

tema: Vikingerne i nyt lys

dhta
historielærerforeningen

Indhold

Nyt fra bestyrelsen	3
Nyt fra fagkonsulenten	5
Præsentation af artiklerne.....	6
Tema: Vikingerne i nyt lys	
Bjørn Matsen: Vikinger revisited	8
Danielle Turner: Vikingernes belejring af Paris 845	16
Lasse Sonne: Vikingerne i populærkulturen	21
Marie Broen, Søren Nielsen & Morten Ravn: Rekonstruktion af et vikingskib	27
Louise K. Henriksen: The World in the Viking Age - udstillingsprojekt	34
Anette Warring: Historiefaget på Roskilde Universitet	42
Helen Snelson: In search of the vikings in York	46
Udenfor tema:	
Peder Wiben: Nyt fra EMU	52
Poul P. Poulsen: Årets historiske bog	53
Susanne Ørnstrøm & Carsten Lykke-Kjeldsen: Nekrolog Lotte Schou	54
Rasmus Østergaard: Hyr en gymnasielærer	55
Nina Holst & Kjeld Mazanti: Dream on – den afroamerikanske drøm om frihed	58
Anne Bang Larsen: Innovation med et menneskeligt ansigt	66
Anmeldelser	78
Kommende kurser	85
Historielærerforeningens udvalg	86
Adresser	87
Forside illustration: Knud som han afbildes i levnedsbogen fra New Minster i Winchester fra 1031 (udsnit)	

Nyt fra bestyrelsen

Ny fagkonsulent

Efter at historiefaget i en periode har været uden fagkonsulent tiltrådte Christian Vollmond pr. 1/11 som fagkonsulent i historie, religion og filosofi. Christians samlede opgaveportofølge svarede før sommerferien til en beskikkelsesgrad på 75%, mens han må nøjes med 50%. Denne nedskæring er vi i bestyrelsen stadig meget kritiske over for, men når det endelig skal være, er vi særdeles tilfredse med at det er Christian der skal løfte opgaven.

Til trods for hans unge alder fylder Christians samlede værker allerede godt op på historiehylden på fagdepotet, og vi er sikre på at han vil blive en dynamisk og inspirerende fagkonsulent. Vi ser frem til samarbejdet, og håber bare at det ikke bliver nødvendigt at indkalde bestyrelsens suppleant i denne periode.

Serviceeftersyn af gymnasiereformen

Selvom det længe har været annonceret – bl.a. i statsministerens åbningstale i folketinget – at et "serviceeftersyn" af gymnasiereformen er på trapperne, så er regeringens konkrete udspil i skrivende stund endnu ikke offentliggjort. Meget af indholdet er dog allerede kendt. På stx vil det bl.a. indebære en skærpelse af adgangskravene, færre studieretninger, krav om matematik på mindst B-niveau i langt de fleste studieretninger, mere naturvidenskab, forkortelse af eksamensperioden i 1. og 2.g, en bredere vifte af eksamensformer, øget vægt på digitale og innovative kompetencer og på anvendelsesorientering. Endelig skal grundforløbet muligvis revideres. På HF skal der formentlig ske en "faglig opstramning", men hvad det indebærer er mere usikkert.

De fleste af disse ændringer vil ikke berøre historiefaget direkte, men hvordan f.eks. kravet om

mere naturvidenskab udmøntes kan være svært at sige og kravet om flere eksamensformer kunne måske berøre vores fag også. "Anvendelsesorientering" er et buzzword der nok kommer til at gennemsyre hele serviceeftersynet, men hvad det indebærer er også lidt uklart.

I historie beskæftiger vi os ikke med fortiden for dens egen skyld. Historiebrug og samtidsrelevans har længe været centrale elementer i den måde vi har dyrket faget. Historiefaget er således umådeligt "anvendeligt" i et refleksions- og dannelsesperspektiv, men hvis man lægger et snævert, instrumentelt begreb om anvendelsesorientering ned over faget, vil det være ødelæggende. Hvis man ser på de tanker om anvendelsesorientering undervisningsministeren har givet udtryk for, ser det heldigvis heller ikke ud til, at det er intentionen.

Nedskæring i de fagdidaktiske kurser

Fra dette skoleår er det sket en beskæring af de fagdidaktiske kurser i forbindelse med pædagogikum med to lektioner, som er blevet overført til de almenpædagogiske kurser. Reelt har det betydet, at de fagdidaktiske kurser er blevet afkortet med en dag. I de faglige foreninger har vi været meget kritiske over for denne nedskæring, og på et møde 17/9 i Pædagogisk Samarbejdsudvalg inden for GL, (hvor de faglige foreninger er repræsenteret) skulle Eva Haue fra Undervisningsministeriet og Svende Claus Svendsen (uddannelseschef ved teoretisk pædagogikum, SDU) begrunde/forklare disse nedskæringer. Deres væsentligste argument var, at det teoretiske niveau på de fagdidaktiske kurser generelt er for lavt, og at det, for at få teori og praksis til at hænge sammen, er nødvendigt at flytte elementer fra de fagdidaktiske til de almenpædagogiske kurser. Denne beskrivelse af de

fagdidaktiske kurser kan vi i hvert fald fra Historielærerforeningens side ikke nikke genkendende til.

Samarbejde med Foreningen af Lærere i Samtidshistorie

”Campusdannelse” er et andet af tidens buzzwords. Flere og flere steder vil vi se forskellige ungdomsuddannelser under samme tag, og det gør det stadig mere nærliggende at etablere et samarbejde med lærerne i samtidshistorie på hhx. I Historielærerforeningen for Gymnasiet & HF har vi taget kontakt til Foreningen af Lærere i Samtidshistorie ved Handelsgymnasiet med henblik på at etablere et samarbejde. Samarbejdets nærmere indhold og omfang skal i den kommende tid drøftes i de to foreningers bestyrelser.

EUROCLIO

EUROCLIO er en ramme om internationalt samarbejde mellem historieformidlere fra hele Europa. EUROCLIO’s årlige konference løber af stablen 20-25/4 2015 i Helsingør. I bestyrelsen er vi i fuld gang med at forberede konferencen i samarbejde med EUROCLIO’s sekretariat. Desværre er Danmark jo et dyrt sted at afholde den slags, og samtidig er mulighederne for at få støtte til deltage gennem EU’s Erasmus-program blevet forringet. Derfor er vi på jagt efter andre måder at finansiere deltagelsen – ikke mindst for historielærere fra knapt så velstående lande i Syd- og Østeuropa. Her kan skolerne hjælpe - og samtidig

give eleverne en spændende oplevelse - ved at hyre én af deltagerne til at komme og holde et oplæg. Se nærmere her om andetsteds i dette blad. For yderligere oplysninger kontakt Rasmus T. Østergaard (roe@fredericia-gym.dk)

Vi håber også, at mange danske historielærere vil benytte chancen til deltage i konferencen, når det nu foregår her i landet. Se nærmere på de gule sider.

Historielærer.dk

Vi er ved at opbygge en hjemmeside, som bl.a. skal bruges til udveksling af materiale, forløb m.m. En del af sidens indhold vil være forbeholdt Foreningens medlemmer. På længere sigt vil bl.a. Noter komme til at ligge her i elektronisk form. For at få adgang kan man skrive til Lars Henriksen på LH@hening-gym.dk

Historiekonkurrencen

Endelig er forberedelsen til historiekonkurrencen forhåbentlig i gang ude på skolerne. Temaet er ”Kæmp for alt hvad du har kært” og deadline 26/1 2015. Se nærmere på <http://www.emu.dk/modul/historiekonkurrencen-2014-2015-kæmp-alt-hvad-du-har-kært>

På bestyrelsens vegne

David Kyng

Formand for Historielærerforeningen for Gymnasiet og HF

dhta
historielærerforeningen

Nyt fra fagkonsulenten

Kære alle

Ved bladets deadline (1. november) er jeg tiltrådt som fagkonsulent.

Det er derfor yderst begrænset hvad "nyt" jeg kan bringe fra ministeriet. Ligesom andre går også jeg og venter spændt på at se, hvad der mere præcist ligger i Helle Thorning Smiths udmeldinger i talen ved Folketingets åbning om, at regeringen vil "forbedre og forenkle" gymnasiet.

Jeg er måske nok helt ny og grøn i den ministerielle sammenhæng, men ikke som bidragsyder til Noter, da jeg, som trofaste læsere af bladet vil vide, indtil for under et år siden sad i Historielærerforeningens bestyrelse - og også før jeg indtrådte har bidraget til bladet med artikler og anmeldelser.

Jeg har derfor allerede i dette forum luftet min interesse for emner som historiefagets teorier og metoder, globalhistorie, 'Big history', reggae og, i særlig grad, historiedidaktik. Disse interesser er selvfølgelig med til at forme min tilgang til faget, men det er mit håb at så mange fagkolleger som muligt fra hele landet vil deltage i udviklingen af

faget og diskussionerne herom. Man behøver ikke kun at skrive til fagkonsulenten hvis der er problemer - man må også meget gerne skrive om alt det spændende, virkningsfulde og sjove som foregår rundt om på landets uddannelsesinstitutioner.

At arbejde med fortid og historie bliver nok aldrig kedeligt, da fortidsfortolkninger til stadighed skaber offentlige debat, som aktuelt i form af debatten om Ole Bornedals dramaserie "1864". Denne debat illustrerer meget fint det gymnasiale historiefags berettigelse og relevans, for historie er netop faget som kvalificerer elevernes / kursisters historiebevidsthed og formidler viden om fortidige forhold, hvilket gerne skulle gøre det muligt for dem at analysere og forstå debatten om "1864" og de erindringspolitiske sigter.

I den kommende tid vil jeg forsøge at komme rundt til en række af Historielærerforeningens kurser rundt om i landet, hvor jeg håber at få mulighed for at møde en masse af jer.

Mvh

Christian Vollmond

Præsentation af artiklerne

Noter 203 var egentlig tænkt som et årstalstema-blad, ligesom de forrige numre om henholdsvis 1814, 1864 og 1914. "Vi laver et blad om Slaget ved Clontarf", sagde Rasmus. "Om hva' sagde du?", sagde Lars. "Ja, det berømte slag ved Clontarf i 1014 - og Knud den Store blev også valgt til konge i England i 1014"

Det viste sig at være svært at få artikler om disse jubilæumsbegivenheder, så bladet er endt med at blive en samling blandede bolsjer, dog er der flest med vikingesmag.

Bjørn Matzen introducerer til vikingetiden og giver konkrete forslag til at arbejde med perioden efter de faglige mål. Herefter skriver den unge dansk-amerikaner Danielle Turner om vikingernes belejring af Paris i 845, som er kendt som det første eksempel på "Danegæld". Kilderne fortæller imidlertid om tidligere plyndringstogter.

Lasse Sonne skriver om tre forskellige eksempler på brug - eller misbrug - af vikingehistorie i populærkultur.

Marie Broen og Søren Nielsen fra Vikingeskibsmuseet i Roskilde fortæller herefter om museets arbejde med "Havhingsten", en rekonstruktion af et Skuldelevsskib som i 2007-8 sejlede til Irland og tilbage igen. Rekonstruktioner er "mulige tolkninger" af arkæologiske fund - der må nødvendigvis bruges nogle kvalificerede gæt hist og pist.

Museumsinspektør Louise Henriksen deler overvejelserne bag Vikingeskibsmuseets udstilling "The World in the Viking Age" som man stadig kan nå at se frem til 30. december 2014. Udstillingen lægger vægt på at der også fandtes andre dygtige

skibsbyggere og handelsfolk end vikingerne og dokumenterer kontakter og handelsruter mellem Norden, Østafrika, Kina og Indonesien. Louise Henriksen runder af med konkrete forslag til anvendelse af udstillingen i undervisningen.

Vi fortsætter vores tur rundt på de danske universiteter, hvor Anette Warring fortæller om de mange spændende emner, som RUC beskæftiger sig med i øjeblikket.

Helen Snelson giver konkrete forslag til en vikingestudietur til York og eksempler på mere "muntre" anvendelser af vikingetemaet i engelsk populærkultur.

Til sidst et indlæg uden for tema om innovation i historieundervisningen, hvortil kommer Nyt fra EMU samt anmeldelserne.

God fornøjelse

Lars Henriksen og Rasmus Østergaard

Vikinger revisited

“Engang du herre var i hele Norden, bød over England – nu du kaldes svag ...” skrev H.C. Andersen i digtet “Danmark, mit Fædreland”, trykt i avisen “Fædrelandet” i 1850.

Fortidens forestillede storhed er god at læne sig op ad, især hvis nutiden ikke ser alt for lovende ud. Og i sidste halvdel af 1800-tallet var der virkelig et boom i interessen for vikingetiden og vore stærke, handlekraftige forfædre.

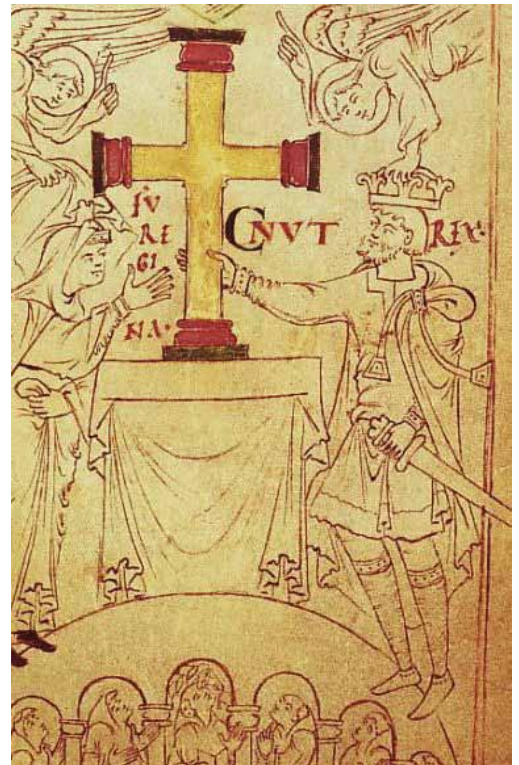
Og det er i år 1000 år siden at Knud den Store blev konge over England, en god anledning til at se tilbage på dengang da vi virkelig var en stormagt.

Nå, ja – der gik faktisk et par år med krige inden Knud *rigtig* blev konge af England, og endnu nogle år inden han også blev konge af Danmark, og 10 år mere, inden han blev konge af Norge, og måske dele af Sverige – men så var der også et imponerende imperium på tværs af Nordsøen. Som dog kun holdt indtil Knud døde 8 år senere i 1035.

Fortidens glørværdighed har en tendens til at smuldre, når man ser lidt nøjere efter. Faktisk er der intet, der indikerer at Danmark “bød over England,” ikke engang i en kort periode – snarere er det omvendt. Knud opholdt sig stort set kun i England, og han indførte bisper fra England til Danmark og sørgede for at danske gejstlige blev uddannet i England. Engelske helgener blev også indført og han anglicerede det danske møntvæsen.

Nå, men så lidt tidligere, da. Vikingerne erobrede jo land i England og tvang englænderne til at betale Danegæld? Bortset fra spørgsmålet om sådanne gangster-metoder er noget at være specielt stolt af, er der en svaghed i argumentet – når Svend Tveskæg meget succesfuldt kunne afpresse englænderne store summer gang på gang er en

del af forklaringen, at der faktisk ikke var noget samlet England på det tidspunkt – der var et antal småriger og krigsherrer, som lå i indbyrdes kamp om magten, og derfor kunne skandinaverne slippe af sted med deres afpresninger. Svend Tveskægs søn Knud samlede og forsonede de hidtil stridende parter ved en blanding af vold, diplomati og bestikkelse, og i tæt samarbejde med kirken fik han opbygget en relativt stærk og stabil stat – som bl.a. satte en stopper for Danegæld (efter at han selv havde opkrævet en rekordstor sum). Derfor kaldes han i England for “Canute the Great” – men det var en engelsk storhed ikke så meget en dansk.

Knud som han afbildes i levnedsbogen fra New Minster i Winchester fra 1031 (udsnit)

Der er en tilbøjelighed til ubevidst at projicere nutidens statsdannelser baglæns i tid, som om de altid havde eksisteret – og for 1800-tallets danskere var det stort og imponerende at det lille Danmark engang havde behersket det mægtige England, tidens suverænt førende stormagt. Engang var det os, der var den store imperiemagt, den som de andre frygtede.

Når vikingerne i England fylder så meget i vores samlede danske billede af vikingetiden har det flere årsager, som til dels fletter ind i hinanden:

1. Der er mange skriftlige kilder – (overvejende kirkelige, og især fokuserende på vikingernes hærgende aktiviteter) og for at skrive *rigtig* historie, måtte man have skriftlige kilder. Et vikingangreb i 793 på klosteret på Lindisfarne blev i mange år ligefrem betragtet som begyndelsen på vikingetiden. Fordi det var det tidligst beskrevne overfald af den art - som vi jo ved var karakteristiske for vikingetiden!

2. Det var de *danske* vikinger (og måske lidt også de norske), der var i spil her – Danelagen, Dane-gæld osv. osv.

3. Det var sådan man i 1800-tallet (og fremefter?) *ønskede* at se vikingerne – magtfulde, stærke, frygtindjagende – og det var 1800-tallets supermagter, England og Frankrig, det hovedsagelig gik ud over.

Fascinationen af det handlekraftige, det heltemodige, det stærke, i kombination med forkærligheden for de skriftlige kilder - som altovervejende var kirkelige - skabte det image af vikingetiden, som stadig dominerer den folkelige opfattelse af vikingerne. Men måske skal klosterårbøgernes beretninger ikke tages helt bogstaveligt – den angelsaksiske krønike afslutter sin beretning om vestsaksernes kamp mod vikingerne i 896 med denne sætning: "Ved Guds nåde har hæren i det store og hele ikke skadet det engelske folk ret meget." Og om det frisiske Dorestad kan man læse i klosterårbøgerne at det i 834 blev plyndret, lagt øde, affolket og brandbeskattet. Det blev byen igen i 835, 836 og 837 – og dog lavede

Dorestad op og blev plyndret endnu 3 gange, inden det endeligt blev ødelagt i 864, ikke af vikinger, men af en stormflod. Så måske var vikingerne ikke særlig effektive som hærgere?

Det arkæologiske materiale fortæller ikke om plyndringer og voldtægter, men om bygrundlæggelser, opdyrkning af nye jorde og vidstrakte handelsforbindelser mellem Skandinavien og Frankeriget og England, og også med Byzans (Miklagård = "den store by"), med kalifatet i Bagdad (Særkland, = "Silkelandet"), med Khazar-riet og med Centralasien – og om en omfattende skandinavisk tilstedeværelse i det russiske område – antallet af skandinaviske fund i Rusland er langt større end antallet af skandinaviske fund i Vesteuropa.

Denne (måske) mere fredelige side af vikingetidens aktiviteter har ikke haft den samme folkelige appel som plyndringen af kirker og klostre – og der er væsentlig færre *skriftlige* kilder til "den østlige vej". Desuden blev det set som "svenske" vikinger, der drog østpå, hvorimod *vi* drog vestpå. Tilsvarende lægger svenske vikingeforskere mere vægt på Østersø-området og "den østlige vej", og de opfatter mere vikingerne som formidlere af handel og kultur mellem Frankeriget i vest og Byzans og Kalifatet i øst.

Det billede af vikingerne, der fremkommer, afhænger i vid udstrækning af hvilket kildemateriale, man vælger at fokusere på – men hvad er det, der bestemmer valget af fokus og valget af kildemateriale?

Vikingetidens mange kulturmøder

Kulturmødet kunne efter min mening være en frugtbar tilgang til beskæftigelse med vikingetiden. Det har man sådan set haft blik for allerede i 1800-tallet - Nikolaj Nielsens "Danmarkshistorie fortalt for børn" udkom i 1888 (og derefter i adskillige oplag og udgaver helt op til 1953), er, især i de tidlige udgaver, udpræget koblet op på kongerne. I slutningen af kapitlet om Knud den Store hedder det:

"Knud den Store var mest stolt af at være Konge

i England, og der opholdt han sig ogsaa mest. Danmark betragtede han kun som et Biland; men han sørgede alligevel godt for det, og det havde stor Fordel af Foreningen med England, thi Eng-lænderne vare langt dygtigere end Danskerne i mange Ting, saa der kunde læres meget af dem, baade Agerdyrkning, Havebrug, Bygningskunst og andre fredelige Kunster og Haandværker. Kristendommen havde ogsaa faaet langt større Magt i England end her; men Knud vilde ikke, at vi skulde staa tilbage deri, og derfor sendte han mange dygtige engelske Præster og Munke herover for at bringe bedre Orden i de kirkelige Forhold. Man regner ogsaa, at under Knud den Store blev Kristendommen den herskende Reli-gion her i Danmark.”

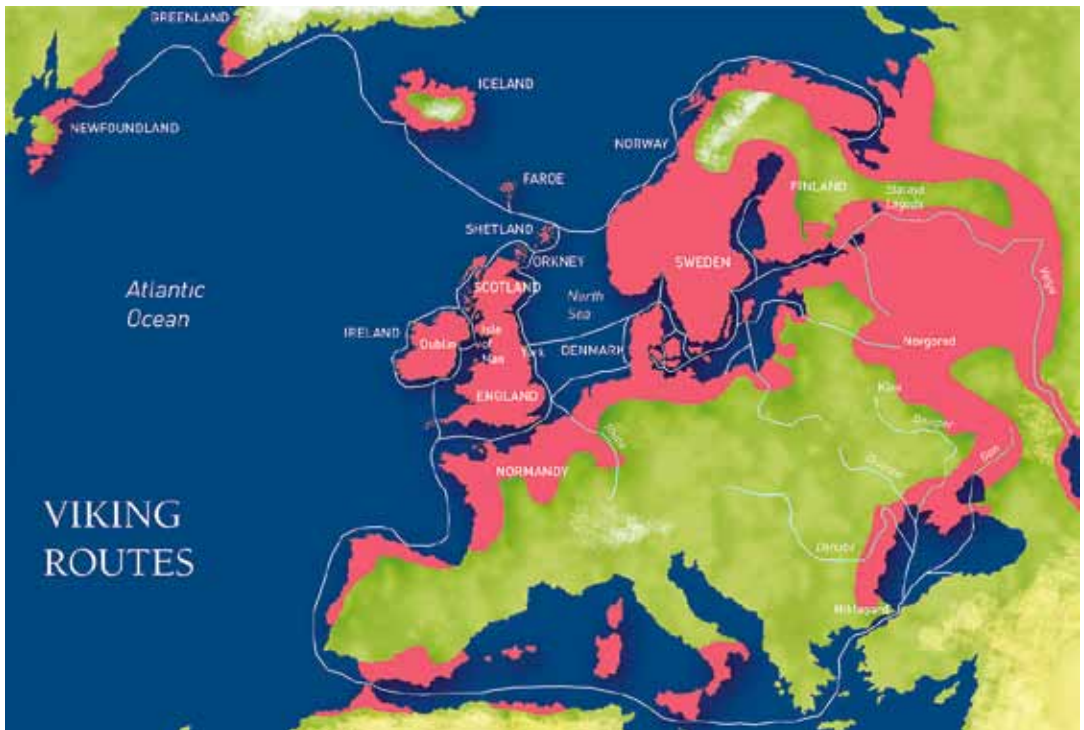
(4. udgave 1894, s. 37)

Egentlig et overraskende frisindet syn på kulturud-

vekslingen, ikke mindst i forhold til mange senere udgivelser – herunder Danmarkshistorien.dk – der især fokuserer på den danske indflydelse på Eng-land – danske ord i det engelske sprog, danske stednavne i Danelagen, osv.

Kultur mødet mellem skandinaver og angelsak-sere, og mellem skandinaver og keltere, var ganske tæt – nyere dna-undersøgelser har påvist et stort keltisk islæt i de befolkningsgrupper, der koloniserede øerne i Nordatlanten, og det er tilsyn-veladende i høj grad kvinderne, der var keltiske. Vikingerne på Grønland var delvis irske!

Et andet kultur møde skete hjemme i Danmark med den langstrakte kristningsproces over flere århundreder og involverende flere former for konkurrerende kristendom, inden Harald satte slutstenen – Jellingestenen – i. Måske.

Vikingerens verden, fra www.destinationviking.com

Hvordan og hvorfor og hvornår begyndte vikingetiden?

Vikingernes verden var betydeligt større end Skandinavien og Vesteuropa – der var masser af kulturmøder, som påvirkede Skandinavien i vikingetiden, og det bredere perspektiv kan måske hjælpe til med at forklare et af de store spørgsmål: Hvorfor begyndte vikingetiden? Hvorfor angreb nogle vikinger klosteret på Lindisfarne i 793? Hvorfor havde de ikke gjort det før? Var det et tilfældigt piratangreb eller en velovervejede politisk beslutning?

I 1800-tallet var det ikke et spørgsmål man overhovedet stillede – vikingerne hærger, fordi de er vikinger, og muligheden opstod. Mere er der sådan set ikke i det. Niels Bache skriver i sin "Nordens Historie" fra 1886 således:

"At dyrke Jorden stemmede kun lidet med Nordboernes Smag og Vaner: de var gjennemgående et handlende og et krigerisk Folkefærd. Mænd med en stærkt udpræget Lyst til at prøve Eventyr, som kunne bringe dem baade Bytte og Ære. Selvom den gamle Asatro nu begyndte at blegne, var den Kampens Aand, der går igjennem den, dog endnu ikke glemt, og selv om mangen Nordbo ikke længere troede paa Valhal eller Hel, holdt han det dog for uhæderligt at erhverve ved Sved, hvad der kunde kjøbes med Blod."

Niels Bache (1841-1895) var lærer i historie og geografi ved Søofficersskolen og senere skoledirektør i København. Ifølge Dansk biografisk Leksikon var hans "Nordens Historie" "... i mange år en skatkiste for historieundervisningen i den danske børneskole."

Faghistorikerne er knap så primitive i deres forklaringsmodeller, men grundforestillingen lever længe videre. Erik Arup opvurderede stærkt bøndernes og folkets rolle, da han i 1926 udgav 1. bind af sin Danmarkshistorie, og han nedtonede det krigeriske elements betydning. „Betydnings-

fuldere for Danmark end hele Englands Erobring var det, at om ved Aar 1000 begyndte Befolkningen ved Øresund i større Omfang at fiske Sild i Sundet." (s. 136) – bogen var i det hele taget en meget kontroversiel omvurdering af vikingetiden og den tidlige middelalder, og en fagkollega, Jørgen Olrik, skrev bl.a. i sin anmeldelse at Arup næsten helt savnede sans for "det heroiske Element" i historien.

"Plyndringen af Lindisfarne kloster 793 var det første strandhug, der vakte større opsigt ..." skriver Arup (s. 96), men ser det som blot et af de mange piratangreb, som hærgede i perioden – "... alle kystbeboere, Slaver og Irer, Nordmænd og Angelsachsere, Danske og Svenskere, ja Frisere selv deltog deri" (s. 95). Men billedet af den grumme viking lever alligevel videre:

"Sagen var, at for den frisiske købmand var den fredelige handelsfærd et og alt; for den nordiske

drot, der for i handelsfærd om sommeren med sine huskarle, bød købmandsfærden tillige muligheden for ved kamp at tage, hvad han ikke kunne betale med varer.” (s. 95)

Den norske arkæolog Per Hernæs ser derimod angrebet på Lindisfarne ikke som et tilfældigt piratoverfald, men sætter det ind i en storpolitisk, europæisk sammenhæng og ser det som en bevidst politisk handling, et politisk signal, der skulle blive hørt – som en advarsel til kejser Karl den Store om at stoppe den igangværende frankiske ekspansion mod nord. Og når det netop blev klosteret på Lindisfarne det gik ud over var det heller ingen tilfældighed – klosteret var et kraftcenter for kirkelig virksomhed og mission i Nordsø-området, med tætte forbindelser til Alcuin, der var kejser Karls kirke- og propagandaminister. Udover klosterets rigdomme havde det således også en stærk symbolværdi, ifølge Per Hernæs. Og hørt blev angrebet i hvert fald, både i samtiden og i eftertiden. (“Storpolitik og vikingetog på slutten av 700-tallet”, Stavanger 1997, fyldigt uddrag i “Vikinger – indsigt og udsyn” s. 152-156)

Per Hernæs’ tolkning af Lindisfarne-angrebet som en militær aktion med et politisk formål forudsætter, at der var en velinformeret og velorganiseret statsmagt på det tidspunkt, og det har man ikke tidligere ment at der var – men norske arkæologer har i samarbejde med hollandske, tyske og britiske kolleger i projektet “Kings around the North Sea 200-1000” fundet tegn på organiseret kongemagt langt tidligere end man før har troet.

Den franske marinehistoriker Joël Supéry ser ligeledes vikingeangrebene i Frankrig i 800-tallet som strategiske, koordinerede angreb – vikingerne var ikke pirater, som de almindeligvis beskrives i fransk historieskrivning - de var primært handelsmænd, og det var kontrol med og beskyttelse af handelsveje, der var formålet – især den meget lukrative slavehandel med kalifatet i Spanien.

Store dele af Sydvestfrankrig var under vikingernes kontrol i mere end 100 år, ifølge Supéry, og han ser et sammenhængende mønster i vikingeangrebene i Irland, England og Vestfrankrig. Han baserer sin tese på bl.a. gascognske og arabiske kilder, samt nytolkning af det mere velkendte frankiske kildemateriale (Les secrets des Vikings, 2005).

Arkæologiske fund har påvist tæt kontakt på tværs af Nordsøen og Norskehavet længe inden vikingetiden, og nyere DNA-undersøgelser har understreget det - skotterne er 60 % norske – så en alternativ hypotese er, at det simpelthen er de samme slægter der bor på begge sider af Nordsøen. Fjenden i samtiden er den katolske kristendom og de saksiske indvandrere i det sydlige England. Det støttes faktisk indirekte af de samtidige kilder, der beskriver klosterangrebene, både i 793 og de følgende, hvor det alene er klostrene, men ikke lokalbefolkningen, der hærages. De var nemlig

Miniature fra manuskriptet “Vita Sancti Albini” 11.årh., forestiller vikinger der ankommer til Guerande i Bretagne i 919

slægtninge og allierede.

Igen – tolkningen af kilderne afhænger af hvilke briller, eller hvilken forforståelse, vi læser med.

Er det muligt at vi i Danmark (og Norge) i rusen over et sejrrikt vikingetog, og i England tilsvarende lammelsen over massakren, har overset vigtige detaljer, så som at angrebet angives at have fundet sted den 8. januar? Hvis datoen er korrekt, kan angrebet ikke være kommet fra Norge eller Danmark, men må være kommet fra nærliggende områder. Nogle forskere har anset datoen for at være en fejlskrivning og har derfor uden videre rettet den til 8. juni – for vi ved jo at vikingerne kom fra Danmark og Norge. Eller hvad? Kan teksternes "Deniscra monna" (danske mænd) tolkes som "mænd af dansk afstamning", altså 2. eller 3. generations indvandrere?

Angrebet på Lindisfarne-klosteret var i øvrigt ikke det tidligst beskrevne i de angelsaksiske kilder – et piratagtigt raid er beskrevet under 787 i den angelsaksiske krønike – men da var det ikke et berømt kloster, det gik ud over, så det fik ikke så megen publicity. Og for nylig har man i Estland udgravet 2 vikingeskibe med 41 skeletter af mænd der tydeligt er dræbt i kamp – begravet i de to skibe, sammen med deres ødelagte våben. Både skibe og udstyr er tydeligt skandinaviske, ifølge udgraverne. Her har altså stået et større slag, vi ved ikke mellem hvem, men det ene skib er C14-dateret til 650-700.

Vikingetiden i undervisningen

Der er mange gode grunde til at tage vikingetiden op som tema - der er mange ting at lade eleverne fundere over og undersøge, der er mange teorier og meget få faste svar.

Desuden kan man faktisk få de fleste af fagbilagets aspekter dækket ind, og det giver mulighed for et meningsfuldt tværfagligt samarbejde med de naturvidenskabelige fag, f.eks. C14 dateringer, dna-analyser, kulstof-kvælstof isotop-analyser,

med arkæologi som omdrejningspunkt.

Selv har jeg haft gode erfaringer med at give en forholdsvis kort, problematiserende introduktion og så lade eleverne i mindre grupper udarbejde en præsentation af et selvvalgt undertema, det kunne f.eks. være kulturmødet mellem kristendom og hedenskab – eleverne læser meget mere end man ellers ville kunne få dem til, og de kommer uvægerligt rundt om metodiske aspekter også:

redegøre for centrale udviklingslinjer og begivenheder i Danmarks og Europas historie, herunder sammenhænge mellem den nationale, regionale og europæiske udvikling – ja vikingetiden kan faktisk kun forklares ud fra et samspil mellem det skandinaviske, det frankiske, det byzantinske og det muslimske kulturområde.

analysere samspillet mellem mennesker, natur og samfund – skibe og skibsteknologi kunne her være omdrejningspunktet

analysere eksempler på samspil mellem materielle forhold og menneskers forestillingsverden – hvis man fx inddrager kristningsprocessen

forklare samfundsmæssige forandringer og diskutere periodiseringsprincipper – hele spørgsmålet om konstruktionen og definitionen af begrebet "vikingetid" vil være oplagt

reflektere over mennesket som historieskabt og historieskabende – forskellige tiders forestillinger om og brug af vikingen fx. kap. 18 i "Vikinger-indsigt og udsyn"

indsamle og systematisere informationer om og fra fortiden

bearbejde forskelligartet historisk materiale og forholde sig metodisk-kritisk til eksempler på brug af historien

formidle historisk indsigt på forskellige måder og begrunde dem – der er rigtig gode muligheder for at lade eleverne lave selvstændige og innovative præsentationer, fordi der er så mange ubesvarede spørgsmål at tage op og diskutere.

Litteraturforslag:

Bjørn Matsen og Ole Bjørn Petersen: *Vikinger – indsigt og udsyn*. Systime 2006. Problematiserende og diskuterende fremstilling, der kan uddybe nogle af de emner der er nævnt i artiklen.

<http://danmarkshistorien.dk/perioder/vikingetiden-ca-800-1050/>, temmelig omfattende, men meget traditionel materialesamling med en ret summarisk oversigtsdel, med uddybning af nogle temaer og med samtidige kilder. Omhandler vikingetidens Danmark og togterne til Vesteuropa, derimod så godt som intet om "den østlige vej". Har et særskilt, omfattende tema om vikingerne i England.

<http://natmus.dk/historisk-viden/danmark/oldtid-indtil-aar-1050/vikingetiden-800-1050/> Nationalmuseets side om vikingerne er lidt mere "letbetnet" – nogle steder yderst kortfattet, men dækker mange aspekter af vikingetiden og inddrager også "den østlige vej" og er mere diskuterende, end Danmarkshistorien.dk

<http://historienet.dk/emne/vikingetiden>, ret omfattende samling af enkeltstående artikler om mange forskellige aspekter af vikingetiden, populært beskrevet og med mange billeder – lige fra det nye fund af vikinger og vikingeskibe i Estland fra år 750, til hvad vikingerne spiste eller til "Vikingerne var sexede skørtejægere" bl.a. om vikingernes personlige hygiejne. Nogle af artiklerne er ret grundige og har kildehenvisninger – andre er meget kortfattede. Omhandler både vikinger i øst og vest – fra Nordamerika til Kalifattet og Nordafrika.

<http://www.vikingskibsmuseet.dk/havingsten-i-fortid-og-nutid/?T=%255C%255C%255C%255C%255C%255C%255C%5C%27#.VEAe3N-57Irs> Vikingskibsmuseets hjemmeside om vikingetiden indeholder meget andet end vikingeskibe – indholdet af de enkelte undersider er meget svingende, både mht. omfang og niveau.

<http://www.vikinginfrance.com> er en hjemmeside af Joël Supéry om vikingerne i Frankrig, hvor nogle af hans hovedpointer præsenteres på engelsk.

Change in Northern Winds: A Modern Review of the Viking Siege of Paris 845

Paris has been besieged many times throughout history, yet the Siege of Paris by the Vikings in 845 remains a significant episode in this larger chronology. What information do the relevant primary sources actually contain, what specifics have historians focused on, and are there any areas of prominence still overlooked? The once-great kingdom forged by Charlemagne - encompassing the borders of modern day Spain, continuing into northern Italy, and up through Germany - was carved into three territories. These areas together constituted the Frankish Empire in the eighth century. Numerous internal struggles and political plays resulted in rulers and their military forces failing to perceive outside threats. Moreover, the Siege of Paris in 845 has retained the reputation as the first example of the Danegeld - official payment to the Vikings in exchange for safety - and overwintering of Northmen on the continent. In the same year, it is recorded that Vikings traveling back from plundering towns along the Siene River were struck by an illness, a development presented as divine punishment. These instances are not the first or only primary-source examples of Vikings being paid money in exchange for security, overwintering, or association with negative religious undertones, so why is this date still relevant for medieval historians? The answer traces back to political and military decisions. This event marks the change in status of people from the north from trader to raider. Many earlier historians have argued the actual impact of raids was not especially violent within the wider con-

text of the Middle Ages. However, the Siege of Paris witnessed greater aggression from the north than ever previously seen.¹ During this event, the Northmen appeared as enemies, the first official payment to Vikings was made, and overwintering for plunder began.

The Siege in the Primary Sources

Medieval annals and chronicles serve as primary sources for happenings in ninth-century Frankia. The various authors of the *Annals of St-Bertin* offer a non-monastic view of events that focuses primarily on the western part of the Empire and is thus the main source for Viking interactions because of the authors' advantageous positioning. *The Annals of Fulda* served as the eastern equivalent for the empire, but they contain significantly less information regarding interactions with Vikings. According to the *Annals of St-Bertin*, the Vikings sailed down the Seine River with around 120 ships in the year 845. They arrived in Paris, where King Charles realized he did not have the resources to put up a great defense. As such, he gave them "7,000 lb [of silver] as a bribe" to go away.² The group of Northmen continued plundering down the Seine River and "devastated all coastal regions."³ After this travel, the Vikings suffered some sort of illness, which was interpreted by the Franks as divine punishment for all the wounds inflicted by pagans upon Christian kingdoms. Lastly in the entry for this year, the Danes "settled [in Aquitaine] to stay quietly for a while"⁴

1 For more information on the impacts of raids, see Peter Sawyer, *The Age of the Vikings* (London: Edward Arnold, 1962). Janet Nelson also downplays the importance of Viking aggressions and argues they were seen as secondary to internal issues and warfare in Frankia. Janet Nelson, "The Frankish Empire," in *The Oxford Illustrated History of the Vikings*, ed. Peter Sawyer (London: Oxford University Press, 2001), 19-47.

2 *The Annals of St-Bertin: Translated from the Edition of Léon Levillain (1951) and Félix Grat (1940)*, trans. Janet L. Nelson (Manchester and New York: Manchester University Press, 1991), 60. Hereafter, this source appears as AB.

3 *Ibid*, 61

4 *Ibid*, 62

A map of the Frankish Kingdom after the Treaty of Verdun in 843. *Histoire Et Géographie - Atlas Général Vidal-Lablache*, (Paris, Librairie Armand Colin, 1898)

After 840, violence and political unrest in Frankia erupted following the death of Louis the Pious. The Treaty of Verdun in 843 settled some of the disputes when Charlemagne’s empire split between his three grandsons: Charles the Bald in the West, Louis the German in the East, and Lothar, who ruled the central kingdom.⁵ Charles the Bald’s lands suffered most from the raids of the Northmen since his territory consisted primarily of a large area of coastal land and regions

accessible through the Seine River.⁶ A few years later, the three kings once again focused their military attention on each other and neglected defense of their kingdom.⁷ The year 845 also contained other events distracting to the rulers of the Frankish Kingdom, such as Charles’ attack and loss at Brittany, Lothar’s advancement in Provence, and a famine in western Frankia; even the Vikings endured a disease that the *Annals of Fulda* refer to as a punishment.⁸ In the *Annals*

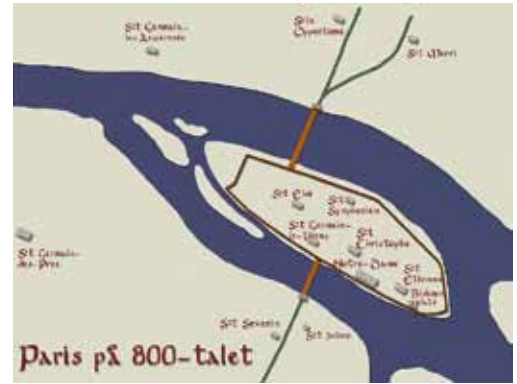
5 John Haywood, *The Penguin Historical Atlas of the Vikings* (London: Penguin Group, 1995), 56.
 6 *Ibid.*
 7 Nelson, “The Frankish Empire,” 19.
 8 *The Annals of Fulda: Ninth-Century Histories, Volume II*, trans. Timothy Reuter (Manchester: Manchester University Press, 1992), 24.

of *St. Bertin*, this punishment was referred to as “divine judgment,” bringing religion and God into the vocabulary of the debate and indicating God shunned from these pagans.⁹

Focuses of Secondary Sources

The Siege of Paris in 845 appears in almost every history of the Vikings or France. Medieval historians focus on a few of the same aspects in the primary sources. Viking specialist James Campbell addresses the significance of this event as the “first of thirteen Danegelds.”¹⁰ This perspective receives justification in the almost annual account of Danegeld payments from the French recorded in the chronicles. In Robert Ferguson’s most recent monograph, *The Vikings*, he also regards the Siege as the first payment of the official Danegeld and the first account of overwintering, and suggests the Vikings were inflicted with dysentery.¹¹ Neil Price, another renowned Viking scholar, wrote on “Vikings in Frankia” and considers this event the first example of official Danegeld and overwintering as well. He remarks that “raiding [was] constant thereafter,” noting the change in role of the Scandinavians from trader to raider with their Frankish counterparts.¹²

French histories refer to the event but mainly in the sense that it was instrumental in the start of Normandy, which makes sense because in those specific histories, the authors are presenting the history of France.¹³ The Siege of Paris appears in modern medieval histories and scholars point out that it was clearly not the first Viking incursion, but argue that after this date, the frequency notably increased.¹⁴ The themes of the histories

that examine the Siege of Paris in 845 include the contention that this was the first example of the Vikings extracting the Danegeld and that overwinterings of the Northmen started in this year. A less common approach to writing on this subject appears in the example of Janet Nelson, who focused on the writings suggesting the Northmen were viewed negatively by Godly beings. She includes a contemporaneous account of the event by a man who believed the “prophet Jeremiah had foretold that divine punishment on the chosen people for their sins would come from the north.”¹⁵

Upon further review of the primary sources, some of the points that became commonalities in general histories were, in truth, not the first occurrences. *The Annals of St. Bertin* demonstrate the Siege is not the first time Vikings were paid in order to leave something intact. In fact, in the year 842, “a fleet of Northmen made a surprise attack at dawn ... [t]hey left nothing in it except for those buildings which they were paid to spare.”¹⁶ In the year 841, “Danish pira-

9 AB, 61-62.

10 James Graham-Campbell, *The Viking World* (London: Frances Lincoln, 2001), 119.

11 Robert Ferguson, *The Vikings: A History* (New York: Penguin, 2010), 96.

12 Neil S. Price, “Laid Waste, Plundered, and Burned: Vikings in Frankia,” in *Vikings: The North Atlantic Saga*, ed. William Fitzhugh and Elisabeth I. Ward (Washington, DC: Smithsonian Institution Press in association with the National Museum of Natural History, 2000), 119.

13 Edward James, *The Origins of France: From Clovis to the Capetians 500-1000* (London: Macmillan, 1982), 30.

14 Peter Heather, *Empires and Barbarians: The Fall of Rome and the Birth of Europe* (New York: Oxford University Press, 2009), 456.

15 Nelson, “*The Frankish Empire*,” 19.

16 AB, 53.

17 *Ibid.*, 50.

18 *Ibid.*, 56.

tes devastated and plundered along the banks of the Seine, or else took large payments and left them thoroughly terrified.”¹⁷ Although the name “Danegeld” is not used in medieval annals, the vocabulary denoting payment did change to “bribe” from this event forward. Also, 845 is not the year of the first case of Viking overwintering. According to *The Annals of St. Bertin*, two years earlier, “Finally they landed on a certain island, brought their households over from the mainland and decided to winter there in something like a permanent settlement.”¹⁸ This is indeed a case of Scandinavians staying for the winter, but after the Siege of Paris, overwintering was more a product of the advantageous positioning of the Vikings to start raiding again in the spring instead of waiting for the northern ice to melt. Even though some other instances occurred when the Vikings extracted payment and stayed the winter, as most historians will note, the tone of interactions between the Franks and the Northmen changed after the Siege of Paris.

Conclusion

A modern assessment of the significance of the Viking Siege of Paris in 845 is crucial for the understanding of medieval history. This event is

The Cuerdale Hoard is a mix of English and Carolingian precious silvers acquired by the Vikings and buried in England around the end of the ninth century. JMaill, photographer (British Museum: 20010).

regarded as the first instance of an actual reoccurring Danegeld, rather than just a payment. The Northmen previously spent the winter in Frankia, but the context of overwintering changed to adopt a more sinister motive—quick plunder in the spring. The year 845 is still regarded as the main starting point for further Viking incursions into Frankia. It is notable that the recognized king acknowledged his military was stretched so thin that he was unable to defend the city of Paris. This realization illustrates the extent of exhaustion of military resources from battles within the Frankish Kingdom. The fact that a band of raiders could extract payment from a great city such as Paris and choose to spend the winter in Frankia is important because it speaks to the growing desperation and push out of Scandinavia. Considering these events within context is essential, especially since a lot happened in the Frankish kingdom at this time. A bit of religious interplay also exists because Christians believed that pagan Northmen were being divinely punished for their attack on Christian civilizations. Payment of the Danegeld and the Vikings staying the winter are of great significance to many historians because these changes mark the primary transition from trading with Scandinavian neighbors to incursions of the Northmen.

Danielle Turner vil færdiggøre sin BA i Historie, med sidefag i antropologi, ved California State University Fullerton, i foråret 2015. Hun planlægger at fortsætte sine videre studier med et fokus på Skandinavien i vikingetiden og middelalderen. Hun har en stor interesse for dansk historie og kultur, og deltog i sommerkurset Viking Studies, ved Aarhus universitet i samarbejde med Moesgård Museum, denne sommer. Turner har også tjent som webmaster hos og fortsætter i bestyrelsen ved den nyligt stiftede forening Dansk Akademisk Netværk i Amerika, DANA.

Vikinger i populærkulturen

Vikinger og vikingetiden har længe været en fast del af den amerikanske og europæiske populærkultur. Vikinger optræder i film, i musik, i tegneserier, i reklamer og nu senest også i en tv-serie i form af den canadisk-irsk producerede *Vikings*, der havde premiere på tv-kanalen *History* i foråret 2013 og siden har været vist verden over, herunder også i Danmark. I *Vikings* følger vi Ragnar Lodbrog og hans familie i deres bestræbelser på at kombinere familieliv med jagten på ære, magt og berømmelse gennem den håndfaste brug af sværd og økse.

Anvendelsen af historiske personer og perioder i populærkulturen giver gerne anledning til diskussioner, ofte med bidrag fra faghistorikere, om det historisk korrekte i en fremstilling. Disse diskussioner er nok vigtige, men de må ikke skygge for andre spørgsmål til populærkulturens historiebrug – behandlingen af populærkulturens brug af fortiden må ikke reduceres til en øvelse i kildekritik. Populærkulturen er underlagt egne økonomiske, ideologiske og kunstneriske interesser og logikker, og det er centralt at klarlægge, hvorledes disse påvirker fremstillinger af fortiden.

Vi skal her foretage tre nedslag i populærkulturens anvendelse af vikingetiden for at se nærmere på, hvorledes perioden er blevet anvendt til at fremme synspunkter og interesser, der ligger udenfor den rent faglige beskæftigelse med fortiden. De tre nedslag er stumfilmen *The Viking*, tegneserien og filmen om *Prins Valiant* og musikalbummet *Hammerheart* af ekstremmetalbandet Bathory.

The Viking

I den sidste del af stumfilmsæraen kom Metro-Goldwyn-Mayers farvefilm *The Viking* (1928) instrueret af R. William Neill. Filmen, der blev

ledsaget af et lydspor med musik og lydeffekter, er løst baseret på romanen *The Thrall of Leif the Lucky* (1902) af den amerikanske forfatter Ottilie Liljencrantz.

Handlingen er bygget op omkring to narrative spor. Det ene er et fireaktsdrama, hvor den angelsaksiske jarl Alwin, daneren Egil den Sorte og den heltedmodige Leif Eriksson kæmper om Helgas kærlighed. Helga er forældreløs, men er opfostret af Leif. Egil er en del af Leifs skibsbesætning, mens Alwin som slave er kommet til Norge efter Northumbria var blevet plyndret af vikinger. Det andet narrative spor er Leifs rejse fra Norge til Grønland med henblik på at sejle endnu længere mod vest for at opdage nyt land. På Grønland bor Leifs far, Erik den Røde, og Leif håber at kunne proviantere dér til den videre rejse.

I fortællingen om Leifs opdagelsesrejse udspiller sig samtidig en konflikt mellem hedenskab og Kristendom. Leif er selv overgået til Kristendommen og står den norske missionærkonge Olaf Tryggvason nær. To steder i filmen tydeliggøres Kristendommens overlegenhed. Det første sted omhandler geografisk viden. På rejsen vest fra Grønland er Leifs uoplyste, hedenske besætning ængstelige ved rejsen, eftersom de frygter, at Jorden ender derude. Leif derimod er sikker i sin sag, og han rådfører sig med Alwin, der med sin engelske, og dermed kristne, baggrund er boglærd. Det andet sted vedrører medmenneskelighed. Leif kan ikke få sig selv til at dræbe Alwin, selvom han som slave har trodset Leif gennem sin kærlighed til Helga. I øjeblikket, hvor Leif hæver sit sværd, ser han på det krucifiks, han bærer om halsen, og sænker da sværdet. Denne barmhjertighedshandling står i kontrast til Erik den Røde, der foran en statue af Thor dræber en af nordboerne på Grønland, da denne har taget Kristendommen til sig.

Ved landgangen på det nordamerikanske kontinent bærer besætningen, anført af Leif, et stort træ Kors fremstillet af skibsplanker. Korset placeres i strandens sand, og gruppen knæler og giver deres tak til den kristne gud. Efter ankomsten bygger vikingegruppen et vagttårn af sten, hvilket ifølge den forklarende tekst skulle være en fast vikingetradition. Leif får også kontakt med de indfødte indianere, og de to grupper slutter fred og venskab, hvor vagttårnet og Leifs krucifiks, der gives som en gave til en indianer, er tegn på den varige fred mellem dem. Afslutningsvis forklarer filmen, hvorledes Leifs tårn stadig står som en ruin i Newport, Rhode Island. Filmen afsluttes med en samtidig optagelse af tårnet, mens filmens musik spiller den del af den amerikanske nationalmelodi, *The Star-Spangled Banner*, der besynger "... the land of the free and the home of the brave". Denne afslutning på filmen giver en alternativ fortælling om europæernes opdagelse af Ame-

rika og dermed Amerikas historiske ophav. En udbredt reception af vikingetiden i USA gjorde nemlig vikingerne til frihedselkende nybyggere, der fandt nye, ukendte lande, hvor de kunne slå sig ned. Her var det især den islandske sagalitteratur, der kom i fokus, da man her kan læse om de tidlige bosættelser på de nordatlantiske øer. Nybyggerne var stolte mænd, der forlod Norge med deres familier, da de ikke ville underlægge sig den begyndende norske kongemagt, der især blev personificeret ved Harald Hårfager. I de nye lande levede de et hårdt, men berømmeligt liv baseret på ære og slægt. Sagaheltene kom hermed til at fremstå som middelalderens udgave af de amerikanske cowboys, der langsomt, men sikkert underlagde sig Amerika under deres færd imod vest, som frontiermyten fortæller.

The Viking knytter således en ønsket historisk forbindelse mellem samtidens Amerika og middelalderens vikinger ved fortællingen, at Amerika

Vikingen Leif Eriksson (Donald Crisp) er på vej til Amerika i filmen *The Viking* (1928).

Kong Arthur kårer Prins Valiant til Ridder af det runde Bord efter en sejr over de invaderende saksere.

ikke blev "opdaget" Columbus, en undersåt af et undertrykkende sydeuropæisk monarki, men derimod af en kristen sagahelt fra nord, der mødte indianerne med fred. Ruinen i Newport er et fysisk tegn på denne historiske forbindelse.

Prins Valiant

Tegneserien *Prince Valiant in the Days of King Arthur*, der udkom første gang i 1937, var udtænkt, skrevet og tegnet af canadieren Harold R. Foster (Hall Foster). Foster stod bag serien frem til 1970'erne, hvorefter varetagelsen af serien produceres stadig, hvor den nu tegnes og skrives af henholdsvis Thomas Yeates og Mark Schultz. Tegneseriens handling er sat i en kronologiløs, måske snarere kronologiforvirret, middelalderverden tilsat en god portion monstre, kæmper, hekse og andre fantasiskikkelser. Hovedpersonen er Prins Valiant, en søn af Kong Aguar af Thule. Aguar nødsages dog til at drage i eksil i England med sin familie og en håndfuld trofaste mænd, da Sligon tiltvinger sig tronen. Valiant vokser op i sit nye hjem på den anden side af Nordsøen, men en spådom tænder Valiants eventyrlyst, hvorfor han drager til Kong Arthurs Camelot, hvor han vil søge ære og berømmelse ved at blive udnævnt til Ridder af Det Runde Bord. Efter mange strabadser opnår Valiant sit mål, og det lykkedes efterfølgende endda Valiant sammen med sin far at

tilbageerobre Thule fra Sligon. Herefter fortsætter eventyret om Valiant, der bringer ham verdenen rundt.

Den første del af fortællingen om Valiant blev i 1954 filmatiseret ved Henry Hathaway (i rollen som Kong Aguar ses i øvrigt Donald Crisp, der også spillede Leif Eriksson i *The Viking*). I forhold til tegneserieforlægget introducerer filmen om Valiant imidlertid en række ændringer, der giver Valiants nordiske ophav en mere fremtrædende rolle. Først og fremmest ændres termen viking fra at være en betegnelse for en nordeuropæisk pirat, heriblandt hærgende saksere, til at være en etnisk term for en person fra Skandinavien. Valiant, Aguar og Sligon er nu alle vikinger – og Valiant omtales endda som "a Viking fool"! Den traditionelle karikatur på en vikingeudklædning, hjelmen med horn eller vinger, omdannes således til et etnisk symbol. En tydeliggørelse af det nordiske fremgår også af ændringen af stednavnet Thule til Scandia.

Filmen indlægger desuden en yderligere konflikt mellem Aguar og Sligon, nemlig et modsætningsforhold mellem hedenskab og Kristendommen. Sligon portrætteres således som en ærkehedning, der ønsker at korsfæste alle kristne i Scandia, hvorfor de praktiserer deres religion i det skjulte, indtil Valiant og Aguar vender tilbage til Scandia. Fortællingen om Prins Valiant og hans ophav i Thule/Scandia har intet nationalideologisk sigte;

dertil er Kong Arthurs verden ved Camelot for forskellig fra Fosters nordamerikanske samtid. Serien har derimod en moraliserende pointe, der kan genfindes i samtidens opdragende børne- og ungdomslitteratur: ære og ridderværdighed er ikke en fødselsret, men derimod noget man skal gøre sig fortjent til. Valiant fremstår således som en rollemodel for de unge læsere ved at formidle idéen, at alle kan blive til noget og udføre store bedrifter, hvis bare viljen og den rette personlige indstilling er til stede. Ved filmatiseringens etniske udlægning af vikingerne får denne moralpointe en yderligere skærpelse, da Valiant undergår en forandring fra primitiv viking til civiliseret ridder. Man kan være født som et vikingefjols, men ved kløgt, hårdt arbejde og et kristent sindelag kan man stryge til tops i samfundet og blive Ridder af Det Runde Bord.

Hammerheart

I 1990 udgav den svenske musikgruppe Bathory deres femte album, *Hammerheart*, der siden har givet ophav til den succesrige subgenre vikingemetal indenfor ekstremmetalmusikken. Tidligere havde populærmusikken kun lejlighedsvist taget vikingetiden op til behandling, og da oftest med fokus på de mere voldelige sider af vikingetogterne med Led Zeppelins *Immigrant Song* (1970) og Iron Maidens *Invaders* (1982) som nævneværdige eksempler. Dette ændredes med *Hammerheart*, hvor vikingetiden blev det gennemgribende tema for pladens visuelle fremtræden og sangtekster, mens selve musikken blev drejet i retning af et mere storladent og pompøst lyd billede i et forsøg på at tilføre en ophøjet eller episk stemning.

Albumcoveret gengiver det centrale motiv på maleriet *Funeral of a Viking* (1893) af den engelske maler Sir Frank Dicksee (1853-1928). Maleriet viser en ligbålsbrænding af en viking, hvor selve bålet er et vikingskib, der søsættes. Navnet Bathory står med gotisk skrift, der også blev anvendt på deres tidligere udgivelser, mens albumtitlen *Hammerheart* er skrevet med en skrifttype, der

giver de latinske bogstaver en runelignende form.

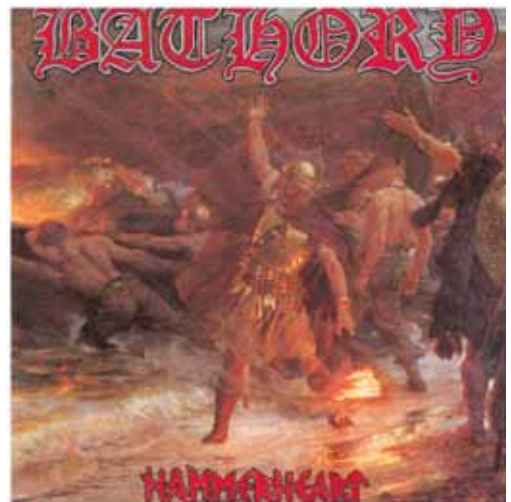
Lyrisk kredser pladen om temaerne vikingetogter, slægtstraditioner, hjemstavsromantik og naturreligion. Sangen *Home of once brave* kan her fungere som et illustrativt eksempel. Sangen lægger ud med at beskrive et urlandskab, der rejste sig fra Nordsøen:

Out of the water
The cold black Nordic sea
Risen towards the eternal sky
The land lays open and free

Vi befinder os i en fortid, hvor guden Odin regerede med hjælp fra sine to ravne:

Above the ravens
Messengers of the wise one-eyed god
Who rules this land
Of the strong and the great

Landets indbyggere var stærke og betydningsfulde, og vi hører om indbyggerne, der omtales som sangerens slægt, at landet var givet dem af Odin:

Pladecoveret til *Hammerheart* af Bathory (1990). Gengiver maleriet *Funeral of a Viking* (1893) af Sir Frank Dicksee.

Now in the midst
 Of this wild and this open and free
 He placed my kind
 To possess this their land to be

Nu er denne fortid dog glemt, da indbyggerne ikke længere værdsætter deres land, hvorfor landet ikke længere er deres og de kan ikke længere regnes blandt de modige:

But now
 Forgetting to behold this their land
 Once ours once free
 This my home of once brave

Landets indbyggere har således ikke fulgt det råd, som vikingefaderen gav til sin nyfødte søn i sangen *Father to Son*:

Call upon the spirits of our fathers
 Long time gone with thunder
 Ask them for truth and courage
 When trouble is in your way
 [...]

 Promise me my son to always
 Cherish what is home to you
 Do what is the truth and to
 Defend all of your race

Dette billede af vikingetiden bygger på et tanke-gods med rødder tilbage til det tidlige 1900-tals Tyskland, hvor *Blut-und-Boden* forestillinger om det germanske folk blev koblet med tidens interesse for det spiritualistiske og esoteriske. Dette gav ophav til en række civilisationskritiske og kulturpessimistiske idéer med et tydeligt nationalistisk, ofte også racistisk, og agrarromantisk sigte. Den germanske fortid blev her fremstillet som en periode, hvor man havde fokus på fællesskabet, slægten, og man levede i kontakt med naturen gennem praktiseringen af en naturreligion, der satte germanerne i kontakt med magiske kræfter i det omkringliggende landskab. Friedrich Bernhard

Marbys runegymnastik og Guido von Lists ariosofi er eksempler på disse tanker.

Tankerne forsvandt fra den bredere offentlighed med Det tredje Riges fald, men i takt med 1960ernes og 1970ernes fornyede interesse for økologi, Jungs arketypepsykologi, new-age religiøsitet og modernitetskritik har en række religiøse grupperinger i Nordeuropa og USA genoptaget de ældre tanker om særlige etnisk afgrænsede (og afgrænsende) naturreligioner i det førkristne Europa. I Danmark er den religiøse gruppe Forn Siðr et godt eksempel. Udbredelsen af disse idéer er hjulpet på vej af en fornyet tilslutning til højrenationalistiske ideologier i Europa såvel som i USA.

Vikingetiden hos Bathory er således konstrueret gennem en kombination af idéen om et nationaletnisk fællesskab, modernitetskritik og nyreligiøsitet. Det er en fortid, hvor alt, der føles falsk, overfladisk og fortvivlende ved nutiden, ikke har sin plads.

Forslag til videre læsning

- Kevin J. Harty (red.), *The Vikings on film. Essays on the depictions of the Nordic middle ages* (Jefferson: McFarland, 2011).
- David W. Marshall (red.), *Mass market medieval. Essays on the middle ages in popular culture* (Jefferson: McFarland, 2007).
- Stefanie von Schnurbein, *Religion als Kulturkritik. Neugermanisches Heidentum im 20. Jahrhundert* (Heidelberg: Universitätsverlag Carl Winter, 1992).
- Klaus von See, Barbar, Germane, Arier. *Die Suche nach der Identität der Deutschen* (Heidelberg: Universitätsverlag Carl Winter, 1994).
- Andrew Wawn, *The Vikings and the Victorians. Inventing the Old North in nineteenth-century Britain* (Cambridge: D. S. Brewer, 2000).

Rekonstruktion af et vikingeskib – Havhingsten fra Glendalough

Eksperiment med fortiden...

På Vikingskibsmuseet i Roskilde eksperimenterer vi med ting fra fortiden. Fund af fartøjer fra vikingetiden giver os mulighed for at undersøge og rekonstruere datidens skibe og både, og gennem den eksperimentalarkæologiske arbejdsproces når vi frem til ny viden om den maritime kultur for 1000 år siden. I arbejdet med rekonstruktion og sejlads går vi i vikingernes fodspor. Og vi sandsynliggør, hvad det krævede af ressourcer at bygge et skib i vikingetiden, og hvordan skibet fungerede i praksis. Det giver os et unikt indblik i fortidens samfund – et indblik som kan supplere de skriftlige kilder.

Skuldelev-skibene

De fem vikingeskibe, der er udstillet på Vikingskibsmuseet er fundet i Roskilde Fjord. De blev udgravet i 1962. Skibene kaldes Skuldelevskibene, fordi de blev fundet nær landsbyen Skuldelev. Denne artikel vil beskrive museets arbejde med *Havhingsten fra Glendalough* – en rekonstruktion af det længste af Skuldelevskibene kaldet 'Skuldelev 2'.

Havhingsten fra Glendalough i Det keltiske Hav. Foto: Werner Karrasch. Copyright: Vikingskibsmuseet i Roskilde.

Eksperimentalarkæologi

Vikingskibsmuseet har rekonstrueret alle fem Skuldelevskibe. Arbejdsmetoden kaldes eksperimentalarkæologi, men udføres ikke kun af arkæologer. Et skibsfund er en omfattende og alsidig kilde til kulturhistorisk viden, men for at kunne tilvejebringe så megen viden om skibet og dets samtid som muligt er en tværfaglig tilgang nødvendig. Både arkæologer, historikere, bådebyggere, rebslagere, smede, skibsrekonstruktører, ingeniører og arkitekter samt folk med specialiseret viden om historisk skovbrug, traditionelle håndværk og sejlads med råsejlsriggede fartø-

FAKTABOKS: Primære og sekundære kilder til brug ved rekonstruktion

De kilder, der danner grundlag for vores rekonstruktionsarbejde, består af:

- Det originale fund: Den primære kilde til rekonstruktion
- Andre sammenlignelige arkæologiske fund: Hvis fundmaterialet ikke er tilstrækkeligt til at afgøre væsentlige dele af rekonstruktionen, indhentes der oplysninger fra andre arkæologiske fund, så vidt muligt fra samme tidsperiode og samme geografiske/kulturelle område
- Ikonografiske kilder: Billedsten, graffiti på tømmer, kalkmalerier mm.
- Bevarede skriftlige kilder
- Etnologiske kilder: Traditionel nordisk bådebygning, nulevende traditionsbærere
- Naturvidenskabelige kilder: Træteknologi, pollenanalyse mm.

jer arbejder sammen. Gennem arbejdet med at bygge og bruge rekonstruktioner af vikingetidens fartøjer opnås et særligt indblik i, hvad det har krævet at bygge og sejle med et langskib i vikingetiden.

Materialer, teknik og værktøj

Det meste af Skuldelev 2 er bygget i egetræ. I vikingetiden blev saven ikke brugt til bådebygning - bordplanker blev kløvet ud af store egetræer. Ved kløvning følger plankerne træets fibre, og dét gør plankerne stærke. Resultatet af kløveteknikken er altså stærke, fleksible planker. Da saven kom i brug i middelalderen kunne træer med snoet vækst, knaster og andre uregelmæssigheder, som var for ringe til at kløve, skæres helt til rette, men så fulgte de ikke nødvendigvis træets fibre, og de blev derfor ikke nær så stærke. Kløveteknikken var årsagen til, at vikingerne kunne

Spejlkløvning. Foto: Werner Karrasch. Copyright: Vikingeskibsmuseet i Roskilde

bygge disse lange, lette, smidige og samtidig stærke krigsskibe.

Når egetræet kløves, hugges til og tilpasses til skibet er det lettest, hvis træet er retvokset. Hvis egetræet har en snoet vækst, går fibre på tværs i planken, hvis den rettes op, og derved mister planken styrke. Et "fejlfrit" træ giver mange planker: Et træ på 1 meter i diameter giver i gennemsnit 16 planker med en bredde på ca. 30 cm. På de originale skibsdele kan aflæses spor efter vikingernes værktøj, bl.a. økser og høvle. Sporene kan bruges til at vælge hvilket værktøj, som rekonstruktionen skal bygges med. Vikingetidens karakteristiske bredbil har formentlig også været anvendt, men der er ikke fundet hugspor efter bredbilen på Skuldelev 2's skibsdele. Sporene er formentlig efterfølgende hølvet væk, og derfor er også denne type økse brugt til rekonstruktionen af Skuldelev 2.

Tid og personer

I *Olav Tryggvasons saga* beskrives det, at langskibet *Ormen den lange* blev bygget i løbet af en vinter. Varigheden af alle arbejdsprocesser under byggeriet af *Havhingsten* blev nøje dokumenteret, og derved kan vi til sammenligning komme med et bud på, hvor lang tid det kan have taget at bygge et 30 meter langt skib i vikingetiden:

Hvis arbejdet skulle foregå effektivt og rationelt, skulle der bruges omkring ti bådebyggere. Deres arbejde bestod i at forme skibets facon samt at

FAKTABOKS: Materialer til *Havhingsten fra Glendalough*:

- 4 mindre egetræer til køl og stævne
- 14 store egetræer til bordplanker
- 2 mellemstore egetræer til kølsvin og mastefisk
- Ca. 285 stykker krumtræ af eg til bundstokke og knæ
- 4 asketræer til årehulsbord
- 3 lange, mellemstore egetræer til alle de langsgående forstærkninger
- 2 fyrretræer til mast og rå
- 35 fyrretræer til årer (hvert træ giver to årer)
- 10 piletræer til trænagler
- 18,5 m³ fyrretræ og rødde til 500 liter trætjære
- 4500 grene af lindetræ / 1400 meter lindebast til tov
- 600 hestehaler til tov
- 3 tons myremalm / 400 kg rent jern til jernnagler
- 200 kg hør til sejl
- 33 kg okker til farve til sejl

Bredbilen i brug. Foto: Werner Karrasch. Copyright: Vikingeskibsmuseet Roskilde

tilpasse de grovhuggede planker og de grovhuggede emner til spanter, knæ mm. Med finhugning og tilpasning af planker og bundstokke, knæ mm. vil ti bådebyggere kunne bygge et langskib som *Havhingsten* på syv måneder.

De ti bådebyggere kunne dog ikke forestå arbejdet alene. Hvis tidsplanen på de syv måneder skulle holdes var der udover de ti bådebyggere brug for 36 specialiserede håndværkere samt diverse folk til forefaldende arbejde:

- Ti mand til i tre måneder at fælde træer og grovhugge planker i skoven
- Folk til at transportere tømmer fra skoven til byggepladsen
- To mand til at nitte planker og andre skibsdele på
- Folk til at udgrave myremalm og udvinde jern og transportere det til smeden
- En smed til i otte måneder at smede ca. 8000 jernnagler
- Fire personer til i to måneder at fælde træer, grave rødder op og etablere miler for at fremstille

ca. 500 liter træmjærte til skibets skrog

- Folk til at lave skjolde og hugge master og årer
- 12 personer til i seks måneder at væve banerne til sejlet og to personer til på en måned at sy banerne sammen.
- Fem personer til i seks måneder at samle bast og hestehår til toværk
- En rebslager til i seks måneder at lægge al toværket
- En stævnsmed til at lede hele byggeriet

Skibet i praksis: besætning, udstyr, fleksibilitet, ror

De mange anstrengelser med byggeriet af *Havhingsten* stod sin prøve under sejladsene, hvoraf turen til Irland og retur i 2007-2008 var den mest udfordrende. Sejladsens formål var at undersøge:

- Konstruktionens holdbarhed
- Skibets ydeevne: fart, hastighed, evne til at krydse mod vinden mv.
- Logistik og organisation

For at opnå troværdige resultater måtte besætningen først trænes op til at kunne sejle skibet. Besætningen blev valgt ud fra de egenskaber, der er nødvendige for at få skibet og besætningen til at fungere sammen: Erfaring med sejlads generelt og med råsejl specifikt, erfaring med at færdes på havet, sociale og fysiske kompetencer, evne til at begå sig under trange forhold i al slags vind og vejr med hårdt arbejde, samt specialkompetencer

En jernnagle med klinkplade. Foto: Werner Karrasch. Copyright: Vikingeskibsmuseet i Roskilde

Jernnagler med klinkplader holder plankerne sammen. Foto: Werner Karrasch. Copyright: Vikingskibsmuseet i Roskilde

som sygeplejerske, kok, styrmand og skipper. Udover en trænet og velforberedt besætning var det også nødvendigt, at skibet var klart. Dets grundtrim skulle findes, og det betød, at der skulle eksperimenteres med, hvor meget ballast i form af sten i skibets bund, personligt grej, skibets grej (reservetov, ankere mm.), drikkevand, mad mm., der skulle fordeles på den helt rigtige måde for at skabe balance i skibet. Langskibet Skuldelev 2 var bygget til at transportere et stort mandskab. Skibet skulle ikke blot sejle for sejl, det skulle også kunne ros og slæbes på land på fremmede kyster. Det skulle på én gang være stærkt og tungt nok til at bære sit sejl og let og tilstrækkelig langt til at kunne roes af så mange mand som muligt. Langskibet var et kompromis mellem styrke og lethed, og resultatet var et ekstremt fleksibelt skib. En ulempe ved skibets konstruktion viste sig under sejladsen til Irland. På sejladsens første del var Havhingstens ror fastgjort med et tov af hamp. Men tovet kunne ikke holde til de kræfter, det blev udsat for, når skibet sejlede 8-10 knob i søgang, og flere gange sprang det helt. En anden

løsning måtte findes i de arkæologiske og historiske kilder. En mulighed var at lave en vidje af træ til at holde roret. Vidjer kendes fra arkæologiske fund og omtales i skriftlige kilder. Til vidjen kan man bruge f.eks. eg, birk, hassel eller enebær. De unge træer udvælges og vrides i foråret, når de er fyldt med saft og med en stamme på omkring 50 mm i tykkelse ved roden. Træet vrides fra de yderste smågrene og ned til ca. 30 cm fra roden. Det kræver to til tre mennesker at vride en vidje på denne størrelse. På returrejsen til Roskilde brugte *Havhingsten* vidjer af birketræ. Efter 437 sømil og 6 døgn blev rorvidjen pga. slid skiftet i Portsmouth. Den anden rorvidje holdt hele vejen til Roskilde; 829 sømil og 10 døgn til søs.

Rorvidje. Foto: Werner Karrasch. Copyright: Vikingskibsmuseet i Roskilde

Faktaboks: Vægt

I tom tilstand vejer *Havhingsten* 8,3 ton. Ballasten vejer 3,6 ton. Sejl, rig og andet udstyr 6,4 ton, og mad og vand omkring 1 ton. Besætningen på ca. 65 mand vejer tilsammen 4,7 ton, og det er en vigtig faktor, når skibet sejler. Ud over at ro og manøvrere skibet skal besætningen også fungere som "levende ballast". De skal flytte sig fra side til side afhængig af, hvor vinden kommer fra.

Et langskib i vikingetiden

Vikingskibsmuseets arbejde med *Havhingsten fra Glendalough* har bekræftet, at byggeriet af et eller flere langskibe af denne størrelse og kvalitet og fremstillingen af rig og sejl krævede store menneskelige og naturlige ressourcer. For at kunne tilvejebringe sådanne ressourcer har bygherren været i besiddelse af en betydelig politisk eller økonomisk magt, hvilket sandsynliggør at bygherren bag Skuldelev 2 var en magtfuld stormand eller konge.

Langskibene kunne bruges til såvel repræsentation som til militære operationer. Søtransport om bord på langskibene var datidens hurtigste og mest effektive måde at transportere og lande bevæbnede krigere, der efterfølgende kunne angribe og plyndre kystnære bosættelser.

Hvorfor arbejde med rekonstruktion i undervisningen?

I arbejdet med undervisningen af gymnasieklasser skal det understreges, at vores rekonstruerede skibe er én mulig tolkning af de arkæologiske fund. Og ikke en endegyldig sandhed. Vi er alle med til at skabe fortiden – den konstrueres i et samspil mellem fortid, nutid og fremtid.

I elevernes arbejde med at skabe deres eget blik på fortiden er det relevant at se på de kilder, der findes fra den tid. Her kan de rekonstruerede skibe forsyne eleverne med viden om tilblivelsesproces, ressourcer – både materielle og menneskelige - samt anvendelsen af skibet i praksis. Tilsammen giver det et mere facetteret billede af fortiden. Men stadig er der også meget, som vi ikke ved. Vi ved ikke, hvem der satte byggeriet af Skuldelev 2 i gang. Og vi ved heller ikke præcist, hvordan skibet kom fra Irland til Roskilde og endte sine dage på bunden af Roskilde Fjord. Men hvis man sætter erfaringerne og observationerne fra de eksperimentalarkæologiske projekter sammen med de skriftlige og arkæologiske kilder, så kan

man få sammensat nogle sandsynlige scenarier. Og det er dér gymnasieeleverne kan gå på opdagelse i kilderne og måske finde de svar, de søger...

Litteratur

Andersen, E., Crumlin-Pedersen, O., Vadstrup, S. & M. Vinner: *Roar Ege. Skuldelev 3 skibet som arkæologisk eksperiment*. Roskilde, 1997.

Bill, J., Gøthche, M. & Myrhøj, H. M.: *Nordeuropas største skibsfund. Ni vrage fra vikingetid og middelalder under museumsøen i Roskilde*. Nationalmuseets Arbejdsmark, 1998

Bill, J., Nielsen, S., Andersen, E. & Damgård-Sørensen, T. (red.): *Velkommen ombord! Havhingsten fra Glendalough. Et genskabt langskib fra vikingetiden*. Roskilde, 2007

Crumlin-Pedersen, O: *The Skuldelev Ships I. Topography, Archaeology, History, Conservation and Display. Ships and Boats of the North*, Vol. 4.1. Roskilde: The Viking Ship Museum, 2002

Damgård-Sørensen, T.: *Research Plan, Project: Thoroughbred of the Sea, The trial voyage to Dublin*. Roskilde, 2006. http://www.vikingskibsmuseet.dk/uploads/media/Fuldblodpaahavet_Forskningsplan_nov2006_UK.pdf

Englert, A.: *Large Cargo Vessels in Danish Waters. AD 1000-1250*. Doktorafhandling ved Christian-Albrechts-Universität zu Kiel. Roskilde & Kiel, 2000

Englert, A., Nielsen, Søren & Ravn, Morten: *Vikingetidens langskib og eksperimentel arkæologi. I: Vinkler på vikingetiden*. Nationalmuseet og Skoletjenesten 2013.

Hjelm Petersen, A. & Strætkvern, K.: *Arkæologisk værksted på museumsøen i Roskilde*. Nationalmu-

seets Arbejdsmark, 1998

Olsen, O. & Crumlin-Pedersen, O.: *Fem vikingeskibe fra Roskilde Fjord*. Roskilde & København: Vikingskibshallen og Nationalmuseet, 1969

Sturluson, Snorre: *Olav Tryggvasons saga*, I: *Norges konge sagaer*, (red. F. Hødnebo & H. Mage-røy). Den norske Bokklubben, 1997

Hjemmesider:

<http://www.vikingskibsmuseet.dk/marinarkaeologi/vrag-og-bopladsler/>

<http://www.vikingskibsmuseet.dk/marinarkaeologi/#>

Marie Broen, Undervisnings- og udviklingsansvarlig, Cand. mag.

Søren Nielsen, Bådebygger, Afdelingschef for maritime håndværk, rekonstruktion og publikumsformidling

Morten Ravn, Museumsinspektør, Ph.d.

The World in the Viking Age – et udstillingsprojekt med nye perspektiver

Tag med på en rejse til tre verdener tæt forbundne af maritime netværk: Fra høvdingen Ottars handels- og opdagelsesrejser i Norden og storbyen Konstantinopel, hvor den byzantinske gesandt Theodosios kontrollerede den kommercielle havn til Sydens have og den persiske kaptajn Abharas langture på Afrika og Kina.

800-tallets søfart forandrede verden

Vikingetidens maritime kultur betragtes ofte som noget enestående nordisk. Men handel og udveksling, udforskning af nye territorier og etablering af havnebyer vandt også frem i andre dele af verden, hvor mennesker, varer og ideer blev fragtet over lange distancer. Udviklingen af det sejlførende skib gjorde det muligt at nå verdener langt fra det kendte. I sørejsernes knudepunkter opstod nye kulturer, netværk og fællesskaber. Rejserne forbandt kyster verden over og førte mennesker sammen på tværs af tanker, tro og traditioner.

Udstillingen *The World in the Viking Age* er forankret i et samarbejde mellem Vikingskibsmuseet og forskningsprojektet *Entrepot – maritime udvekslingsnetværk og urbanisering i global middelalderarkæologi* på Århus Universitet.

Det 3-årige projekt har samlet forskere fra hele

verden. Gennem marinarkæologiske udgravninger af havneanlæg, undersøgelse af handelsbyer (emporier) og rejseruter samt historiske og lingvistiske studier af skriftlige kilder har projektet forsøgt at svare på disse spørgsmål:

Hvorfor får de maritime netværk afgørende betydning i vidt forskellige verdensdele i vikingetid og tidlig middelalder?

Hvad betød udviklingen af søfart og maritim teknologi for individer, økonomi, bysamfund og kultur?

Samarbejdet affødte en konference på Vikingskibsmuseet, der på én gang afrundede forskningsprojektet og søsatte arbejdet med en integreret formidlingsplan, hvor forskerne fik til opgave at viderefordre de historier og fund, der egnede sig til udstillingen som medie.

Udstillingen

Særudstillingen *The World in the Viking Age* havde følgende thesis: Den fremvækst af langdistance søfart, som kendetegner vikingetiden i Skandinavien, er en del af en global forandring, hvor maritime netværk og dristige søeventyr – på samme tid – får stigende betydning i Afrika, Asien

Faktaboks:

Udstillingen *The World in the Viking Age* åbnede 1. april 2014 og kan opleves frem til 31. december. Til udstillingen er udgivet et katalog med artikler forfattet af internationale forskere om fortællingens temaer, lokaliteter, personer og skriftlige kilder samt genstandsoplysninger. Kataloget findes på dansk og engelsk, og egner sig både til brug i historieundervisningen og til tværfaglige projekter.

The World in the Viking Age

Special Exhibition
11 April - 30 Dec 2014

VIKINGESKIBSMUSEET I ROSKILDE
DANMARK

HEAD OF RUDNA, BOSTONISH FINEARTS GALLERY, MASSACHUSETTS, 9TH CENTURY CE. BRITISH MUSEUM, LONDON, GREAT BRITAIN THE VIKING SHIP MUSEUM IN ROSKILDE 2014

og Europa.

Historien om de maritime netværk fortælles med udgangspunkt i bevarede, skriftlige kilder om Ottar, Abhara og Theodosios.

Ottar fra Hålogaland i Nordnorge ankom i 890 til Kong Alfreds hof i England. Kongen, der tidligere havde fået Paulus Orosius' verdenshistorie (ca. år 417) oversat, hørte for første gang om livet, naturen og byerne i Norden. Ottars eksotiske fortællinger om sørejser fra Det Arktiske Hav til Danmark blev skrevet ned og føjet til den oldengelske Orosius.

Søfarere havde i mange århundreder sejlet fra Den Persiske Golf til Det Indiske Ocean for at handle. Da Abhara i 800-tallet forlod livet som hyrde i det persiske højland og blev kaptajn i havnebyen Siraf, sejlede skibe for første gang mod Kina. Fortællinger om sørejserne blev genfortalt mundtlig og nedskrevet for eftertiden.

Den byzantinske gesandt Theodosios rejste fra 840 - 842 fra Konstantinopel over Adriaterhavet til Venedig og videre til det frankiske hof i Trier. Her forsøgte han at skaffe allierede til kampen mod muslimske pirater, der udgjorde en trussel i Middelhavsområdet. Seglaftryk fra breve, som Theodosios sendte nordpå, er fundet i Ribe, Hedeby og Tissø.

Ottars, Abharas og Theodosios' rejser strakte sig over den halve klode. Men deres verdener var tæt forbundet af maritime kontakter. Fund fra de seneste års arkæologiske udgravninger ved Middelhavet og omkring Det Indiske Ocean afslører en sammenvævet verden, ofte kun beskrevet i rejseberetninger. I udstillingen bringes denne fortælling om den sydlige verdens netværk sammen med viden fra udgravninger af handelsbyer langs Nordeuropas kyster.

Udstillingen tager afsæt i citater fra de tre herrens eventyr, dugfriske forskningsresultater og et imponerende udvalg af genstande – rensdyrtak, hvæssesten og skifer fragtet fra Nordnorge til det sydlige Skandinavien, arabiske sølvmonter fundet

på Bornholm, indisk keramik udgravet på Zanzibar samt byzantinske guldmønter og kinesisk porcelæn, fundet i Siraf i Iran.

I udstillingsdesignet spejles Ottars, Abharas og Theodosios' verdener mod hinanden - den maritime teknologi de har benyttet samt vigtige netværkssamfund, de har besøgt. Og ligesom på det åbne hav ligger udforskningen af deres verdener åben for museumsgæsten.

Udstillingsrummenes indretning spiller en afgørende rolle i forståelsen af de maritime forbindelser. Der er mange veje at gå og ingen deterministisk rute. Der kan navigeres i et kendt geografisk område, imens der åbner sig sprækker til nye verdener og stemninger. Med kig fra Truso til Zanzibar, fra Suzhou til Irland via Theodosios' Konstantinopel – Det Byzantinske rige - forbindes Ottars nordlige og Abharas sydlige verden.

I et mørkt rum vokser monterer op af gulvet. Øjet rettes mod genstande, der har rejst over lange distancer eller er inspireret af kulturer fra fjerne egne. En interaktiv kortinstallation udnyttes til at formidle det uåndgribelige og ikke-komprimerbare; de lange rejseruter, på tværs af oceaner. Museumsgæsten inviteres til at undersøge forbindelser på tværs af rummet og dykke ned i historier om genstandenes oprindelse, handel, produktion og menneskene bag.

I udstillingens skatkammer aktiveres et stort verdenskort ved hver af rummets monterer og med et tryk vises genstandenes rejseruter som et flygtigt lysspor.

Foto: Werner Karrasch, Copyright: Vikingeskibsmuseet i Roskilde

Det handler om iscenesættelse af alt det, øjet ser og lader sig drage af.

I *The World in the Viking Age* er tanken ikke at bringe museumsgæsten tilbage til 800-tallet men at give en moderne og enkel fortolkning af fortidens maritime netværk og kultur møder. Det er en historiefortælling, der kan sættes i et nutidigt perspektiv, vække nysgerrighed og ahaoplevelser.

Et nyt perspektiv

Med særudstillingen ønsker Entrepot og Vikingeskibsmuseet at vise den skandinaviske vikingetid og Nordens maritime udvikling i et nyt, globalt perspektiv.

Visionen er at kigge udover egen næsetip og udfordre forankrede forestillinger om fortiden og ikke mindst vikingetidens særegne status.

Som søfartsnationer var landene i Norden berygtede og berømmede, og deres maritime kunnen er i dag en stolt og verdenskendt kulturarv. Men Nordens fokus mod havet var en del af et større fænomen. En parallel udvikling fandt sted i andre

dele af verden, hvor mange års eksperimenter og erfaringer med skibsbygning og navigation ledte til modige rejser over åbent hav.

Det globale perspektiv tilbyder mange muligheder i historieundervisningen. Emnet er et nedslag i et århundrede, der forener Skandinaviens vikingetid med det frankiske og byzantinske kejserrige på kontinentet, det abbasidiske kalifat i Irak, kongerigerne langs den afrikanske østkyst, Tangdynastiet i Kina og kongedømmet Srivijaya i Indonesien m.fl.

Et fokus, der har potentiale til at bibringe større forståelse for de udviklingstendenser, der ikke bare skaber enestående kulturer, men binder verden sammen og gør den mindre.

Med skibet som udgangspunkt rummer den internationale vinkel et utal af emner:

- Udviklingen af det sejlførende skib i et tværkulturelt sigte
- Søfartens erhverv, navigation og farvande
- Nye strukturer i det politiske landskab, påvirket af maritime kontakter

Ottar, Abhara and Theodosios' verdener ligger åben for opdagelse
Foto: Werner Karrasch, Copyright: Vikingeskibsmuseet i Roskilde

- Etableringen af bysamfund (emporier) og havne i et globalt netværk
- Handel, markeder og nye økonomiske redskaber, som mønter, vægte og målesystemer
- Kulturmøder og -forandringer
- Idéernes rejse og mødet mellem verdens religioner
- Rejseberetninger og arkæologiske fund, som bærer af en global historie; eventyr, originale kilder og kildekritik

Mange af disse kan også anskues i et nutidigt perspektiv med fokus på de kulturforskelle og -møder, der påvirker sameksistensen i det moderne samfund.

Skildring af en arbejdsproces

En udstilling er en fremadskridende proces i udviklingsfasen og den færdige oplevelse.

Bag det endelige resultat gemmer sig en række grundlæggende overvejelser og beslutninger, der går forud for opbygning af tekst, design og rum. Arbejdet med det idémæssige fundament inkluderer refleksioner over thesis, centrale pointer, kontekst, modtagergrupper, afsenderprofil og genstandsegenskaber samt oversættelsen af konceptet i praksis; tekstskrivning og udstillingen som visuelt sprog.

På Vikingeskibsmuseet har vi siden museets første år, hvor puslespillet af de fem vikingeskibe blev samlet for øjnene af publikum, haft god erfaring med, at forskeren befinder sig i formidlingsrummet. I *The World in the Viking Age* faldt det derfor naturligt at invitere de initiativtagende forskere ind i den metaverden, der danner rammen for en udstilling.

Koncept

Den første opgave var at koge et stort, internationalt forskningsprojekt om 800-tallets maritime netværk ned til en fokuseret hovedpåstand, egnet til en sanselig og rumlig oplevelse. Det var afgørende at spørge: Hvad er det vigtigste museums-

gæsten tager med sig fra oplevelsen? Og hvorfor er fortællingen vigtig nu og her?

Kunsten består i at formidle projektets essens (thesis) til et mangfoldigt publikum. At stille spørgsmål til thesis og kontekst er et væsentligt værktøj i udstillingsarbejdet. Internt danner svarene den fælles vision og grundlæggende fortælling, som skal videreformidles af projektdeltagere på flere niveauer. Eksternt er de med til at legitimere udstillingens eksistens og aktualitet.

Udvælgelse af genstande

Genstande er ikke objektive. De repræsenterer et valg og en egenskab - og deres fortælling kræver ofte flere formidlingsmæssige lag at udfolde.

I forbindelse med konferencen og i det efterfølgende opstartsarbejde blev et stort antal genstande bragt i spil. Flere end der var plads til. En prioriteret udvælgelse var nødvendig, og her blev forskernes begejstring for genstandene omdrejningspunktet. Der blev stillet spørgsmål til deres valg, genstandenes værdi som arkæologiske opdagelser og relevans for museumsgæsten. Var de udvalgt, fordi de repræsenterede en særlig udvikling, begivenhed, periode? For deres materialitet, abstraktionsniveau og æstetik eller fordi de indeholdt en wow-effekt? Hvilken central pointe eller hvilket tema skulle de repræsentere og understøtte? Spørgsmålene førte forskerne til en historiefortælling, der afdækkede genstande-

Mønten fra ca. 825-30 e.Kr. bærer et af de ældste billeder af et nordisk, sejlførende skib. Den er sandsynligvis slået i Hedeby, hvor sølv mønter blev udsmykket med billeder efter frankisk forbillede. Det er første gang mønter udstilles.

Foto: Werner Karrasch, Copyright: Vikingeskibsmuseet i Roskilde

nes mangesidige egenskaber og tænkte formål og inspirerede til formidlingsideer.

Genstandsbeskrivelserne var en central kommunikation mellem forskeren, som kendte genstandens fortælling, og de, der skulle give fortællingen krop; designere, grafikere og håndværkere.

Tekstproduktion

Arbejdet med en udstilling og produktionen af en videnskabelig tekst har meget til fælles, men også mange forskelle. Både udstillingen og forskningsprojektet må fra start til slut forholde sig til sin problemstilling eller thesis; kunne lede alle valg og fravalg tilbage hertil samt sikre en rød tråd i den samlede oplevelse.

Men som medie kan udstillingen ikke altid lede sin læser struktureret igennem erkendelser og refleksioner og opbygge argumenter fra kapitel til kapitel. Museumsgæsten lader sig ikke nødvendigvis styre fra A til B til C. Det stiller krav til skrivestil og fortælleform.

Den valgte skrivestil og form blev defineret i et samarbejde mellem forskerne og udstillingsteamet ud fra nogle formidlingsmæssige aspekter; valget af specifikke målgrupper, en afsenderprofil, der kunne tage læseren i hånden samt den energi udstillingens fortælling indeholdt.

Stilbeskrivelsen lød:

- Reportage med episk karakter
- Korte statement-sætninger i nutid
- Anvendelse af spørgende, undersøgende og afprøvende ord
- Beskrivelse af det, der er enestående, i stedet for at skrive, at det er enestående

For forskerne var der potentiale for at lege med sproget: Give det dynamik, krop og sanselighed. Skabe nærvær og intensitet. Arbejde med niveauopdelte tekster - til de museumsgæster, der kun læser det med store bogstaver og til de, som fordyber sig. Men først og fremmest blev forskerne bedt om at overveje, om tekst overhovedet var

den bedste måde at formidle historien på.

Design og forløb

Design er et stærkt formidlingsgreb og som udtryksform en essentiel del af udstillingens indhold, på lige fod med det faglige. Udstillingens designere skal have indgående kendskab til de tanker, der har skabt konceptet; thesis, fortælleforløb, skrivestil m.m., og arbejde tæt sammen med de indholdsansvarlige forskere.

Udstillingsrummet er en agent, der kan give muligheder og benspænd. Det sætter begrænsninger og tvinger os til igen og igen at holde idéer og koncepter op mod de fysiske rammer. I *The World in the Viking Age* stod antallet af kvadratmeter ikke helt mål med forskernes ønske til antallet af genstande. Og i udstillingens opdrag var genstandene ikke hovedpersoner. Det krævede en 'Kill Your Darlings', iværksat af arbejdet med formålsbeskrivelsen og ønsket om et stilmæssigt udtryk ('Less is more'), der lod hver genstand være et fokuseret nedslag. En eller ganske få genstande i hver montre skulle bære fortællingen, forstærket af det omgivende design; lyd, film, installationer, tekst, layout mv. Og den idémæssige ramme indrettes, så den kunne ændres i takt med, at udstillingens fysiske fremtræden tog form.

Udstillingsproduktion er et tværfagligt arbejde. Processen involverer forskere, designere, håndværkere, grafikere, kommunikationsfolk, museumspædagoger m.fl. Alle bidragende med forskellig viden og erfaring.

Det er her forskningsformidlingen styrkes. Når forskellige faglige perspektiver udfordrer hinanden og giver grobund for nye samarbejdsformer, der bygger bro mellem teori og praksis. Når samarbejdet afføder en synergi, hvor forskningens undersøgende natur inspirerer til mangfoldig historiefortælling, smitter med nysgerrighed og lyst til fordybelse samt kvalificerer idéer og dermed formidlingens substans. Og hvor de mere

kropslige og sanselige aspekter samt visuelle udtryk fra udstillingsarbejdet kan bringes i spil i den forskningsbaserede vidensproduktion.

Som medie evner udstillingen at imødekomme flere måder at opleve og lære på. Der er flere taktile redskaber i spil, som giver mulighed for at erfare historie på anden måde, end gennem tekst. Kropslig og sansebaseret erfaring er ofte mere motiverende for unge.

Ikke kun udstillingens indhold, men også dens proces og form er interessant at inddrage i undervisningen, måske på et tværfagligt niveau og i et AT-forløb.

Metaarbejdet har teoretisk læringspotentiale og kan sammenlignes med udarbejdelsen af en problemformulering og disposition. Og smeltet sammen med praktiske opgaver, hvor eleverne får mulighed for 'learning by doing', kan udstillingens metode dække flere aspekter af uddannelsesbekendtgørelsens krav til udvikling af elevernes selvstændighed.

I den projektorienterede struktur er der flere processer, eleverne kan stifte bekendtskab med og reflektere over; forskerens, projektlederens, designerens, grafikerens, teknikerens, underviserens – alle arbejdende med forskellige indgangsvinkler, men med et fælles mål om at formidle samme historiske stof. Fortælleformen kan opfordre til eksperimenter, fremme kreativitet og innovation samt skærpe det analytiske blik.

Litteraturliste:

- Om Theodosios' rejser, Grat, F., Villiard, J. og Clémences, S.: *Annales Bertiniani*, Annales de Saint-Bertin, Paris 1964

- Appel, Hans Henrik og Hegelund, Signe, Brillanten – et retorisk arbejdsredskab til udstillingsudvikling, Organisationen for Danske Museer

- Bately, Janet og Englert, Anton: *Ohthere's Voyage – A late 9th-century account of voyages*

along the coasts of Norway and Denmark and its cultural context, Maritime Culture of the North, Vikingskibsmuseet 2007

- Freeman-Grenville, G.S.P: *Buzurgh Ibn Shahriyar al-Ramhormuzi, The Book of the Wonders of India – Mainland, Sea and Islands*, London og Haag 1981

- Larsen, Ane Hejlskov og Thorhauge, Sally: *Museumsgrundbogen – kunsten at læse et museum*, København 2008

- Sindbæk, M. Søren og Trakadas, Athena: *Verden i Vikingetiden*, Vikingskibsmuseet 2014

Historiefaget på Roskilde Universitet

I 1896 oprettedes Det Filologisk-Historiske Laboratorium på initiativ af først og fremmest Kristian Erslev men i samarbejde med de klassiske filologer J. L. Heiberg og A. B. Drachmann. Inspirationen kom fra bl.a. Tyskland, Sverige og Frankrig, hvor professorer og studerende i sådanne laboratorier gennemgik og analyserede et givet emne i fællesskab. I 2014 har vi på RUC også oprettet et Historisk Laboratorium. Her samles de elleve fastansatte vi er på historie, vores ph.d. studerende, eksterne lektorer og kolleger fra andre fag på Institut for Kultur og Identitet, som er interesseret i det historiske perspektiv, for at diskutere grundlæggende historiske teorier, begreber og problemstillinger og for at udvikle ideer til nye forskningsprojekter. I efteråret 2014 er temaet for seminarerne i Historisk Laboratorium *Tid, erindring og fortidsbrug*. Det er temaer, som på forskellige måder går igen i de fleste af vores individuelle og kollektive forskningsprojekter.

Inden for humaniora er der i sammenligning med andre hovedområder en stærk og rodfæstet tradition for individuel forskning. RUC historikerne forsker og publicerer alle som enkeltpersoner, men i de seneste år har vi arbejdet for at styrke forskningssamarbejdet både med hinanden på RUC og med kolleger fra andre danske og udenlandske universiteter. På RUC har vi to forskningsgrupper: *Erindring og historiebrug* og *Humaniora teori og historie*.

Længe inden begrebet historiebrug fra omkring år 2000 vandt udbredelse, har historikerne på RUC interesseret sig for det, som tidligere blev konceptualiseret som historieformidling, historiekultur, historiedidaktik, historiens nytte, kollektiv erindring etc. Omtrent halvdelen af os har fastholdt

og videreudviklet denne forskningsinteresse og har dannet forskningsgruppen *Erindring og historiebrug*. Gruppen har en særlig *profil* i forhold til den dominerende forskning på feltet, som i høj grad er koncentreret om at forstå, hvordan historie og erindringer formes og produceres, institutionaliseres og bruges til bestemte, oftest politiske og legitimerende formål, og som hovedsageligt anskuer historiebrug i et afsender- og oppefra instrumentelt magtperspektiv. Forskningsgruppen arbejder med at skifte det forskningsmæssige fokus fra, hvordan historie *formidles*, til hvordan historie *bruges* af mennesker i en livsverdenssammenhæng. Den interesserer sig for at forstå, hvordan mennesker i deres historiebrug sammenfatter deres personlige livshistorier sammen med andres i forskellige sociale og institutionelle sammenhænge og dermed er med til at etablere og / eller opretholde og omdanne erindringsfællesskaber. Historiedidaktik, historieformidling herunder museologi og kulturarvsforvaltning indgår som en del af gruppens forskningsinteresser.

Flere af gruppens medlemmer, Anette Warring, Carsten Tage Nielsen, Claus Bundgård Christensen, Kim Esmark og en ph.d. studerende har samlet sig om et konkret forskningsprojekt om reenactment – også kaldet living history. I 2015 udgiver vi bogen *Fortider tur/retur. Reenactment og fortidsbrug*. Bogen omhandler forskellige former for levendegørelse af fortider i selvorganiserede amatørbaserede grupper, der reenacter middelalderen, 2. verdenskrig og anden krigshistorie, pilgrimsvandrere, der går i Frans af Assis's fodspor på ture arrangeret af turistbureauer samt familier, der tilbringer ferien med at imitere livet som jernalderfamilie i Sagnlandet Lejre. I bogen afsøger vi, hvad historiebrugerne finder er attraktivt ved at

levendegøre fortid, hvad der karakteriserer denne særlige form for fortidsbrug, og hvad de bruger fortiden til. For nogle er det afgørende, at fortiden imiteres så korrekt som muligt, og de er intenst optaget af at genskabe og bruge fortidige genstande så korrekt som muligt. For andre handler det mere om at gøre sig erfaringer med livsformer og værdier, som de finder efterstræbelsværdige og brugbare til at forandre forhold i tilværelsen, som de er utilfredse med. Fælles er, at de i forskellig grad og på forskellig måde mener at kunne lære noget *om* og *af* fortid ved at levendegøre den. Det kropslige, sanselige, taktile, emotive og affektive står i centrum for disse historiebrugeres erfaringer og oplevelser af at være forbundet med fortiden.

Den anden forskningsgruppe, *Humanioras teori og historie*, beskæftiger sig med hvordan forskellige former for videnskabelig praksis har dannet og fortsat danner basis for legitimitet og troværdighed for humanistisk forskning på forskellige genstandsfelter. Den interesserer sig for, hvordan humanistisk forskning har været med til at konsolidere og stabilisere, men somme tider også at underminere og omforme sociale grupper selvforståelse og forhold til omverdenen. Og den forsker i den kanon af traditionsdannende og genstandsfeltskabende værker, der har sat afgørende og langvarig præg på den humanistiske forskning i forskellige fag og discipliner på tværs af sproglige og nationale grænser.

Flere af forskergruppens medlemmer har samlet sig om forskningsprojektet *Jøder og jødiskhed 1783 – 1939*. Projektet er støttet af Forskningsrådet for Kultur og Kommunikation med Jakob Feldt som forskningsleder og med deltagelse af Karin Lützen, Michael Harbsmeier og tre ph.d. studerende. Projektet handler om de måder, hvorpå filosoffer, historikere, forfattere, rejsende og andre intellektuelle har identificeret jøder og jødiskhed i perioden fra oplysningstiden til

anden verdenskrig. I denne periode har intellektuelle spekuleret intenst over jøder og jødiskhedens karakter, filosofi, historie og generelle mening i og for den moderne oplyste verden, hvilket har spillet en afgørende rolle for moderne jødisk og kristen identitet og subjektivitet. Identifikationsmåderne og -teoriene fortæller om, hvordan en central europæisk kulturhistorisk identitet som jødiskhed bliver til som genstand for både forskning og for jødisk selvidentitet i en periode før det 'jødiske problem' fik fatale konsekvenser.

RUC-historikere indgår også i forskningssamarbejde på tværs af universiteter og forskningsinstitutioner, hvilket har resulteret i markante publikationer. Charlotte Appel er sammen med Ning de Coninck-Smith projektleder og redaktør af det store værk i fem bind *Dansk skolehistorie. Hverdag, vilkår og visioner* støttet af Carlsbergfondet og er selv medforfatter til første bind *Da læreren holdt skole. Tiden før 1780*. Værket tegner skolehistoriens lange linjer i relationerne mellem samfundsmæssige forandringer, skolepolitiske initiativer, interesser og uenigheder, og giver desuden et helt konkret billede af skiftende tiders skolegang og dens betydning for elever, lærere og forældre. I forhold til tidligere skolehistorier er værket nyskabende ved at bryde med den nationale fortolkningsramme og ved at anlægge et hverdags- og "nedefra"-perspektiv med praksis og skolens aktører i centrum af en skolemangfoldighed og -kompleksitet i vedvarende forandring.

Med udgivelse af bogen *Waffen-SS. Europas nazistiske soldater* i 2015 afslutter Claus Bundgård Christensen i samarbejde med Niels Bo Poulsen fra Forsvarsakademiet og Peter Scharff Smith fra Institut for Menneskerettigheder et stort forskningsprojekt finansieret af Forskningsrådet for Kultur og Kommunikation. Bogen er baseret på den hidtil mest omfattende kildeindsamling om emnet og trækker på social- og hverdagshistoriske samt erindringskulturelle metoder og tilgan-

ge, og den sætter særligt fokus på spørgsmålet om, hvordan en ekstrem racistisk organisation som SS forvaltede en transnational og multikulturel hær som Waffen-SS. Bogen vægter ikke kun mellemkrigstiden og krigsårene, men i lige så høj grad tiden derefter med fokus på historiebrug om Waffen-SS.

At bryde med historieforskningens metodologiske nationalisme handler primært om tilgang og analyseramme, men stimuleres af deltagelse i internationale forskningsnetværk og konkrete internationale forskningsprojekter. Anette Warring har sammen med 13 udenlandske historikere afsluttet et stort europæisk forskningsprojekt finansieret af det britiske forskningsråd AHRC og Leverhulme fonden med udgivelse af bogen *Europe's 1968. Voices of Revolt*. Med udgangspunkt i ca. 400 aktivisters livshistorier belyses ikke alene ungdomsoprørets epicentre Frankrig, Vesttyskland og Italien men også i de øvrige demokratier, de sydeuropæiske diktaturer og de kommunistiske diktaturer bag jerntæppet. RUC historikerne er desuden involveret i en række forskellige eksisterende internationale forskningsnetværk og er ind imellem også drivende i at initiere dem. Mia Münster-Swendsen arbejder for tiden med at opbygge et internationalt forskningsnetværk omkring temaet penge og tid med særligt henblik på fremtidsforventning og erindring i perioden 1100-1700, altså på tværs af det sædvanlige periodeskel imellem middelalder og tidlig moderne tid.

Historieuddannelsen på RUC har været igennem en bachelorreform, som betød udvikling af en række nye uddannelseselementer - herunder nye kurser. Nu står vi midt i at skulle gennemføre en reform af kandidatuddannelsen, hvis hovedsigte er at indskrænke kombinationsmulighederne mellem RUCs fag angiveligt med det formål at styrke uddannelsernes kvalitet. Foranlediget af den omsiggribende kritik af universitetsundervisningens

kvalitet og de øgede krav om mere undervisning er undervisningen på alle histories kurser blev evalueret med udgangspunkt i en deklarering af alle kurser som fuldtidsstudier. Vi arbejder med at styrke de studerendes deltageraktivitet på kurserne og med at udvikle nye prøveformer. Med virkning fra 2013 er der gjort en række tiltag for at øge de studerendes mulighed for praktikforløb. Vi er overbeviste om, at disse bestræbelser styrker kvaliteten i historieuddannelsen. Spørgsmålet er imidlertid, hvor mange historiestuderende de vil komme til gode. I skrivende stund kender vi nemlig ikke tallet for, hvor meget studenteroptaget skal reduceres som følge af regeringens dimensioneringstiltag.

“In Search of the Vikings in York”

Pedagogical ideas and practical advice about organising a field-trip to York, UK, for Danish students

Introduction

This article is designed to inspire you about the idea of a field-trip to York, UK in search of the Vikings. It does not presume to teach Danes about their Viking history, but it will provide you with some of the history of the Vikings in York and inform you about the traces of this history that remain in the modern city. It will suggest enquiries to develop students' historical thinking via a field-trip to York. It also includes some practical information to help you get started with the organisational side of things.

Viking York – Jorvik – a potted history

In British popular memory the Vikings¹ were a vicious bunch and the BBC children's TV show 'Horrible Histories' will provide you with a diverting few minutes' rock song about them.² It's fair to say that they did their PR image no good by sacking the monastery of Lindisfarne in 793CE, not leaving their own written record about it, oh and not being Christian. Alcuin of York, writing far away in the court of Charlemagne at Aachen, interpreted these 'Northmen' as creatures sent by an angry God to teach sinful people a lesson.³ The brutality of Christians at the time and the trading context to this Viking raid were overlooked,

and Vikings became known as "boat-loads of axe-wielding helmeted barbarians".⁴ Anglo-Saxon York was already an ecclesiastical and trading centre at this time, founded on a glacial moraine that the Romans had used as the site of the major imperial colonia and military headquarters of Eboracum. As far as the records show, after the dazzling raid on Lindisfarne, the Viking invasion of mainland Britain did not begin until the middle of the 9th century.⁵ The Anglo-Saxon chronicle first records the 'Great Heathen Army' in 865 and, after a first attack in 866, they returned to York in 867 and "broke into the city...and an immense slaughter was made of the Northumbrians⁶ there...both the kings were killed, and the survivors made peace with the raiding army."⁷ By 876, only the Kingdom of Wessex in the south-west of England was unconquered. Glossing over much detail due to lack of space, most important for our story is the agreement in 878 that divided England. York became part of the Danelaw (see map figure 1), an event that still shapes the city today. The Danelaw was where the legal system of the Vikings held sway. In just a few years the 'Great Heathen Army' had achieved a new colony. Jorvik (the Viking name for York) became its capital.

Over the next decades, York continued to be the seat of the archbishop and became the centre of coin-minting in Danelaw. York was ruled by an

1 The term 'Viking' is here being used generically. There is scholarly debate about its usage that goes beyond the remit of this article. Viking is used because it is the term that would be widely recognised in Britain today as summarising people referred to as northmen, Danes, pagans etc. in various sources.

2 For instance <https://www.youtube.com/watch?v=8qSkaAwKMD4>

3 Letter from Alcuin to King Aethelred of Northumbria

4 'Vikings – a history', Neil Oliver. Phoenix, 2012. p113

5 Ibid – p222

6 England did not exist as a nation state at this time. The kingdom of Northumbria was, more-or-less, modern England north of the river Humber and Scotland as far as Edinburgh.

7 'The Anglo-Saxon Chronicles', ed. and transl. M. Swanton. Phoenix, 2000. p69

Danelaws, figure 1

English king once more from 926-939 and Viking rule was finally ended in 954. However, in less than a hundred years the Vikings made a huge mark on York. Even after York became part of England, the people maintained their cultural and trading connections to the Viking homeland. The north was regarded as difficult and different, and earls of Northumbria were appointed; men trusted by the kings of England to understand and control the northerners from the northern capital of York. Most famous were Siward, who was earl under the Viking ruler of England, Canute,⁸ and Tostig, who later turned against the English kings and joined King Harald Hardraada's ill-fated invasion in 1066. York's continuing political connections to Scandinavia were finally broken by the conquest of the Normans (themselves of course of

Viking origin). William the Conqueror stamped his authority on the city in 1069. Following a rebellion against his rule by the people of York in alliance with King Swein of Denmark, the 'Harrying of the North' left famine and destruction in its wake.⁹ The north was subdued and England became part of the Norman Empire.

In search of Viking Jorvik in the modern city of York

In York we say "the streets are gates, the gates are bars and the bars are pubs." Here you have it, the Viking influence. Look at a Google map of York city centre and you will see our streets are called gates: Micklegate (Great Street), Coppergate (the street of the cup makers), Skeldergate (the street of the shield makers) and so on. We laugh when a non-native asks for 'Micklegate Street'. As a Dane, you will immediately recognise the etymology of '-gate' and here we have the most obvious mark of the Vikings on York. The city centre still follows the street pattern laid out by the Vikings, and Jorvik's street names survive. The heart of the Viking city of Jorvik was on the banks of the rivers Ouse and Foss, and Ouse Bridge was first built at the time. Take another look at that Google map: all those gates (and there were more gates under the castle area before William cleared the land and set up the Norman centre of government for the area) show evidence of a vibrant and densely occupied city. Much of it is preserved way down under our feet. Jorvik was, for the time, a city of mass-production, where specialist workers took raw materials and made them into products to trade. Archaeological finds in York from origins as distant as modern Istanbul to the

8 Canute, or Cnut, was accepted as King of England upon the death of King Aethelred and his son Edmund. http://en.wikipedia.org/wiki/Emma_of_Normandy will provide a starting point for anyone wanting to delve into the interwoven noble families of Normandy, England and Denmark at this time.

9 'The History of York', ed. P Nuttgens. Blackthorn Press, 2007. Chapter 2.

Baltic provide evidence that Jorvik was a key trading post of the Viking world. Even the plots that today's buildings stand on have Viking influence. At the bottom of Coppergate there is the locally famous 'Duttons for Buttons'. The width of the shop is exactly the same as the width of the Viking building it stands on.

York also appears to be the place in Britain with the highest number of remaining genetic links to Scandinavia, and various small surveys have been done to trace genetic links to the Vikings in today's population.¹⁰ The former Danelaw is the part of England where many place names are of Scandinavian origin (see figure 2). The English language was influenced by the Viking settlement. Words such as bairn, for a baby or child, are mostly heard in the north, but standard English also has enthralled, berserk, heathen, ransack and anger, and words with less negative connotations such as husband, muggy, kindle and happy.

From 1976-1981 a retail redevelopment gave the

York Archaeological Trust the opportunity to dig in the Coppergate area. What they found transformed what was known about Jorvik.¹¹ Today the Trust runs the Jorvik Viking Centre, which is on the site of the dig. A tourist attraction, it informs the visitor about everyday life in Jorvik by means of a ride through reconstructed streets and a display of the many artefacts discovered during the digging. More recently, a dig in the Hungate area of the city has also extended knowledge of Jorvik, and this work is presented at DIG, another tourist attraction run by the Trust. DIG is a centre where the visitor can follow the stages of an archaeological dig and learn about the Trust's work.

Naturally, there is little to see of Jorvik above ground today. Churches were founded in the Viking period, for example St Olave's, most likely founded by Siward, Earl of Northumberland. These were all rebuilt and modernised in the later medieval period, and so little remains from the pre-Norman period.

Building a field-trip around an interesting area of enquiry

There are several broad enquiries that could be followed by students, using a combination of fieldwork, talking to experts, museum visits and internet research. Practicalities and contacts relating to these ideas are given in the next section.

Idea 1: How does York present its Viking heritage?

This has a heritage tourism focus. Modern York's economy relies in part on tourism, and the city works hard to attract visitors from the UK and overseas. Before the visit students could do some research about heritage tourism and what makes

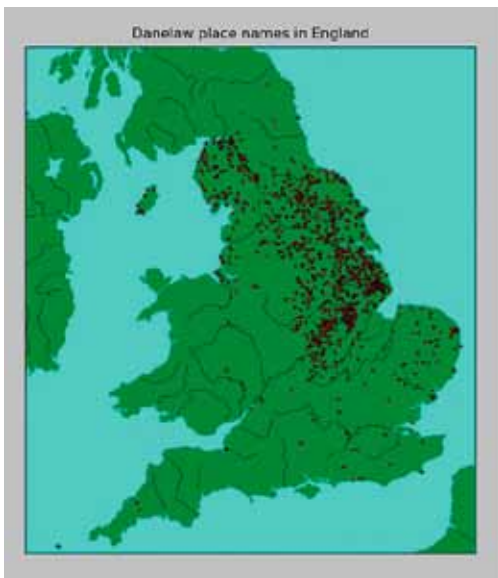

Figure 2. Map of placenames in Danelaw

¹⁰ An example: http://www.yorkpress.co.uk/news/9486699.Researchers_collect_DNA_from_men_with_possible_links_to_York_s_Viking_past/ - accessed August 2014

¹¹ 'The Viking Dig', R Hall. Bodley Head, 1984.

it into an effective industry. They could develop a checklist of things to look for in York, with a particular focus upon the Viking heritage.

During the visit to York they could visit Jorvik Viking Centre and DIG and critique them as tourist attractions. For example, perhaps the group will have decided on a particular balance between entertainment and historical education – how well do they think that the two sites meet these requirements? These visits could be followed by a prearranged talk and discussion with one of the staff from York Archaeological Trust (YAT). For example, how do they see their role in heritage tourism? How do they seek to present the Viking past? The group can compare their observations with what YAT think they are achieving. It should also be possible to arrange to meet someone from VisitYork to discuss the Viking heritage in the broader context of York's long history. Students could then present their findings to VisitYork either during or after the visit.

Idea 2: A history of Viking York in 10 objects

In 2010, BBC Radio 4 broadcast a programme presented by the Director of the British Museum, entitled 'A History of the World in 100 objects'¹² The Director wrote: "*With objects, we do of course have structures of expertise – archaeological, scientific, anthropological – which allow us to ask critical questions. But we have to add to that a considerable leap of the imagination, returning the artefact to its former life, engaging with it as generously, as poetically, as we can in the hope of winning the insights it may deliver.*"¹³ Your students could adopt a similar approach with any number of objects; here I have suggested ten as a reasonable number.

Before the visit to York, students could research the historical context of the Viking world. They

could debate and agree upon one or two objects to represent this context.

Once in York they could undertake a street trail and research the etymology of the street names. This would give them a sense of how Jorvik was set out. For example, the shieldmakers' working together parallel to the river, the cupmakers perpendicular on the other side. They could discuss what the street plan and names reveal about how Jorvik looked and who the people of Jorvik were. Visits to Jorvik Viking Centre and DIG could then follow. The students could make a particular study of the artefacts and decide which they would like to use as objects in their history. At DIG it could be arranged for them to meet a curator and/or one of the YAT archaeologists to learn more about Jorvik.

The students could then debate which artefacts would make it into their final ten. Would a street sign be included to give resonance to modern York, or is the analysis of the preserved Viking faeces (sic) more revealing? They then present pictures of the artefacts, with a description of what they represent and a justification of their choices. It should be possible to arrange for this history to be displayed in York as well as to be taken home. Presentations can, of course, be made online and then linked to other websites.

Idea 3: Who were the real Vikings?

The discoveries of the 1980s in York and YAT have done much to dispel certain popular myths about Vikings that began in the 19th Century. However, the popular view is still often more myth than fact, or at best rather limited. Remember the Horrible Histories song mentioned above? Then there is Cnut the Great, known best, if remembered at all, in England for trying to hold back the sea.¹⁴

¹² <http://www.bbc.co.uk/ahistoryoftheworld/about/british-museum-objects/> - accessed August 2014

¹³ 'A History of the World in 100 Objects', Neil Macgregor. Penguin, 2012. p.xvii

Your students could start with stereotypes of Vikings common in England and use their visit to York to dispel and/or set them in context. Once again, before the visit the students need to know the contextual history. It would be a good idea for them to know that the Anglo-Saxon chronicle and other Christian writers gave them a bad press, and that this sows the seeds for views of them across the ages. All these are available online, for example via www.gutenberg.org.

Their visit to Jorvik, to DIG, to the streets of York and a meeting with an expert from YAT would then be focused upon gathering evidence to decide how far and why the myths deviate from the evidence. The outcome of this project could be a presentation online. It may also be possible to arrange for your students to meet some younger York school students for them to teach about Vikings.

Ideas with a specific skill focus

Perhaps your group of students have a particular skill focus that can be brought in. If they are interested and able to make an app, they could use their time in York to make an app of the Viking streets. This app could then be made available to tourists. A tourist could walk the streets of York using the app and learn about the Viking origin of each street, with images and text.

If your students are skilled at language and drama they could imagine, write and perform a Viking tale in the city centre. For example, chapters 62-63 of Egil's Saga contain a scene which may well have happened in what is now King's Square. This is the most likely location of King Erik Bloodaxe's palace, just outside the Porta Sinistra of the old Roman fortress. Egil gives a rendition of the 'head ransom' poem to Erik while he is in York.¹⁵ Imagine a re-enactment of the tale for a local audience!

Figure 3. Shows a traditional picture from a children's book

Getting down to practicalities

The City's Visitor Information Service can be found at: <http://www.visit-york.org>. For hostel information search under 'alternative accommodation'. The city is small and visitor-orientated enough that you will be able to find accommodation so that you do not need to use public transport.

The closest airports are Manchester (with a 24-hr direct train-link) and Leeds-Bradford (bus and train via Leeds – not 24hr). York has a mainline train station at the edge of the medieval city centre and is about two hours from London. National Express coaches also arrive at the station, offering a cheaper, though slower, alternative to the train. Tickets are very expensive on British trains if booked on the day of travel, and much cheaper if booked in advance.

York Archaeological Trust can offer you off-the-peg or bespoke visits to their sites for your students. It is an independent charity which investigates the past for the benefit of present communities and future generations. It also runs several leading tourist attractions in the city, inclu-

¹⁴ <http://faculty.history.wisc.edu/sommerville/123/Canute%20Waves.htm> – accessed August 2014

¹⁵ http://sagadb.org/egils_saga.en - accessed August 2014

ding Jorvik Viking Centre and DIG. You can find out more about these attractions and the work of the Trust at: <http://www.yorkarchaeology.co.uk>. For bespoke visits, such as specific talks from curators and group-tailored workshops, contact enquiries@yorkat.co.uk.

Depending on the time of year of your tour, it may be possible for you to connect with organised events and local schools. The Viking Festival is every February: <http://jorvik-viking-centre.co.uk/festivals/jorvik-viking-festival>. This, and other events, are advertised on the Visit York site. To

discuss a possible link up with local students please feel free to contact me and I will do my best to help: hsnelson2@gmail.com

Finally, York has much more to offer than its Viking past. With the largest medieval gothic cathedral in northern Europe, one of the few remaining complete city walls in Europe, a status as medieval England's second city and a railway heritage of international renown, there is plenty to visit if you decide that your students' visit will not be entirely focused upon the Vikings. I hope this short article is food for thought.

Helen Snelson is Head of History at The Mount School, York. She is also part of the teacher training team at the University of York, a member of the English Historical Association's Secondary Committee and a member of Euroclio's Historiana team.

Husk at melde ændring af adresse eller nyt ansættelsessted til sekretariatet. Skriv til:

Klaus Bjerre, Norsgade 19, 8000 Århus C eller

historielaerer@gmail.com

Nyt fra EMU

Mens bølgerne går højt om TV serien 1864 og Bornedals fortolkning af historien kunne nogen måske have lyst til selv at lade eleverne tage stilling til alt dette gennem et undervisningsforløb. Det kan nemt lade sig gøre med udgangspunkt i idéer fra modulet på EMU, hvor man kan finde et righoldigt materiale, der består af forslag til et forløb, en del links med henvisninger til kildematerialer, filmklip, artikler, billeder og meget mere fra f.eks. DR Gymnasium, forskellige museer, Statens Arkiver mv. Det skulle være forholdsvis nemt at komme i gang herfra. Se forslag og materialer på <http://www.emu.dk/modul/1864>

Hertil er der lagt 3 nye forløb på EMU'en i løbet af november og begyndelsen af december. Det drejer sig om forløb hvor brugen af film fra Danidas Verdensfilm bliver brugt som en central del af forløbene og hvor eleverne også skal inddrage IT i undervisningen på forskellige måder. Danidas Verdensfilm, der indtil nu omfatter ca. 90 film kan findes på <http://www.emu.dk/soegning/verdensfilm> Her kan man finde film om talrige og interessante emner – særligt om den 3. verden. De fleste film er på ca. 10-12 minutters varighed - om end nogle er lidt længere.

Forløbene om historie handler om og er alle en del af de kernefaglige emneområder ledsaget af kildemateriale som en integreret del:

Nye grænser og konflikter – Afghanistan

Præsenterer forskellige aspekter af Danmarks rolle i krigen i Afghanistan. Der inddrages bl.a. materialer fra "Krigens regler under pres" (udg. af Røde Kors) og arbejder bl.a. med hvordan man kan overholde krigens regler i en temmelig ukonventionel / asymmetrisk krig. Den danske indsats i denne forbindelse bliver sat under debat i et inter-

Slaget på Dybbøl Banke

aktivt undervisningsforløb. Søg på "Afghanistan" i søgefeltet på historiesiden.

Kolonisering / imperialism - nye verdensbilleder, brud og tradition

Modulet arbejder med forskellige opfattelser af den sorte befolkning til forskellige tider som en forudsætning for og konsekvens af kolonialismen med en integreret brug af IT. Søg på "Kolonisering" i søgefeltet på historiesiden.

Det globale samfund (supplerende stof)

Der ses på forskellige aspekter af globalisering under inddragelse af tankevækkende og interessante film, der kan sætte eleverne i stand til at diskutere emnet og selv arbejde med emnet i deres lokalsamfund. IT inddrages også her interaktivt i forløbet. Søg på "Globalisering" i søgefeltet på historiesiden.

Vær med til at kåre Årets historiske Bog 2014. Hvem skal have de 35.000 kr.?

Dansk Historisk Fællesråd og historiesiten historie-online.dk udnævner hvert år "Årets historiske bog". Det sker efter en afstemning på historie-online mellem fem nominerede bøger, som er udvalgt af en faglig komité. Sidste år blev vinderen "Forbrydelsens ansigt" af Poul Duedahl, Peter Wodskou Christensen og Gitte Bergendorff Høstbo, udgivet på Gads Forlag. En spændende bog om nogle af de mange skæbner, der forbrød sig mod samfundets regler i 1800-årene, og som man nu begyndte at fotografere til "forbryderalbummet".

Blandt tidligere vindere kan nævnes Tom Buk-Swienty for "Slagtebænk Dybbøl", Peter Henningsen og Ulrik Langen for "Hundemordet i Vimmelskafte" og Jesper Clemmensen for "Flugtrute Østersøen". Prisen, der nu er på 35.000 kr., har været uddelt siden 2003.

Se mere på historie-online <http://www.historie-online.dk/nyt/boger/aaretsbog/index.htm>

Der plejer at være nominering i december og afstemning frem til udgangen af januar. Men i år bliver det anderledes. Prisen uddeles ved

Historiemessen i Øksnehallen den 14. marts kl. 14. Det betyder, at vi nominerer i begyndelsen af januar, og derefter er afstemningsperioden så indtil udgangen af februar. Alle kan afgive stemme, men dog kun én stemme pr. person. Følg med på www.historie-online.dk og se, hvem der bliver nomineret.

Nomineringskomiteen består af forskningsbibliotekar Sarah Giersing, freelancejournalist Sarah von Essen, direktør for Danmarks Biblioteksforening Michel Steen Hansen, Lektor Sofie Lene Bak, redaktør på Skalk Christian Adamsen, journalist Jesper Vind, næstformand for DHF Jakob Ørnbjerg og redaktør på historie-online.dk Poul Porskær Poulsen.

Overrækkelsen af prisen for Årets historiske Bog 2014 foretages af kulturministeren. Sponsor for prisen er Kulturministeriet, Det Kongelige Bibliotek samt Krista og Viggo Petersens Fond.

Så vær med til at bestemme, hvilken bog skal løbe med de 35.000 kr. og æren – hold øje med www.historie-online.dk i januar og februar – og afgiv din stemme!

I 2013 vandt "Forbrydelsens Ansigt" På billedets ses forfatterne, fra venstre Gitte Bergendorff Høstbo, Poul Duedahl og Peter Wodskou Christensen sammen med formanden for Folketingets Kulturudvalg Flemming Møller Mortensen, der overrakte prisen. (Fotograf: Jan Høstbo)

Lotte Schou (1957-2014)

Tidligere formand for Historielærerforeningen Lotte Schou døde 12.09.2014 efter lang tids kamp mod kræften.

Efter en årrække som regionssekretær i Viborg Amt kom Lotte ind i Historielærerforeningens bestyrelse i 1995 og fungerede som foreningens markante formand i fire år fra 1997-2001.

Efter den gængse bestyrelsesperiode på seks år var Lotte slet ikke færdig med foreningen og historien: Frem til 2006 fungerede hun som ansvarshavende redaktør på *Noter*. Og i 2004-5 indgik Lotte i et tæt samarbejde med Susanne Ørnstrøm, Carsten Lykke-Kjeldsen og Harry Haue om udarbejdelsen af den nye læreplan og vejledning for historiefaget på stx.

I en årrække fungerede Lotte som en af de tre ledere af de fagdidaktiske pædagogikumkurser for historie. Endelig har Lotte helt frem til for nylig sammen med Susanne Ørnstrøm forfattet flere lærebøger i historie, senest "Dansk-Historie i samspil" fra 2012.

Alt hvad Lotte har bedrevet inden for historiefaget har været båret af et dybt engagement, næret af et brændende ønske om at bevidstgøre eleverne om relevansen af historie og ønsket om at sikre historie som et kritisk, analyserende fag, blandt andet med fokus på udvikling af demokratisk medborgerskab. På nogle kunne Lottes facon virke lige lovlig bombastisk, fordi hun var en kvinde med sine meningers mod. På vi andre var det derimod befriende og velgørende at omgås et menneske, der i den grad stod inde for sine holdninger, argumenterede for dem og forventede at vi andre gjorde det samme.

I mangt og meget var Lotte et renæssancemenneske, der under megen latter, kærlighed og fyrigt engagement elskede snak og diskussioner til ud på de lyse timer, altid ledsaget af en god flaske rødvin. Ikke for ingenting etablerede Lotte i 1999 en lille Nebengeschäft, Schou Vinimport, der importerede vine fra Slovenien!

Kære Lotte, du er elsket og savnet.

Susanne Ørnstrøm og Carsten Lykke-Kjeldsen

P.S. En smuk nekrolog over Lotte kan tillige læses i *Information* den 25. oktober. Se: <http://www.information.dk/513646>

Få besøg af en europæisk historielærer 23/4 2015!

Kære kollega

Vil du og din skole have besøg af en europæisk historielærer ovenstående dato er chancen der nu. I perioden 20-26/4 2015 besøger omkring 50 fremtrædende europæiske historielærere Danmark og vil i den forbindelse gerne besøge en række skoler ovenstående dato. På grund af ændrede støtteregele (læs mere nedenfor) ville det være en stor hjælp, hvis du og din skole kunne betale for en sådan gæstelærer, da mange af disse har meget få midler til et besøg i Danmark. Prisen er 3.000 kr. og dækker et besøg denne dag. Skriv gerne hvis I har særlige ønsker til nationalitet, kompetencer og hvordan I kunne bruge en sådan gæstelærer.

Du kan kontakte mig på e-mail rasmus.t.oestergaard@fredericia-gym.dk eller på telefon 28 30 79 19

På vegne af Historelærerforeningen for gymnasiet og HF

Rasmus Østergaard

Om konferencen

Siden 1992 har de europæiske historielærerforeningers paraplyorganisation EUROCLIO arbejdet på at udvikle en historie- og medborgerskabsundervisning (citizenship education), som er tilpasset den ny verdensorden. Efter Murens fald har der været et stort behov for at fremme en historieundervisning, der nedbryder stereotype fjendebilleder og medvirker til at udvikle et aktivt civilsamfund og en demokratisk politisk kultur. Det er det, EUROCLIO har arbejdet for i over 20 år, og organisationen har vundet talrige internationale priser for sit arbejde. EUROCLIO har uafhængige historielærerforeninger fra 45 (hovedsageligt europæiske) lande som medlemmer. Derudover er foreninger fra andre dele af verden associerede medlemmer. Som en del af sit arbejde afholder EUROCLIO hvert år et generalforsamlingskursus i et af deltagerlandene. Som regel er der ca. 150 deltagere fra mere end 30 lande.

Selv om Danmark er medstifter af EUROCLIO

og har deltaget aktivt i EUROCLIO-samarbejdet har Danmark aldrig før selv arrangeret det årlige generalforsamlingskursus. Men i 2015 afholdes generalforsamlingskurset i perioden 20.-26. april på Konventum i Helsingør med den danske historielærerforening som national arrangør. Her vil deltagerne arbejde med det overordnede tema "Roads to democracy – democratization, citizenship and civil society".

Der er hermed lagt op til en god og givende konference med deltagelse fra ikke bare europæiske historielærerforeninger, men også medlemmer af historielærerorganisationer fra USA, Afrika og Asien.

Om de ændrede støtterealer

Der er dog kommet en række forhindringer på vejen. Tidligere er deltagerne primært blevet betalt gennem Comenius-programmet, som udløb 31.12.2013. Dette er blevet erstattet af et Erasmus+ program, som i stedet for omkring 300 euro om dagen i Danmark nu kun støtter med det halve. Dette betyder, at det er svært at vurdere, hvor mange der vil have råd til at deltage i en konference afholdt i Europas dyreste land. Historielærerforeningen og dens bestyrelse vil selv stille frivillig arbejdskraft til rådighed og regner desuden med at bruge omkring 250.000 kroner af vores egne midler på at støtte generalforsamlingskurset. Der bliver dog helt sikkert brug for flere midler, hvis vi skal have andre end nordeuropæere til at deltage.

Dream on? - skelsættende år for den afroamerikanske drøm om frihed

Et drab, der pegede fremad

"Niggers are gonna stay in their place"

Emmett Till er på ferie hos sin familie i den lille by Money i sydstaten Mississippis floddelta. Det er august 1955, han er 14 år og vokset op i Chicago i den nordlige del af USA. Tre dage efter sin ankomst dropper han og fætterten Curtis den ugentlige gudstjeneste og går i stedet sammen med et par venner til den lokale købmandsbutik for at købe slik. Curtis og de andre drenge bliver udenfor, mens Emmett går ind i butikken. Den er ejet af det hvide ægtepar Bryant: Roy Bryant, der er 24 år og på rejse, og Carolyn Bryant, der er 21 år, og som på det tidspunkt er alene i butikken.

Ingen ved sikkert, hvad der sker i butikken, mens Emmett er derinde. Men man ved, at da han er kommet ud igen, løber Carolyn ud til sin bil for at få fat på en pistol, der ligger der. Hun er åbenlyst alarmeret – og samtidig fløjter Emmett, måske efter hende. Drengene ser hende, bliver skræmte og forlader hurtigt stedet. Historien spredes hurtigt i den lille by, og Emmett vil nu gerne hjem til Chicago.

Et par dage senere kommer Roy Bryant hjem og finder ud af, hvem Emmett Till er, og hvor han bor. Midt om natten, 4 dage efter episoden i butikken, kører han, hans halvbror J.W.Milam og en tredje mand til huset, hvor Emmett bor, og bortfører ham. I løbet af natten mishandler de ham, bl.a. ved at rive et af hans øjne ud, og han bliver skudt og smidt i den nærliggende flod Tallahatchie. Hans lig bliver først fundet tre dage senere, med ansigtet i så godt som ukendelig tilstand.

Selv om racebetingede mord slet ikke var usædvanlige i Sydstatene, vakte sagen fra starten stor

opsigt i medierne både lokalt og nationalt, og den blev kommenteret og debatteret af både hvide og sorte organisationer. Da sagen kom for retten i november 1955 – med en helt hvid jury – endte den med frifindelse for både Bryant og Milam på grund af manglende beviser. Et par måneder senere lod de to anklagede sig interviewe til magasinet *Look* til gengæld for 4.000\$, og her talte de åbent om, at de dræbte Emmett Till. Det kunne de gøre pga. den amerikanske lov, kaldt *Double Jeopardy*, som forhindrer, at man kan blive anklaget for den samme forbrydelse to gange. Alligevel vakte interviewet enorm opsigt i hele nationen, og helt op til i dag ses mordet på Emmett Till som betydningsfuldt for afroamerikanernes historie og situation i USA.

"Well, what else could we do? He was hopeless. I'm no bully; I never hurt a nigger in my life. I like niggers - in their place - I know how to work 'em. But I just decided it was time a few people got put on notice. As long as I live and can do anything about it, niggers are gonna stay in their place. Niggers ain't gonna vote where I live. If they did, they'd control the government. They ain't gonna go to school with my kids. And when a nigger gets close to mentioning sex with a white woman, he's tired o' livin'. I'm likely to kill him. Me and my folks fought for this country, and we got some rights. I stood there in that shed and listened to that nigger throw that poison at me, and I just made up my mind. 'Chicago boy,' I said, 'I'm tired of 'em sending your kind down here to stir up trouble. Goddam you, I'm going to make an example of you - just so everybody can know how me and my folks stand.' "

J. W. Milam i *Look Magazine*, januar 1956

Når mordet på Emmett Till indleder denne artikel, er det fordi sagen, og omstændighederne omkring den, er fyldt med detaljer, der viser både bagud og fremad i afroamerikanernes historie:

- Emmett Tills mor, Mamie Bradley, stammede selv fra Mississippi Delta, men var emigreret til Chicago som 2-årig, i 1924, sammen med sine forældre. Hun blev dermed en del af *The Great Migration*; de store bølger af afroamerikanere, som flyttede fra Sydstatene til Nordstaternes industribyer, første gang fra 1916 og op gennem 1920'erne - med henblik på en bedre tilværelse,

materielt og racemæssigt.

- Mamie Bradley blev student med fine karakterer og senere civil kontoransat i USA's luftvåben – en af de første offentlige arbejdspladser som efter 2. verdenskrig begyndte at gøre op med racediskriminationen i forbindelse med ansættelser. Mamie var altså på vej op i middelklassen.

- Mamies far havde forladt sin familie i det sydvestlige Chicago under 30'ernes depression for at arbejde i bilindustribyen Detroit; og Mamies egen mand, Louis Till, kom på kant med loven og slap

Collage fra mediedækningen af sagen

kun fra problemerne ved at melde sig til hæren under 2. verdenskrig. Han blev i øvrigt dømt og henrettet af militærdomstolen for to brutale voldtægter og et mord i Italien. Han forlod således også sin familie, som dermed kun havde én forsørger – en meget mere almindelig familietype blandt afroamerikanere end fx blandt hvide. Han talte også med i overrepræsentationen af afroamerikanere, der er dømt for forbrydelser.

- Mamie og Louis havde i begyndelsen af deres bekendtskab, omkring 1940, begge deltaget i en spontan sit-in i deres lokalområdes eneste drugstore. Denne var som de fleste restauranter og serveringssteder opdelt i en afdeling for sorte og en for hvide, og sit-in'en - hvor demonstranterne sætter sig i de hvides afdeling og bliver siddende, indtil de bliver ført væk af politiet - førte til, at denne opdeling blev afskaffet. De var således meget tidlige aktivister i den borgerrettighedsbevægelse, der senere, i 1950erne og 1960erne,

skulle ændre afroamerikanernes vilkår grundlæggende.

- I Mississippi, hvor Emmett blev dræbt, var der ikke bare sorte og hvide afdelinger i restauranterne. Sydstaterne opretholdt stadig en lovgivning, der siden 1870erne og med Højesterets godkendelse praktiserede "adskilt, men lige"-princippet på mange andre områder: i offentlige transportmidler, på offentlige arealer, fx venteværelser, parker og strande. Samtidig holdt Mississippi og de øvrige Sydstater de afroamerikanske vælgere væk fra stemmeurnerne ved hjælp af bl.a. svære tests og/eller direkte trusler. Især i landområderne lykkedes denne strategi, og da de fleste af disse stater var domineret af fattige landbrugsområder, var politikere og øvrige magthavere alle hvide.

- Forskellen mellem afroamerikanernes sociale forhold og politiske indflydelse i Nord- og Sydstaterne var således stor. Da retssagen mod Emmett

Tills mordere startede, var Mamie Bradley ledsaget af to medlemmer af Repræsentanternes Hus. De var begge uddannet på det afroamerikanske universitet Fisk og tilhørte således den lille afroamerikanske elite i Nordstaterne, der via det Demokratiske Parti havde politisk indflydelse i 1950ernes USA, og deres tilstedeværelse var et kraftigt signal om, hvilken betydning de afroamerikanske politikere tillagde Emmett Till-sagen.

- Sidst, og måske som det allermest betydningsfulde, viser mordet og retssagen den racisme, der var, og stadig er, et grundlæggende vilkår for den afroamerikanske befolkning. I 1950ernes USA fandtes den både i Nord- og Sydstaterne, men som nævnt langt mest gennemgribende i Sydstaterne, som jo også havde haft slaveri indtil Borgerkrigen 1861-65. Mamie Bradley kendte denne forskel mellem racismen i Nord og Syd, da hun inden Emmetts afrejse advarede sin søn om, at reglerne for sorte var anderledes i Mississippi end i Chicago: "I told him to be very careful how he spoke" (= til hvide folk). En typisk Sydstatsborgers racistiske holdning ses direkte i interviewet med Milam ovenfor; men den fremgår også mere indirekte af retssagen mod Bryant og Milam: Juryen som skulle afgøre skyldsspørgsmålet, bestod udelukkende af hvide, og dommen frikendte da også de to.

Tilbage til fremtiden: drabene på Trayvon Martin og Michael Brown

I august 2014 blev Michael Brown, en 18-årig ubevæbnet, sort ung mand, skudt af en hvid politibetjent i St. Louis, Missouri. Drabet udløste spændinger og optøjer i den fattige sorte bydel. Hvert år sker der drab på sorte unge i forbindelse med anholdelser, og ikke alle vækker tilsvarende reaktioner. I sommermånederne 2014 blev der således dræbt yderligere 4 sorte teenagere i forbindelse med arrestationer. Når netop drabet på Michael Brown vakte så stor harme, skyldtes det formentligt, at han var et eksempel på en af de

få sorte fra underklassen, der havde fuldført high school, og som netop skulle i gang med en videregående uddannelse.

Ca. 2 år tidligere, i 2012, blev den 17-årige og ubevæbnede sorte Trayvon Martin fra Sandford, Florida, skudt af en selvbestaltet vagtmand, George Zimmerman, med latinoamerikansk baggrund.

Begge drab blev set som nye eksempler på den brutalitet, chikane og de overgreb, som sorte i USA har oplevet i generationer, og de udløste vrede, harme og uro i USA's afroamerikanske befolkning.

De mange drab på sorte udgør dele af et samlet billede af situationen for afroamerikanerne i 2014 - 70 år efter drabet på Emmett Till, som er beskrevet i starten af denne artikel, og over 60 år efter, Martin Luther King formulerede den afroamerikanske drøm i sin "I Have a Dream-tale".

Præsident Obama holdt en improviseret tale i forbindelse med de demonstrationer, der fulgte efter retssagen mod Zimmerman, som hævdede, at han havde handlet i selvforsvar, og som blev frifundet for overlagt mord: "*Da Trayvon Martin blev skudt, sagde jeg, at det kunne have været min søn. En anden måde at sige det på er, at Trayvon Martin kunne have været mig selv - for 35 år siden*" (2012).

Reaktionerne på Obamas tale var stærkt delte. Mange roste ham for at bruge sine egne erfaringer som afroamerikaner til at pege på racismen i dagens USA, der bl.a. kommer til udtryk i manglende lighed for loven for sorte. Andre beskyldte ham for ikke at forstå, at hvide også risikerer at blive udsat for racisme i medierne og ved domstolene, når de prøver at forsvare deres liv og ejendom mod unge sorte kriminelle. "Jeg kunne have været Zimmerman!" lød det i indlæg på de sociale medier.

The Negro Problem and Modern Democracy

I 1944 – i år for 70 år siden - udgav den svenske økonom Gunnar Myrdal en grundig undersøgelse af forholdet mellem sorte og hvide i USA: *An American Dilemma: The Negro Problem and Modern Democracy*. Myrdal fokuserede i undersøgelsen, der var bestilt af The Carnegie Foundation, særligt på forklaringer på det paradoks, at amerikanere på den ene side mener, at alle mennesker er født lige og har de samme fundamentale rettigheder - og at de sorte, som i 1944 udgjorde 10% af befolkningen, på den anden side blev behandlet som andenrangsborgere, diskrimineret og nægtet fundamentale juridiske og politiske rettigheder. Myrdal så, trods de indgroede racistiske forestillinger, han fandt især i Syden, positivt på fremtidsudsigterne for, at USA's sorte befolkning ville opnå lighed – de demokratiske værdier ville i det lange løb sejre over racismen.

Myrdals bog vakte stærk opsigt og fik bl.a. indflydelse på borgerrettighedsbevægelsen i 1950'erne og 1960'erne, højesteretsdomme mod segregation og borgerrettighedslovgivningen 20 år senere, fra 1964 og fremefter.

Fik Myrdal så ret i sin optimisme?

Drømmen om et farveblindt samfund

Den 28. august 1963 holdt Martin Luther King sin berømte og delvist improviserede tale – *"I have a Dream"* – på trappen til Lincoln Memorial i Washington. Det var en tale om den afroamerikanske befolknings drøm: frihed og lighed for alle. Han krævede, at de uretfærdigheder, der fortsat blev begået mod den afroamerikanske befolkning, nu måtte ophøre, og at de løfter om lighed og frihed, som var blevet givet i Uafhængighedserklæringen og i USA's Forfatning, nu skulle indfries.

I juni samme år havde præsident J. F. Kennedy fremlagt forslag til den såkaldte Civil Rights Act for Kongressen. I forbindelse hermed sagde han i en fjernsynstale: *"Uanset i hvilken del af nationen et sort barn fødes, har dette kun halvt så store*

chancer for at fuldende high school som et barn af hvide født samme sted, samme dag; 1/3 chance for at gennemføre en collegeuddannelse; (...) dobbelt så stor risiko for at blive arbejdsløs; en syvendedel så stor en chance for at tjene 10.000 \$ dollars om året; en udsigt til en levealder, som er syv år kortere; og en udsigt til kun at tjene halvt så meget som et barn af hvide."

Civil Rights Act, loven om borgerrettigheder, skal ses i sammenhæng med den 14. tilføjelse til Forfatningen fra 1868. Den handler om "equal protection of the laws", dvs. amerikanske borgeres lige rettigheder til og krav på lovens beskyttelse og blev tilføjet Forfatningen i kølvandet på ophævelse af slaveriet. 14. tilføjelse, der begrænser delstaters og lokale embedsmænds råderum til fordel for de føderale myndigheder, kom dog først i 1954 til at spille en reel rolle i den skelsættende højesteretsdom i sagen "Brown versus Board of Education". Her blev den praksis, som skolemyndighederne i Topeka, Kansas, havde mht. placering af børn på raceadskilte skoler, erklæret forfatningsstridig i henhold til 14. tilføjelse.

Det var et fundamentalt angreb på det "adskilt men lige" – princip i Sydens racelovgivning, som var blevet godkendt af Højesteret knap 60 år tidligere, i 1896.

Efter pres fra borgerrettighedsbevægelsen søgte Demokraten Kennedys regering at skabe en lovgivning, der skulle følge op på 1954-højesteretsdommen og dermed gøre indholdet af 14. tilføjelse mere konkret og forpligtende.

Præsident Kennedy blev imidlertid myrdet, mens loven stadig blev debatteret i Kongressen, og det blev hans efterfølger Lyndon B. Johnson, som fik den vedtaget i juni 1964.

Civil Rights Act ulovliggjorde enhver form for diskrimination i det offentlige rum på grundlag af køn, farve, race eller etnisk baggrund, ligesom arbejdsgivere blev pålagt ikke at diskriminere ved ansættelser og afskedigelser. Ligeledes skulle alle sikres lige muligheder for at kunne afgive deres

stemme ved valg. I tilfælde af overtrædelser af Civil Rights Act ville de føderale myndigheder kunne tage skridt til retsforfølgelse.

I det følgende år blev Civil Rights Act fulgt op af en lang række føderale programmer – såkaldte *Affirmative Actions* (positiv særbehandling), som har til formål at beskytte og fremme minoriteters og udsatte gruppers adgang til samme samfundsmæssige goder som andre. Herudover skal de sikre, at de forskellige samfundsmæssige institutioner afspejler den amerikanske befolknings sammensætning.

En af de mest omdiskuterede og kritiserede "actions" har været særlige kvoteordninger ved optagelse på attraktive skoler og videregående uddannelser. Affirmative Actions-programmer har her givet anledning til racemæssige spændinger og mange retssager anlagt af hvide, som har følt sig diskriminerede, fordi de mener, at de er blevet vragede til fordel for mindre kvalificerede sorte ansøgere ved optagelse på uddannelsesinstitutioner.

En række undersøgelser, bl.a. foretaget af Pew Research Center viser, at åbenlys racisme over for den afroamerikanske befolkning siden vedtagelse af Civil Rights Act her 70 år efter Myrdals undersøgelse er på kraftig retur i USA.

Racisme uden racister

Men racismen er ikke forsvundet; den har skiftet ansigt. Der er ikke længere tale om den gammel-dags racismes åbenlyse og systematiske forskelsbehandling og raceadskillelse, hvor legitimeringen af afroamerikaneren som andenrangs borger skete på en blanding af bibellæsning og forestillinger om grundlæggende biologiske forskelle.

I stedet peger forskere og iagttagere på mere skjulte, nutidige former for racisme – *institutionel* og *symbolsk* racisme.

Begrebet *institutionel* racisme refererer til eksistensen af samfundsmæssige institutioner, som formelt skal tjene alle, men som reelt fordeler ressourcer og privilegier til fordel for majoritets-

Der eksisterer stadig mange stereotyper om sorte:

Fra Action Network. Being Black Problem

befolkningen – fx inden for uddannelse, politi og retssystem, sundhedsvæsen, boliger mm. Denne "skjulte" racisme kommer fx til udtryk i politiets og vagtmænds særlige opmærksomhed på afroamerikanere i det offentlige rum, domstolens reelt forskellige praksis over for henholdsvis afroamerikanere og hvide, karaktergivning i skolerne, regler om registrering af vælgere osv.

Det er denne form for racisme, som mange mener har været på spil i drabene på Trayvon Martin og

Michael Brown. Og det er denne type racisme, der er aktuel i øjeblikket i forbindelse med de amerikanske midtvejsvalg i november 2014.

Vælgerregistrering: Chikane af sorte vælgere?

Borgerrettighedsbevægelsens *Freedom Fighters* kæmpede for afskaffelse af raceadskillelse på skoler, i busser og restauranter. Og de kæmpede for at sikre sorte vælgere mulighed for at afgive deres stemme til valg - bl.a. ved at få ændret regler og praksis, der kunne besværliggøre registrering som vælgere.

Den såkaldte *Voting Rights Act* fra 1965 beskytter også minoritetsgrupper mod diskrimination if. med adgangen til at stemme, men en højesteretsdom i 2010 har åbnet op for, at enkeltstaterne kan indføre love, som angiveligt har til hensigt at hindre snyd ved stemmeafgivningen.

Som en konsekvens heraf oplevede vælgerne ved Midtvejsvalget i 2014 i næsten halvdelen af de amerikanske stater - fortrinsvis republikanske stater i Syden og Midtvesten - at det er blevet sværere at komme til at stemme. De blev nemlig mødt med krav om at fremvise et statsudstedt foto-id, typisk i form af et pas eller et kørekort. Tilhængere af ordningen forsvarede de restriktive regler med, at disse skal dæmme op for snyd, fx at vælgere kan stemme flere gange. Modstandere, som især findes blandt Demokraterne, hævder heroverfor, at de restriktive regler rammer grupper som fattige, sorte og hispanics uforholdsmæssigt hårdt, fordi meget få af disse har en legitimation af den krævede type, kørekort eller pas. En dommer i delstaten Wisconsin har derfor underkendt restriktionerne ud fra en vurdering om, at loven ville forhindre omkring 9 % af denne stats vælgere - svarende til 300.000 - i at stemme til midtvejsvalgene. I skrivende stund foregår der stadig retssager om kravet om statsligt udstedt foto-id i en lang række stater.

Den anden form for racisme, *symbolsk* racisme,

bruger ikke direkte racistisk argumentation; men mens der tales om noget andet, fx fattigdom, velfærdsordninger eller sundhedsreformen *Obamacare*, er der en underliggende racistisk dagsorden. Formelt kritiseres bestemte samfundsgrupper således ikke; kritikken er principiel og rettet mod medborgere, der forbryder sig mod det amerikanske samfunds bærende værdier, at arbejde hårdt og klare sig selv. Man hævder, at problemet er, at mange fattige, og her er der (tilfældigvis!) overvægt af afroamerikanere, bestiller for lidt. Derudover brokker de sig for meget, samtidig med at de ofte får ufortjente fordele, og det strider mod den centrale amerikanske værdi, at alle skal behandles lige!

Hvide, som er bærere af symbolsk racisme, ser ikke sig selv som racister. Deres argumenter mod sundhedsreform og diverse støtteprogrammer - ikke mindst *affirmative actions* - er "stuerene", praktiske eller ideologiske. Symbolsk racisme er, sammen med den institutionelle racisme, ifølge racismeforskere fortsat magtfulde faktorer i amerikansk politik, hvor "fattig" er blevet et kodeord for "sort".

Hvor langt er drømmen fra sin opfyldelse?

Var Gunnar Myrdal, Martin Luther King, J.F. Kennedy og mange andre for naive i deres drømme og forventninger om et mere lige USA?

Både ja og nej, ifølge undersøgelser foretaget af det anerkendte Pew Research Center i forbindelse med 50-året for Martin Luther King's tale. Her er kun plads til at gengive udvalgte resultater. Rapporten kan findes på nettet (*Final full report racial disparities, 22. august 2013*):

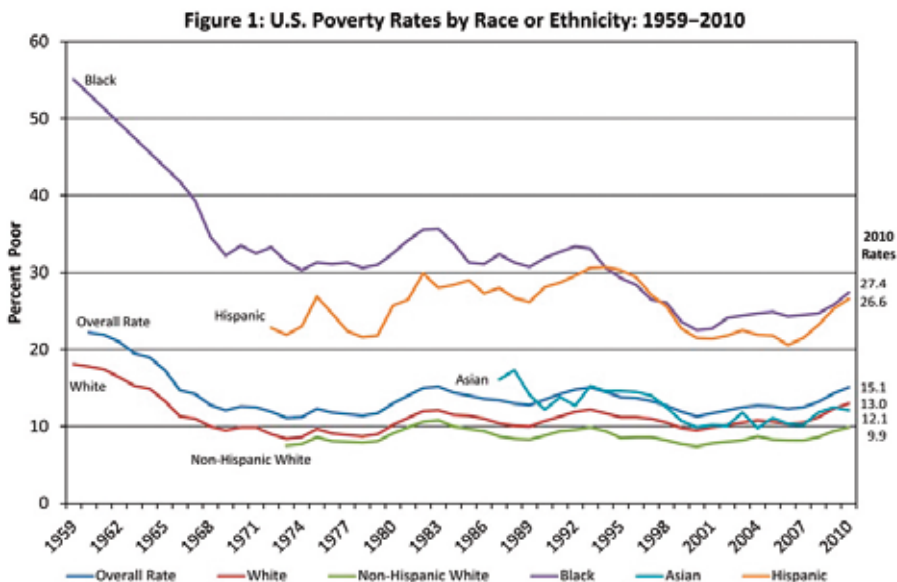
- 45 % af alle amerikanere mener, at der er sket afgørende fremskridt mht. racemæssig lighed i USA, mens 49 % mener, at der stadig mangler meget i, at målet er nået.
- Sorte er dog langt mere negative end hvide i opfattelsen af racemæssig lighed. Et stort fler-

tal blandt disse mener således, at sorte fortsat behandles mere uretfærdigt af politiet, domstolene, på skolerne og andre centrale institutioner. Et stort antal hvide er enige heri.

- Samtidig viser undersøgelsen, at et stort flertal af sorte (73%) og af hvide (81%) mener, at de to racer generelt kommer godt ud af det med hinanden. Men samtidig siger 35 % af alle adspurgte sorte, at de inden for det sidste år er blevet diskrimineret eller behandlet uretfærdigt pga. deres race. Det samme svarer 20% hispanics og 10% hvide.
- Sorte mænd har, i forhold til hvide, seks gange større sandsynlighed for at ende i fængsel. I 1960 var sandsynligheden 5 gange så stor.
- Forskellen mellem hvides og sortes levealder er

blevet formindsket fra syv til fire år (henholdsvis 79 og 75 år).

- Sorte husholdningers medianindkomst udgør 59% af hvide husholdningers. I 1967 var tallet 55 %.
- Sorte har 3 gange så stor risiko for at leve i fattigdom som hvide: 10% af alle hvide og 28 % af alle sorte var fattige i 2011 . I 1974 var det 8 % af alle hvide og 30% af alle sorte.
- Hvad angår fuldført high school er forskellene mellem sorte og hvide blevet klart mindre siden 1960'erne, og antallet af unge sorte, der også får en collegeuddannelse, er steget markant (ligesom det er for unge hvide). Men forskellene mellem fuldført college-uddannelse for sorte og hvide er samtidig blevet større: I 1960'erne var forskellen 4 procentpoints – i dag er den 13 procentpoint.

Source: U.S. Census Bureau, Historical Poverty Table 2; 2010 Census Report.
 Note: Black poverty rate data from 1960 to 1965 is not available. The line shown connects the 1959 rate of 55.1 percent to the 1966 rate of 41.8 percent and is included to represent the trend but not to imply specific numerical data.

Forfatterne udgiver sammen med Christopher Bisgaard Olesen i foråret 2015 på forlaget Columbus en undervisningsbog til historie, samfundsfag og engelsk: *Dream on? Den afroamerikanske drøm gennem 150 år.*

Innovation med et menneskeligt ansigt

*"Innovation er ikke bare det nye for det nyes egen skyld, men at kunne se mulighederne for det nye i det allerede foreliggende (...). Evnen til at tænke innovativt gødes bedst med kendskab til fortiden"*¹

Citatet er et ret rammende udtryk for den tilgang, vi har haft under vores deltagelse i et projekt om innovation i de humanistiske fag, der er initieret af Det almenpædagogiske samarbejde på Fyn og Fondens for Entreprenørskab. Arbejdet med innovationsprojektet var båret af et ønske om "ved jorden at blive" - forstået som historiefagets fede faglige muld - og at finde ud af, hvordan man konkret kunne fremme opfyldelsen af de faglige mål og øge elevernes motivation og selvstændighed ved systematisk at arbejde med innovation i faget. Kort sagt var arbejdsspørgsmålet: hvordan kan faglighed og fokus på innovative processer sammen skabe en synergieffekt, som betyder, at eleverne *både* får styrket fagligheden *og* de innovative og kreative evner?

Vi gik til projektet med en god portion skepsis, fordi arbejdet med innovation i STX har været præget af begrebsforvirring og forskellige modsatrettede innovationsforståelser, som spejler de politiske konjunkturer og konkurrencestatens kommodificering af uddannelse. Overskriftens

Fra evaluering: *"Det gør jo opgaverne / emnerne mere "virkelige" og motiverende i stedet for at man har om noget, som man ikke rigtig kan se hvad man skal bruge til"*

historiske analogi til "Foråret i Prag" i 1968 skal, med et glimt i øjet, illustrere vores skepsis mod den centrale omend diffuse styring. Vi forsøgte derfor at give arbejdet med innovation et mere lokalt menneskeligt ansigt, som vi mener passer til historiefaget - men måske ikke helt til "Moskvas" linje.

I det følgende vil vi kort skitsere, *hvad* vi så forstår ved innovation, *hvorfor* innovation kan give god mening i historiefaget og skitsere, *hvordan* vi konkret har arbejdet med innovation i den daglige undervisning - både i forløb, den enkelte lektion og i korte sekvenser.

Hvad mener vi med innovation, og hvorfor giver innovation mening i historiefaget?

En del af vores skepsis over for innovationsbegrebet bundede som nævnt i den begrebsforvirring, som Michael Paulsen dygtigt belyser i "Innovationsbegrebets dialektik i en uddannelseskontekst"². Lidt forenklet har vi nok gået rundt og troet, at arbejdet med innovation handlede om at producere en revolutionerende dims eller reklamekampagne, der kunne skabe profit og forbedre konkurrenceevnen, eller at vi systematisk skulle løse verdens, Danmarks eller kommunens problemer med bæredygtighed eller branding i ugelange projekter og camps.³ Den forsimplede opfattelse viser selvfølgelig bare vores uvidenhed, men opfattelsen skabte reelt en barriere mod at arbejde med innovation i historie. Efter research blev vi enige om at bruge Paulsens opfattelse af innovation som en *fornyelse* og *forbedring* af

1 Larsen, Steen Nepper: *En nation af kreativitetsslaver* i Asterisk nr. 59, september 2011.

2 Paulsen, Michael (2012): *Innovationsbegrebets dialektik i en uddannelseskontekst* i Paulsen og Klausen (red.): *Innovation og Læring*, Aalborg Universitetsforlag.

3 Projekterne rummer elementer fra den teknokapitalistiske og delvist den frigørende innovationsforståelse (Paulsen 2012: 36). Disse innovationsforståelser og domæner der ligger bag ovenstående forenklinger passer rigtig godt til mange andre fag.

noget i stedet for at lægge os fast på én af de utallige definitioner. Det kræver nemlig et robust fagligt fundament (viden) og klar stillingtagen til, om resultatet forbedrer noget - f.eks. det faglige niveau (værdirefleksion). Helt overordnet besluttede vi os for at de innovative kompetencer i historiefaget ideelt set skulle give eleverne redskaber til at "vrige" noget nyt og anderledes ud af det gamle og skabe spændende nutidige vinkler og fortolkninger af historien. Konkret brugte vi bl.a. Entreprenørfondens progressionsmodel og dimensioner i arbejdet.⁴ Målsætningen var at gøre eleverne til motiverede og fagligt kvalificerede *medskabere* af historien med systematisk fokus på formidlingsprojekter og "remtræk til virkeligheden" via museer, arkiver, "levende kilder" og autentiske modtagere.

Vi ville kort sagt skabe små praktiserende historikere, der via livtag med virkeligheden og egen formidlingsforpligtigelse ville kunne se en mening med faget og erkende, at historien ikke kun er skabt af historikere på universitetet. Det lykkedes ret godt! Målsætningen gjorde det dog nogen gange nødvendigt at bryde med undervisningens konventioner og bringe både lærere og elever uden for den faglige komfortzone. Det havde vi godt af.

Hvordan har vi konkret arbejdet med innovation

Ovenstående anvendelsesorienterede målsætning og fokus er ingenlunde original, og vi har da også langt hen ad vejen trukket på de givtige erfaringer

Fra evaluering: *"Innovationsprojektet har været sjovt, men meget svært, fordi jeg ikke bryder mig om selv at skulle finde på og opfinde ting"*

Fra evaluering: *"Jeg syntes den innovative arbejdsform er rigtig sjov, og der kommer tit en masse gode ideer fra klassen som man kan arbejde med. Men jeg syntes også det har været et af de hårdeste forløb i gymnasietiden, måske fordi at man selv skal tage ansvar for det man laver."*

ger fra "Gymnasiet tænkt forfra", "Innovation i gymnasiet"⁵, "Pædagogik og motivation"⁶, Kirsten Lautas inspirerende arbejde på Københavns Åbne Gymnasium og f.eks. projektet med Brede Værk på Rungsted Gymnasium. Vi har således "planket" løs, men med den dagsorden at vise, at innovation for det første ikke nødvendigvis behøver at være et alt eller intet "Big Bang", der blokker skemaet og gør det svært at nå de faglige mål og kernestoffet og for det andet kan og bør knyttes tæt sammen med det faglige. Vi ville gerne vise, at man også kan lave kortere og længere sekvenser af "mikro-innovation" i den daglige undervisning.

Fra evaluering: *"Det tvang os til selv at tænke og at tænke ud af boksen"*

Der findes et utal af modeller og teknikker, der kan facilitere de innovative processer, men vi har "pragmatisk" plukket de dele, vi har fundet brugbare og integreret dem i vores allerede eksisterende forløb. Nedenfor præsenteres forskellige forløbsplaner og idéer, der alle har den intention at få eleverne til at skabe fornyelse og forbedring i en historiefaglig kontekst:

4 -Initiativ og selvstændige handlingsevne: organisere, kommunikere, lede aktiviteter.

-Kreativitet: Se ideer og nye muligheder, tænke ud af boksen, problemløse.

-Omverdensforståelse: Samarbejde med eksterne aktører og forstå lokal & global kultur etc.

-Positive personlig indstilling: Yes we can! Tro på eget projekt: arbejde vedholdende, tro på at kunne realisere egne ideer.

5 Christensen, Hobel og Paulsen (2010): *Innovation i Gymnasiet*, Gymnasiepædagogik nr. 79, SDU.

6 Wiedemann & Zeuner (2012): *Pædagogik og motivation*, Gymnasiepædagogik nr. 88, SDU.

Eksempel 1

Hvad udadtil tabes skal indadtil vindes. Nye vinkler på 1864 og Danmark i krig

Forløbets omdrejningspunkt eller "epicenter" er krigsnederlaget i 1864 (og den nye tv-serie), som stadig påvirker dansk udenrigspolitik og den nationale selvforståelse. Helt overordnet skal forløbet give jer et fagligt overblik over årsagerne til Danmarks nederlag i 1864, og nederlagets betydning fra den nære samtid frem til i dag. Vi vil særligt fokusere på hvordan "traumet" fra 1864 påvirkede Danmarks samarbejde med tyskerne under besættelsen. Forløbet indledes med to ekskursioner, hvor I skal indsamle empiri om krigen i 1864, og denne empiri skal I bruge til at lave en undervisningstime for en folkeskoleklasse eller en udstilling til Ringe Museum, som handler om 1864. Efter formidlingsopgaven arbejder vi videre med 1864's betydning under besættelsen.

1. For det første skal I derfor helt konkret ud og samle empiri fra Tøjhusmuseet, Historiecenter Dybbøl Banke og Sønderborg Slot. I skal kort sagt producere viden om nederlaget i 1864 og dermed lave jeres egen nutidige fortolkning af begivenhederne i 1864 (årsag, virkning, historiografi etc.).

2. For det andet får I samtidig selv ansvaret for at formidle 1864 i en undervisningssession for en 8. klasse på Tingagerskolen, og I skal derfor også tænke didaktisk og pædagogisk med fokus på at skabe læring. Jeg giver jer forskellige forslag til "produkter" I kan bruge til at formidle jeres viden. Alternativt kan I lave en udstilling til Ringe Museum, hvor I formidler 1864 til museets gæster. Tøjhusmuseet hjælper...

3. Første time efter de to ekskursioner starter vi arbejdet med Indexkompasset (Forbered, forstå, formgiv og færdiggør).

Lektion 1-3: Kick-off og intro til 1864, Besøg på Tøjhusmuseet: Pop-up 1864, Ekskursion til Historiecenter Dybbøl og Sønderborg Slot

Lektion 4: Index-kompas - Teamdannelse og Forbered. Test af personlighedstype. Kend din gruppes styrker og svagheder: <http://www.jobindex.dk/personlystest>

Lektion 5: Index-kompas – Forstå

Lektion 6: Formgiv

Lektion 7: Index-kompas – Færdiggør

Modul	Problemstillinger	Materiale/lektie/aktivitet	Temaer
1	<p>1864. Hvorfor opstod katastrofen ved Dybbøl i 1864, hvad betød nederlaget, og hvordan fortolker vi katastrofen i dag?</p>	<p>Krigen 1864 - baggrund http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/krigen-i-1864/ Krigen 1864 - forløb og afslutning http://danmarkshistorien.dk/perioder/det-unge-demokrati-1848-1901/krigen-1864-2-slesvigske-krig-og-freden-i-wien/</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Årsagen til nederlaget og virkning - Betydning i dag og periodisering - Hvorfor var 1864 et "traume" og - Hvad betød det, at man begyndte at tale om: hvad udadtil tabes skal indadtil vindes?
2	<p>POP-up 1864 på Tøjhusmuseet i København. Hvordan fortolkes krigen i 1864 af gymnasieelever i 2014?</p> <p>Indsamling af empiri</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Mini-foredrag om krigens hovedpointer -Tøjhusmuseets udstilling og fortolkning af krigen 	<ul style="list-style-type: none"> - National identitet, fortolkning, og historiebevsthedsbegrebet gennem egne nyfortolknin-ger af krigen 1864 og krigens betydning i dag. - Digital nyfortolkning af 1864, som popper op på museets Instagramvæg og kan findes på Tøjhusmuseets hjemmeside.
3	<p>Dybbøl historiecenter & Sønderborg Slot.</p> <p>Indsamling af empiri</p>	<p>Grupper sørger for at indsamle empiri</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Skanser 2. Historiecenter 3. Sønderborg slot. <p>Skal formidles for læren, når I kommer hjem Lav lommedokumentar med smartphone/kameraer. Tag billeder.</p>	<p>Hverdagen under krigen. Besøg ved fronten. Sønderjyllands historie. National identitet</p>

4-7	<p>1864. Hvorfor opstod katastrofen ved Dybbøl i 1864, hvad betød nederlaget, og hvordan fortolker vi katastrofen i dag?</p> <p>Arbejde med Index-kompasset & formidlingsprojekt (Undervisning af folkeskoleklasse):</p>	<p>1. Ung-til-ung: Lav undervisningssession til folkeskoleelever pba. indsamlet empiri + brug af kilder.</p> <p>2. Udstilling til Ringe Museum. Lav udstilling. Index-kompasset: http://www.designtoimprovelifeeducation.dk/da/content/design-improve-life-kompasset</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Årsagen til nederlaget og virkning - Betydning i dag og periodisering - Hvorfor var 1864 et "traume", og hvad betød det, at man begyndte at tale om: hvad udadtil tabes skal indadtil vindes? - Hvordan kan 1864 formidles forståeligt og spændende for folkeskoleelever
8	<p>Hvordan har "traumet" fra 1864 påvirket den nationale identitet og udenrigspolitik?</p> <p>DK som småstat i Tysklands skygge 1864-1930erne</p>	<p>Andersen m.fl.: <i>Fra verdenskrig til velfærd</i>, Gyldendal 2006: s. 135-138.</p> <p>Frederiksen, Peter: <i>Danmark besat og befriet</i>, Systime 2002, s. 6-15.</p> <p>Dags Dato særudgave: "Mænd af ære" 1-4 min.</p> <p>Evt. Kilder: Kilde 1, Scavenius (udleveres)</p> <p>Supplerende materiale: http://www.dr.dk/P1/Serier/20110418132238.htm</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Forståelse for hvilke præmisser (geografi, økonomi, befolkning etc.) som dansk udenrigspolitik hvilede på efter 1864. - Småstatstankegang - DK's "liggen død" og Scavenius statsmandskunst under 1. Verdenskrig.

<p>9</p>	<p>Hvorfor blev DK besat næsten uden kamp, og hvilke præmisser byggede tilpasnings- og samarbejdspolitikken på? Skulle vi have kæmpet og hvad ville det have betydet for DK? Besættelsen og neutralitets- og suverænitetfiktionen. Dilemmaer og Fandango med DK?</p>	<p>Frederiksen, Peter: <i>Danmark besat og befriet</i>, Systime 2002, s. 22-32. Kilder: Oprop. "Mænd af ære" (ca. 14 min)? Om besættelsen og samarbejdspolitikken. Dilemmasplet (hvad ville du have gjort?) http://9april1940.dk/</p> <p>Innovativ sekvens Kontrafaktisk historie. Hvad nu hvis..?</p>	<p>- 9. april 1940 - Samarbejdspolitikens rationale og dilemmaet ved enten at samarbejde eller yde modstand for det politiske system og befolkningen - National samlingsregering og Scavenius som udenrigsminister igen.</p>
<p>10</p>	<p>Hvordan og hvorfor medførte samarbejdspolitikken indrømmelser og ubehagelige knæfald for besættelsesmagten? Pros and cons: Dilemmaer, aktiv tilpasningspolitik, afmagt og passiv og begyndende modstand</p>	<p>Frederiksen, Peter: <i>Danmark besat og befriet</i>, Systime 2002, s. 33-41, 47-51 (opdeles). Danmarks historie 1939-42. <i>Klip 13: Scavenius og samarbejdspolitikken</i> Kilder: Amtmandcirku-læret!</p> <p>Innovativ sekvens: Hvad ville du have gjort som statsminister?</p>	<p>- (For) aktiv tilpasnings- og samarbejdspolitik? - Frygt for danske nazisters magtovertagelse - Passiv modstand og alsang (typisk dansk...?). - Danskere på arbejde i Tyskland - Kommunistinternering i strid med Grundloven! - Regeringens forbud mod sabotage - Krigslykken vender - Kamp eller tilpasning - Rigsdagsvalg i marts 1943</p>

11	<p>Hvordan og hvorfor brød samarbejdspolitikken sammen i august 1943?</p> <p>Augustoprøret i Odense og bruddet med samarbejdspolitikken.</p>	<p>Frederiksen, Peter: <i>Danmark besat og befriet</i>, Systime 2002, s. 100-110.</p> <p>Reportage om stemningen i 1943 pba. gamle aviser</p> <p>Innovativ sekvens <i>Formidling af august 1943 pba. originale aviser. Oplæg om kilder og besættelsen for folkeskoleklasse / anden klasse</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Oprør i store danske byer og samarbejdspolitikens kollaps som følge af skærpede tyske krav - Departementchefstyre - Jødeaktioner - Folkestrejke
12	<p>Hvorledes forløb befrielse og retsopgør, og hvordan opfattede man modstanden og besættelsen efter krigen?</p> <p>Historiografi og Kampen om historien I:</p>	<p>Befrielse og regering http://danmarkshistorien.dk/perioder/besættelsestiden-1940-45/befrielsen-og-regeringsmagten/</p> <p>Tekst: Dokumentarfilm om besættelsen (pdf). S. 700-703. DOK: se uddrag: "De fem år" fra Filmstriben</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Frihedsrådets rolle og den nye regering - Det uskønne retsopgør og mishandling af bestemte grupper (vi er alle under anklage). - Sammenhold og selvopfattelse lige efter krigen (a lå vi var alle i samme båd og i krig med nazismen). - Historiografi: hvordan skildres perioden i dok'en "De fem år", som kom lige efter krigen.
13	<p>Hvorledes har historiskrivningen og "skolerne" inden for besættelsesforskningen ændret sig, hvilke syn er der på besættelsen og hvordan bruges de fem år politisk?</p> <p>Historiografi og kampen om historien II</p>	<p>Lidegaard, Bo: <i>Kampen om Danmark</i>, Gyldendal 2005, s. 578-588 +594 (pdf.) Kildetekster: Lidegaard, Kieler og Fogh. + artikel om Frihedsmuseet (debat pt.) www.danmarkshistorien.dk</p> <p>Holdninger til besættelsen. Innovativ sekvens: History Slam om besættelsen for anden klasse.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Hver generation af historikere har ny forståelse af besættelsestiden (historiografi). - Eftertidens opfattelse og brug af besættelsestiden (historiografi): Lidegaard, Kieler og Fogh. - Hvilken "kollektiv opfattelse" af besættelsen forsøger historikere, politikere og andre at skabe i befolkningen?

Eksempel 2 SKUB i den lokale velfærd

Historieforløb om Velfærdsstaten med fokus på elevernes innovative kompetencer

BAGGRUND FOR FORLØB

Hvordan kan elever arbejde med innovative kompetencer i historiefaget?

I det følgende kommer et konkret bud indeholdende:

- Baggrund for forløb
- o Mål, pædagogiske, faglige, metodiske og didaktiske overvejelser
- How to!
- o Materiale til elever og beskrivelse af forløb, inkl. konkret eksempel
- Evaluering
- o Elevernes evaluering af projektet og lærerens erfaringer

Mål

Eleverne skal på baggrund af egen faglige viden opsøge ny viden og formidle denne til gavn for andre

De skal opsøge historisk viden et andet sted end skolens historiebøger, - gerne Lokalhistorisk arkiv

Faglige mål i særligt fokus

- formulere historiske problemstillinger og relatere disse til deres egen tid
- reflektere over mennesket som historieskabt og historieskabende
- indsamle og systematisere informationer om og fra fortiden
- bearbejde forskelligartet historisk materiale og forholde sig metodisk-kritisk til eksempler på brug af historien
- formidle historisk indsigt på forskellige måder og begrunde dem
- demonstrere viden om fagets identitet og metoder.

Produkt

Præsentation, udstilling, artikel, film, undervisning, eller?

Materiale til forløb om den danske velfærdsstat

Fokus 3: s. 48 – 62, 63, 67-68 og www.danmarkshistorien.dk

Pædagogisk arbejdsproces bygger på SKUB modellen:

http://cei.au.dk/fileadmin/cei/Billeder/Publikationer/PHD_Foretagsomhedsdidaktik_310510.pdf
 Mod til at fejle, Ændring af vaner, Selvindsig

Middelorienteret arbejdsproces

Hvem kender jeg? - netværk!

- Bygger på kontrol
- Starter med at se midler og nære muligheder
- Udgangspunkt:
–Hvem er jeg – Hvem kender jeg - Hvad kan jeg?
- Grundantagelse: Verden skabes mens vi går

Øvrige modeller

Linda Greves kommunikations model (til bevidstgørelse af modtager af produktet)

Lene Tortzen Bagers cafemodel (til feedback og evaluering af projekter undervejs.)

Innovative kompetencer

- Idégenerering
- Netværk – brug af
- Brud på vaner (minus lært hjælpeløs – egne initiativer)
- Rollemodeller – feedback
- Middelorienteret arbejdsproces (næste bedste skridt)

Evaluering

Bedømmelse af innovationskompetencer kobles sammen med 'afrapporteringer', der er bygget op om SKUB

- Fælles platform, som fx Padlet, Moodle, Annontary, blog, Google Drev

HOW TO

Beskrivelse af opgaven:

I skal lave et produkt, der bygger på en viden om velfærd i Nyborg:

I skal selv identificere et:

- Hvad: et aspekt af velfærd/velfærdsstaten i Nyborg eller omegn fra 1850 nu.

- Hvordan: Produktet (kun fantasien sætter grænser)

- Hvem: modtager – den produktet er til gavn for

Benspænd:
I skal bruge arkivalier/kilder og kildekritik

Proces og afrapportering

I skal løbende løse følgende opgaver og lægge afrapportering op på jeres padlet:

Velfærd i Nyborg

1. Brainstorm i grupper: Hvilke typer kilder kan man forestille sig at bruge til at undersøge 'Velfærdsstaten'?

(læg jeres brainstorm på Padlet)

2. Idégenerering:

a. Individuel brainstorm. På hver post-it skal der være et hvad – et hvem og et hvordan:

i. Hvad skal vores historie handle om – hvem er modtager – hvordan vil vi fortælle den

b. Placer jeres post-its på en stor 'skydeskive'

c. Sammen indsnævrer I idéerne og udvælger én

(tag et billede af jeres skydeskive og læg det op på Padlet sammen med jeres valgte ide)

3. Netværk: Hvem kan vi bruge?

a. Find ud af hvem i jeres netværk, I kan trække på – hvem ved noget om jeres velfærdsemne i Nyborg? (Lokalhistorisk Arkiv, 'Bedste', 'min 100-

årige nabo', én i byen ... osv.)

(Hvem kontakter I? – Skriv det på Padlet)

4. Middelorienteret arbejdsproces

a. Udgangspunkt: Hvem er jeg? Hvem kender jeg? Hvad kan jeg?

Hvad er næste bedste skridt? (= hvad er næste skridt i processen)

(læg jeres næste skridt op på Padlet)

5. Feedback

a. Identificér en person, der rummer et potentiale i forhold til jeres projekt, som I ønsker feedback fra

i. Hvordan gør I?

ii. Hvad vil være overkommeligt for jer?

(læg jeres plan for feedback på Padlet)

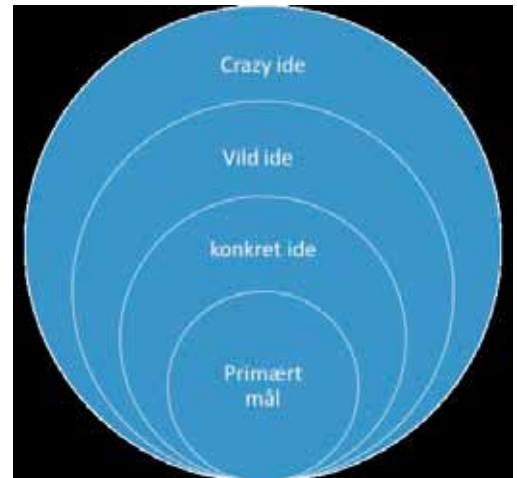
6. Feedback i klassen i Cafegrupper

a. I giver hinanden feedback på projekterne i cafe-grupper i klassen.

(læg resultatet af jeres cafegruppesnak på Padlet – hvad fik I ud af de andres kommentarer)

Redskaber

Skydeskiven (til at placere ideer på):

og Padlet.com (hver gruppe fik sin egen side, som de løbende lagde ting ind på)

Konkret eksempel på materiale til elever og plan

Se vedlagte

Links til konkrete padlets:

<http://da.padlet.com/langgade9/8wp2wa1myh>

<http://da.padlet.com/langgade9/vvd93ixw9f>

<http://da.padlet.com/langgade9/inux20upne>

Elevudsagn

Fedt selv at vælge underemne

Cafégrupper virkede godt – god respons

Lokalhistorisk arkiv – var spændende at besøge og gav god viden

Lærte at man skal strukturere sit arbejde

Fin tidsramme

Måske fik man ikke så meget viden ud af det?

God måde at lære på – sætter sig fast

'firkantet' viden – specifik

Fedt at høre andres mening om et emne – mundtligt i stedet for at læse om det

Godt med 'geografiske' grupper

Måske skulle man gøre mere ud af afrundingen – præsentationer for klasser

Elever om brugen af Padlet

Mest for at læreren kunne følge med

Brugt det som 'struktur' – godt procesværktøj

Man glemmer lidt at opdatere

Lærers tanker

Meget positiv overordnet.

Disse elever var skeptiske overfor konceptet, men har alle været 'foretagsomme'

De har alle ringet til institutioner, arkiv, skoler eller andet og lavet aftaler eller interviewet.

Nogen har været på gaden og indsamle folks holdninger osv.

I forhold til selvstændighed og ikke at være 'lært hjælpeløs' var dette forløb en succes. Eleverne har virkelig tænkt løsningsorienteret og 'praktisk'.

De var gode til at give hinanden feedback på projekterne undervejs.

Eleverne var også gode til at bruge deres eget

netværk.

Vi lavede en ultra kort præsentation af projekterne på klassen til sidst. Det kunne man måske have gjort mere ud af, men på den anden side var formålet netop, at produktet ikke skulle være endnu en PowerPoint for klassen.

Lærer om brugen af padlet

For mig var det en rigtig god måde at følge med i deres proces og deres tanker. Det havde to formål – interesse og vurdering af innovative kompetencer. Eleverne var meget gode til at komme løbende og fortælle mig om deres aftaler og idéer, men hvis man ikke har en så 'informativ' klasse, kan man jo i det mindste 'tvinge' dem til at opdatere Padlet.

Produkter

Video om den nye folkeskole reform til folkeskoleeleverne – lavet på baggrund af at snakke med elever og lærere mm.

Undervisning på skole af en 8. klasse med workshop osv. om sygevesen og sygesikring

Kronik om skolepolitik: skolesammenlægninger og sløjfninger i lokalområderne og fordele og ulemper ved dette. Modtager: politikere og lokalbefolkning.

Planche om skolereform på baggrund af samtale med lærere mm.

Undersøgelse om holdninger til kontanthjælp hos befolkning og politikere.

Undersøgelse af forhold på plejehjem. Snak med plejere og beboere

Storebæltsbroen – plancher med info om betydning for Nyborg by

Om klassen

Denne klasse er en naturvidenskabelig klasse med en sund skepsis overfor humanistiske fag som historie. Til gengæld har de den der stærke selvdisciplin og høje arbejdsmoral, som også kendetegner disse studieretninger. Tidsplan og grad af styring skal evt. tilpasses den enkelte klasse og

evt. lærerens eget temperament. I dette forsøg havde eleverne en høj grad af frihed både hvad angår tid og hvad angår emne og produkt.

EKSEMPEL 3

Danmark i krig fra 1864 til i dag

Pointen i dette forløb er, at faglighed og innovation skal hænge tæt sammen. Derfor er det delt i to: En "grundbogsdel" og en innovationsdel, der bygger ovenpå. Forløbet fokuserer på fire nedslag: 1864, Besættelsen, Danmark under den kolde krig og aktivistisk udenrigspolitik efter 1989. Meningen er at få kortlagt en linje - eller mangel på samme - i dansk udenrigspolitik, men også at skabe en bred ramme, som eleverne via eget netværk kan få et personligt forhold til. Overraskende mange elevers bedste- eller oldeforældre har været i modstandsbevægelsen, alles forældre husker stemningen under den kolde krig og rigtig mange har fædre, mødre, onkler, fætre, ældre søskende eller venner, der har været i Afghanistan.

Grundbog: Hans Branner: *I krig igen*. Columbus 2011.

Forløbsplan:

1. 1864: Baggrund og forløb

Læreroplæg og træning ud fra stikordskort. Kortene og tilhørende multiple choice kan findes på Midtfyns Gymnasiums lærerblog: mfgviden.blogspot.dk under overskriften *test er bedst!* (fra den 29.6.2014)

Dernæst oplæsning af dramatiske højdepunkter fra Tom Buk-Swientys "*Slagtebænk Dybbøl*". Billede og kort fra slagmarken på smartboard.

2. Fra 1864 til Besættelsen

Branner side 21-28. Klasseundervisning og gruppearbejde (find selv på sjovere arbejdsformer). Klassediskussion om Branners tese: Danmarks tiltræden til NATO i 1949 var udtryk for kontinuitet.

3. Fra 1949 til 1989

Branner side 29-31. Klasseundervisning. Kreativ opgave: Hvad var der sket med Danmark i tilfælde af 3. Verdenskrig? Tegn troppebevægelser, slag og atombomber på kort over Østersøregionen. Dernæst sammenligning med virkelige angrebsplaner. Valg af grupper og introduktion til lektie til næste gang.

4. Ny udenrigspolitik: Forberedelse

6 grupper med hver sit emne. Opgave: Forbered a) God og solid undervisning i emnet. Max 10 minutter b) En kort test til gruppens emne (max 3 spørgsmål, evt. som multiple choice). Testspørgsmålene skal afleveres til læreren i slutningen af timen.

1. Danmarks engagement i Jugoslavien (Branner side 37-41 + hvad I selv finder)
2. Irak: Baggrunden (Branner side 57-63)
3. Irak: Dilemmaer (Branner side 63-65 + 73-75)
4. Afghanistan: Baggrund (Branner side 76-81)
5. Afghanistan: Den vanskelige krig (Branner side 81-88)
6. Afghanistan: Eftervirkninger (Branner side 88-94)

5. Ny udenrigspolitik: Undervisning

Eleverne underviser hinanden i matrix-grupper. Modulet afsluttes med testen.

6. Fra kaos til produkt - innovationsdelen begynder

Repetition af alle nedslag gennem mindmaps. Dernæst lærerintro om meningen med innovation.

Opgaven lyder:

Med udgangspunkt i emnet *Danmark i krig 1864 til i dag* skal I lave et produkt, der *forny* eller *forbedrer* noget.

Diskussionsspørgsmål:

- Hvordan kan I bruge emnet til at forny eller forbedre noget?
- Hvordan kan emnet bruges til at skabe værdi

for andre?

- Hvilke målgruppe ville efterspørge jeres produkt?
- Hvem kunne I samarbejde med? (skoler, arkiver, museer, turistforeninger, firmaer, aviser, sociale medier, universiteter, frivillige foreninger)
- Hvilke netværk har I at trække på? (lærere, forældre, bedsteforældre, venner, chefer, sociale medier m.m.)

Gåtur rundt om skolen. Opgave: Tal idéer med så mange forskellige som muligt. Find sammen med nogen, som har lignende idéer. Tilbage i klassen: Brainstorm over idéer. Mantra: Alt er tilladt, intet er for åndssvagt! Lektie: Find selv på 2 ekstra ideer.

7. Konkretisering og afgrænsning

Opgave: Vælg de tre bedste idéer fra jeres samlede idébank og skriv dem på tavlen. Lærer og klasse giver feedback. De gode idéer bygger på emnet, har en realistisk tidsramme og har faglig relevans. Idéer som "Massakrer i verdenshistorien" eller "Prøv at leve som før industrialiseringen" sorteres fra. Herefter vælges gruppens idé og der arbejdes på en produktbeskrivelse, der afleveres til læreren.

8-10. Gør det!

I denne intensive fase må læreren vise lederevner: Som motivator, mægler og vejleder. Løbende feedback (f.eks. på produktbeskrivelsen) er afgørende.

Klassens færdige produkter ser ca. sådan ud:

1. Interview med lærer, der er tidligere FN-soldat fra Ex-Jugoslavien. Vinkel: Den første dræbte danske soldat siden 9. april. Undervejs opsøges hjælp fra en lokal journalist: Hvad skal der til for at få en artikel trykt? Hvis vi er heldige trykkes interviewet i Fyens Stiftstidende.

2. Brætspil. Spillet er kronologisk og bevæger

sig over 4 perioder med hver deres problemstilling: 1864, 1940-45, Kold krig, efter 2001. Der trækkes dilemmaspørgsmål, som har bestemte konsekvenser.

Målgruppe: Folkeskolen.

3. Trivia. Rundt omkring på skolen og på Ringe bibliotek hænges posters op med citater, statements, fakta, tal fra de fire perioder. Under citatet er en QR-kode med "læs mere her".

4. Rollespil. Der produceres et rollespil/dilemmaspil om Afghanistan for en anden 3g-klasse, der agerer statsoverhoveder for USA, Tyskland, Frankrig, Danmark samt FN.

5. Kortfilm om Danmarks udenrigspolitik som en fejlenes historie. Der benyttes billeder med voice-over og scener med en fortællende historiker med jakke og pipe (= klassens historielærer)

Elevprodukt: (Dilemma)spil dig gennem Danmarks historie fra 1864 til i dag

Anmeldelser

Verden ifølge Lindhardt og Ringhof

HENRIK WIWE MORTENSEN OG LARS PETER VISTHANSEN: *"Verden. Det 20. og 21. århundrede"*.

Lindhardt og Ringhof, 2014. 285 sider. Illustreret, 295 kr. ex. moms.

Med *"Verden. Det 20. og 21. århundrede"* har Lindhardt og Ringhof som nyt historieforglag gennemført en samlet udgivelse af grundbøger til både Verdens- og Danmarkshistorie.

Sidste skud på stammen behandler – ifølge bogens forord – "nøje udvalgte historiske begivenheder og sammenhænge" i de sidste 100 års verdenshistorie. Bogen vil etablere grundlag for "... at forstå og reflektere over aktuelle konflikter og udviklingstendenser".

Det vil de andre forlags historiegrundbøger formentlig også. Så det afgørende spørgsmål må være, hvordan og i hvilket omfang det nye tilbud leverer en vare, der ikke allerede er på markedet i forvejen.

Den grafiske tilrettelæggelse bærer et stærkt præg af vilje til at undgå det mere traditionelle lærebogs-look. Omslagsbilledet viser en rustningsklædt Hitler til hest og tilmed skamferet af en amerikansk soldat. Det er et blikfang, der vil noget. Og der er markeret en gennemgående farve til hvert af de tolv kapitler, så man – som i en telefonbog – let kan slå op. Udvalgte kildecitater fremtræder på mærkesedler, som var de forsendelser. Sammen med poststempler fra 20. og 21. århundrede hilsner til fremtidens elev fra den svundne fortid. Illustrationerne får lov at stå og vippe lidt på skrå eller er indlagt i cirkler. Det kan godt være, det umiddelbart virker appetit

vækkende på en ung læser. Men det er et layout, der har betydelige omkostninger. En del billeder er ganske små og specielt de cirkelanbragte er uheldigt beskårne. Helt katastrofalt er det for kortmaterialet. Det er jo ikke så godt, når man f.eks. vil vise faserne i USA's ekspansion gennem 19. århundrede – og så ikke kan få plads til New Mexico og Californien på grund af det valgte cirkelprincip. Og mange af kortene er så små, at det vil kræve en betydelig indsats at afkode dem. Det er heller ikke så godt, når en linje – s. 23 nederst – er faldet ud, så ingen kan vide, hvem der er ophav til den indsatte citat-mærkeseddel på følgende side. Den gode lærer kan selvfølgelig nok finde ud af, at det er Benjamin Disraeli, der er klippet væk. Men alligevel!

De enkelte kapitler er stærkt opdelt i ofte ganske korte afsnit med hver sin overskrift. Indimellem fremtræder siderne næsten som et katalog af overskrifter med lidt informerende tekst under. Det er på sin vis meget elevvenligt. Hun/han kan meget hurtigt orientere sig i bogen. Og der skal ikke investeres meget tid i læsning af de enkelte afsnit. Til gengæld er eleven ikke hjulpet ret meget, når det gælder om at få en helhedsforståelse og en forklaring ud af læsningen. Det bliver let en atomiseret oplevelse. Her kan man godt stille sig lidt tvivlende over for, om fremstillingen kan leve op til det, der ifølge eget udsagn er bogens hovedsigte.

Fremstillingsformen appellerer til den moderne elev ved at gå uden om tunge begreber og definitioner. Omkostningen er så, at den egentlige forståelse kan gå tabt. Når det f. eks. om 1930ernes krisebekæmpelse hedder: "Den lempeelige finanspolitik var endnu ikke udbredt," så har fremstillingen faktisk sløret det nybrud i den nationaløkonomiske tænkning, der også var et

produkt af krisen.

Bogens makrostruktur følger langt hen ad vejen det traditionelle mønster med et bredt indledende kapitel, der karakteriserer verdens tilstand omkring 1900. En lidt spændende fornyelse er, at forfatterne vælger at lade kapitlet om Første Verdenskrig omfatte den revolutionære epoke frem til 1921. Tilsvarende lader de kapitlet om Anden Verdenskrig begynde med Østrigs Anschluss i 1938. Udgangspunktet er – som forordet også signalerer – det europæiske perspektiv, men det lykkes på en afbalanceret måde at få udviklingen på de andre kontinenter inddraget. Den danske udvikling dukker jævnlige op, og det bidrager naturligt til at give læseren en historisk rumfølelse. De sidste to kapitler, der behandler udviklingen efter 1989, er velskrevne og etablerer en god sammenhængsforståelse. Her har forfatterne tilsyneladende følt sig i mere fri dressur.

”Verden. Det 20. og 21. århundrede” tilbyder også et sæt kilder til hvert af kapitlerne. Udvalget består af centrale kilder, der vil egne sig godt til at problematisere eller uddybe nogle af de temaer, den fremstillende tekst åbner for. Man kan så diskutere, om det er hensigtsmæssigt at bruge plads (3-5 sider pr. kapitel) på kilder, der i dag er tilgængelige på en række platforme. Til gengæld er der ikke ofret plads på hverken et register eller en perspektiverende fortegnelse over litteratur eller hjemmesider til uddybende studier.

I gamle dage hed det en ’lærebog’. Nu kalder man det gerne ’grundbog’. Historieundervisningen har ændret sig ganske meget gennem de seneste år – ikke mindst i lyset af it-revolutionen. Det er i dag langt fra entydigt, hvordan en grundbog skal bruges: er det til hjemmeforberedelse? Er det til arbejdet i selve læreprocessen på skolen? Er det som støtte for en digitaliseret undervisning? Er det til en afsluttende opsamling og måske eksamensforberedelse? Forlagene og forfatterne arbejder i disse år lidt i blinde. En bred fagdidaktisk debat – gerne i NOTERs spalter – om fænomenet ’grundbog’ og de behov, den skal opfylde,

ville være til stor gavn.

Et kækt layout og en lidt frisk fremstillingsmåde – som i den foreliggende ”Verden. Det 20. og 21. århundrede” – er selvfølgelig i sig selv en åbning. Men der skal mere til!

Knud Holch Andersen

Kortfattet bog om Tyrkiet

DENIZ B. SERINCI & SERDAL BENLI: *”Tyrkiet 1923-2013 – fra Atatürk til Erdogan”*. 112 sider, illustreret. Forlaget Frydenlund 2014, 129 kr.

Bogen er ifølge forordet beregnet på ungdomsuddannelserne, og den er skrevet i et let forståeligt sprog. Den er efter min mening alt for kortfattet. På de første 11 sider beskrives Osmannerrigets fald samt Atatürks etablering af den tyrkiske stat og dens ideologi kemalismen. Det er så overfladisk, at man nok ikke vil forstå meget af det, hvis man ikke kender stoffet i forvejen. Derefter kommer bogens længste kapitel på 22 sider, der beskriver de forskellige regeringer og militærkup fra Atatürks død til 2013, herunder invasionen på Cypern. De nævnte sidetal er lidt for store, for jeg har ikke taget hensyn til de mange billeder. Derpå kommer små kapitler om kulturen, herunder popmusikken og filmstjernerne. Mere tyngde er der i kapitlerne om mindretallene: kurderne og den religiøse gruppe alevierne. Bogen slutter med korte kapitler om forholdet til EU og til Mellemøsten. Dette sidste kapitel er dog helt blevet overhalet af udviklingen i Syrien og Irak siden bogen blev skrevet. Erdogan har også ændret landets forfatning siden bogen blev skrevet.

Til sidst kommer korte biografier af de vigtigste politikere samt litteraturlister. Der er ingen kilder, men man kan gå til kildeteksterne ved at scanne

QR-koden. Bogen afsluttes med en liste over de kilder man kan finde på denne måde.

Bogen virker ret kritisk over for Tyrkiet. Den fortæller om folkemordet på armenerne og om den diskriminerende behandling af alevierne. Bogens næstlængste kapitel handler om forholdet til kurderne, først forbuddet mod kurdisk sprog og kultur, dernæst de mange angreb, massakrer og landsbyafbrændinger med beskrivelse af tabstal, voldtægt og tortur. Det nævnes et par gange, at PKK førte guerillakrig, men det fylder ikke noget. Det ligner et defensorat for PKK.

Desuden fortælles om glidningen væk fra Atatürks sekulære stat. Derimod står der ikke meget om erhvervsliv og økonomi, kun en smule i afsnittet om forholdet til EU. I det hele taget sidder man med en tom smag i munden efter at have læst bogen. Faktisk synes jeg at den er småkedelig, måske fordi det hele holdes på et beskrivende niveau. Man kommer ikke op på et analyserende niveau, og man kommer ikke tæt på nogen mennesker. Måske kan bogen bruges som en indgang til emnet. Ud fra kilderne og de nævnte bøger kan man komme dybere ned i landets historie og dets problemer. Derved kan bogen føre frem til både opgaveskrivning og undervisningsforløb.

Jørgen Krøigård

Udfordrende grundbog

THORKIL SMITT & CHRISTIAN VOLLMOND:

"Verdenshistorie 1 - fra klassisk til moderne tid".

Lindhardt & Ringhof
2014. Illustreret, 184 sider, 199 kr.

Bogen er bind 1 i en verdenshistorie beregnet for gymnasiet. Den er inddelt i 5 kapitler, der nok er bygget op kronologisk, men i højere grad tematisk, så nogle begivenheder især i de sidste kapitler overlapper hinanden. Det er hensigten at

inddrage det globale aspekt, så der brydes med det traditionelle Europas historie, selv om denne verdensdel naturligvis spiller en stor rolle i verdenshistorien. Derudover gør den sig bemærket ved at hele første kapitel er helliget de tidligste civilisationer, så den ikke starter med det gamle Egypten, men ved homo sapiens. De såkaldte flodkulturer og den historie, der lå før, er nok et emne, de færreste historielærere i gymnasiet bruger megen tid på i undervisningen, hvilket bl.a. hænger sammen med tidsforbruget og timetal. Til hvert kapitel er foruden en årstalsliste knyttet få, velvalgte kilder og nogle udfordrende spørgsmål. Det sidste vender jeg tilbage til. Det første kapitel om udviklingen fra jægere og samlere til de tidlige civilisationer er ganske spændende, men vil nok stå som et mere eksotisk end et egentligt brugbart indslag i historieundervisningen. Det er forfriskende at se et kort, hvor ikke kun de 4 'kendte' flodkulturer omkring Nilen, Eufrat og Tigris, Indus og Huang He, men også den nubiske, minoiske, olmeciske og zapotetiske er med.

Oldtidens Rom er hovedtemaet i kapitel 2, der dækker perioden fra 1000 f.Kr. til 500 e. kr. Vægten er lagt på den politiske udvikling, herunder den romerske forfatning, det romerske imperium og dets fald samt slaveri og religion. Kapitellet er udmærket og dækker over mange aspekter af Romerriget, men man skal ikke forvente en egentlig samlet fremstilling fra republikken til faldet. Det er en gammel diskussion, om man kan 'spare' Hellas historie væk, når nu alle klasser har oldtidskundskab, men som både historie- og oldtidskundskabslærere, ville jeg nok foretrække også et større afsnit om de gamle grækere. Mange har forsøgt sig med oversigter over det politiske system i Rom. Smitts og Vollmonds udgave på side 33 viser mest relationer imellem forskellige instanser og grupper. Til gengæld vil mange elever formentlig sidde tilbage med uafklarede spørgsmål. Forfatterens udfordrende spørgsmål til oversigten er da også: "Find andre

skematiske oversigter over, hvordan det romerske politiske system hang sammen. Sammenlign nogle af disse, og diskutér, hvor godt de viser, hvordan det romerske demokrati fungerede." I kapitel 3 er vi nået til "Muhammed, Mono-teisme og handel", og det dækker perioden 500-1450 med undertitlen den første globale civilisation. Omdrejningspunkterne er ikke overraskende den islamiske udbredelse og korstogene. Her skabes ud fra materialet mange muligheder for at arbejde videre og aktualisere stoffet: Et tidligt billede af Muhammed på en mønt, kalifatet, retfærdig krig og senere tiders brug af korstogene for blot at nævne nogle eksempler. Et af de udfordrende spørgsmål stilles i forbindelse med en plakat for TV-serien "Saladin. The Hero Who Became a Legend": Hvad menes med seriens undertitel, hvordan fremstilles Saladin figuren på plakaten, hvordan fremstilles den kvindelige ven? "Renæssance, reformation og rejser" bliver til den førmoderne europæiske civilisation i kapitel 4 og dækker perioden 1450-1750. Foruden det oplagte emne, renæssancens kunst, hører vi om renæssancens styreformers med sammenligning af Machiavelli og Thomas More. Desuden er reformation og modreformation samt verdensbillederne med her. Opdagelserne centrerer naturligt om Spanien (Columbus) og Portugal (Vasco da Gama) og forskellene på de to landes strategier. Kapitlet rummer også korte, men tankevækkende afsnit om mayaerne, aztekerne og inkaerne.

Det femte og sidste kapitel har undertitlen "Den første globalisering" og dækker perioden 1450-1800. Guld, slaver og krydderier er nøgleordene, og konsekvenserne af opdagelserne og koloniseringen belyses fra flere vinkler. Antallet af slaver, der blev transporteret over Atlanten, og ikke mindst antallet af dem, der omkom undervejs, kan få selv en garvet historielærer til at græmmes. Totalt (ifølge bogens tal) var der i perioden fra 1501 til 1866 tale om 12½ millioner, og af disse nåede 10,7 millioner frem. Knap 2 millioner

døde altså under transporten. Tallene er for Danmarks vedkommende: 111.041, der blev afskibet, og 91.734, der nåede frem, altså ca. 20.000 omkomne undervejs. Desuden er der en oversigt over de store europæiske landes flåder og verdensøkonomien (de enkelte verdensdeles andel af verdens BNP fra ca. år 1000 til i dag). Kapitlet rummer udover afsnit om f.eks. merkantilisme og liberalisme, konsekvenser af koloniseringen i såvel Europa som den ikke-europæiske verden meget spændende afsnit om Afrika, Amerika, Asien og sågar Australien og Oceanien.

I en lærebog eller grundbog vil man altid være nødt til at udelade noget på bekostning af noget andet, og det er Smitt og Vollmond naturligvis bevidste om. Således stiller de ved hver årstalsliste spørgsmålet: "Diskutér, hvorfor årstallene / begivenhederne er udvalgt. Find eksempler på andre årstal / begivenheder du / I mener, burde have været med". Et sådant og andre spørgsmål stiller udfordringer til eleverne, og det er godt. Til gengæld er det mindre heldigt i afsnittet om reformationen at bede eleverne om at tjekke "Canossa og Investiturstriden for kampen imellem pavemagten og kongen". Det burde forfatterne da have beskrevet i grundbogsteksten. Ligeledes snydes læseren for, hvorfor Filip II's angreb mod Elizabeths England blev en fiasko. Man spises af med "Af mange forskellige grunde blev det stort anlagte angreb på England en total fiasko og markerede begyndelsen til enden på Spaniens århundrede".

Den meget inspirerende bog er flot illustreret og indeholder en del udmærkede faktabokse. Det kan dog irritere læseren, at de sættes ind over en side midt i teksten og må nødvendigvis irritere eleverne under lektielæsningen. Man kan diskutere det rimelige i at bringe citater ind i selve teksten i stedet for at gemme dem til kilderne efter hvert afsnit. Og mens vi er ved det kritiske, synes jeg, det er en smule malplaceret at anbringe en gengivelse af Kristus på et ortodokst kors i fremstillingen af Australien og Oceanien (side 153).

Disse småkritiske bemærkninger skal imidlertid ikke være de sidste ord. Thorkil Smitt og Christinan Vollmond har skrevet en meget god bog med flotte illustrationer, med andre kilder end de traditionelle og lavet et godt forsøg på at se vores europæiske historie i en global sammenhæng. Og det er dejligt at se udfordrende spørgsmål til eleverne og ikke de sædvanlige ofte intetsigende. Bogen anbefales varmt både til samling og bibliotek, men også som klassesæt.

Kai Verner Nielsen

De danske kvinders historie

DORTHE CHAKRAVARTY
OG HANNE MORTENSEN:
"De danske kvinders historie". Systime 2014. 167
sider, 188 kr. ex. moms.

Det er forfatterens intention at beskrive og forklare den udvikling, danske kvinders levevilkår har gennemløbet fra slutningen af 1700-tallet frem til i dag. For at forstå, hvordan den danske udvikling er forløbet, gøres det med udblik til begivenhederne i Frankrig, England og USA.

Bogen er disponeret, så der på de første ca. 100 sider gives en fremstilling af kvindernes historie. Den resterende del rummer kilder, som er grupperet omkring fem forskellige temaer på tværs af tidsperioderne.

Fremstillingsstoffet beskriver udviklingen kronologisk: Den tidlige kvindesag, fra grundlov til stemmeret, seksualitet og børnebegrænsning, kvinder i krigstid og fredstid, velstandsboom og kvinder i protest samt den danske kvinde i et nyt årtusinde. Der er gjort meget for at gøre teksten let tilgængelig for eleverne. Fremstillingen er brudt op af små kildeuddrag, som er sat på rastet baggrund eller i kasser og er med til at give teksten autenticitet, selv om uddragene er ganske

korte. Teksten er sat med fyldige mellemrum, så siderne fremstår meget åbne. Kildeafsnitene behandler følgende temaer: Arbejdsmarkedet, stemmeretten, familien, rødstrømpebevægelsen og abort. I disse afsnit gives en præsentation af det pågældende tema og der gives spørgsmål til kilderne, inden selve kildeteksterne følger. I disse afsnit er kildeteksterne fyldigere og giver bedre mulighed for sammenhængende analyse end de korte kildeudrag i grundteksten, som mest har illustrativ karakter. Mange af kilderne er let tilgængelige, f.eks. tegneserier, erindringsstof og enkle tabeller. Illustrationerne i bogen er mange og gode og indgår i nær sammenhæng med teksterne.

Bogen vil først og fremmest være anvendelig i starten af gymnasieforløbet – 1.g / 1. HF. På de efterfølgende klassetrin vil der være behov for stof, som i højere grad giver mulighed for at komme i detaljen og give mere komplekse forklaringer.

Bente Thomsen

Forsøg på at belyse Palæstinakonflikten lider slagside

H. H. FAFNER, B. LINKE
& H. W. MORTENSEN:
"Israel Palæstina – historie, samfund, religion". Systime 2014. 168 sider,
240 kr.

Den på alle måder uheldige palæstinakonflikt fremstår som umådelig forvirrende for den gennemsnitlige gymnasie og HF elev. Mange historie- og samfundsfagslærere har gennem tiderne gjort sig store anstrengelser for at gøre emnet forståeligt for eleverne. Skal undervisningen lykkes, må man have en god og gennemtænkt bog til eleverne. En god bog om emnet er kendetegnet ved en klar og sammenhængende fremstilling, hvor de enkelte begivenheder, grupperinger og andre facts refererer så

klart og logisk, som det er muligt, til hinanden. Derudover må forfatteren, uanset sine personlige holdninger, tilstræbe objektivitet for derved at undgå manipulation i fremstillingen. Forfatteren til en hvilken som helst bog om konflikten bevæger sig altså ud på hajfyldt farvand. Risikoen for, at det går galt på et eller andet plan, er stor. I det aktuelle tilfælde går det desværre galt på flere planer.

Bogen er skrevet til kultur og samfundsfagsgruppen (historie, samfundsfag og religion). Bogens disposition følger ikke nogen streng faglig opdeling, men er derimod emneopdelt fx under temaerne "religiøs terrorisme", "fredsplaner", "radikalisme og ny nationalisme", "det arabiske forår" etc. Det betyder, at flere fag kan hente stof fra det samme kapitel. Det er glimrende. Desværre er indholdet kun undtagelsesvis velskrevet og sammenhængende. Manglen på et index gør det heller ikke mere sammenhængende! Det virker som om, at man har taget uddrag fra en større tekst og sat det ind, uden at det efterfølgende er blevet gennemredigeret. De korte kapitler virker ofte tilfældigt sammensat og der mangler ofte en logisk overgang. Som historielærer kommer man uvægerligt til at stå overfor udeladelser i bogen, som man selv skal følge op på. Suez krisen og 1973-krigen er ikke nævnt, ligesom årsagen til Israels angreb på de arabiske naboer i 1967 heller er ikke forklaret.

Når overskriften er "Israel Palæstina" må man gå ud fra, at bogen fokuserer stramt på dette omfattende emnefelt. Det er ikke altid tilfældet. Der er mange digressioner, som virker forstyrrende og gør, at eleverne risikerer at tabe tråden. Man indtager fx et langt stykke om den danske sag om støtte til den colombianske terrorgruppe FARC (Fighter+Lovers) og et brev fra 9-11-terroristen Mohammed Atta gør det ud for en kilde til emnet. På den måde strejfer afsnittet om religiøs terrorisme kun Israel-Palæstina konflikten momentvis, og kommer dermed til at handle om alt mulig andet. "Hvorfor er jøder dog sådan nogen dumme

svin?" Det spørgsmål må undervisere, som har tænkt sig at bruge Systimes nye bog om Palæstinakonflikten, forberede sig på at komme med en fornuftig respons på, når eleverne spørger. Det er ikke fordi, bogen er bevidst antisemitisk eller heroiserer PLO eller Hamas, men fordi bogen har svært ved at skildre parterne i Palæstinakonflikten på en nogenlunde nuanceret måde. I kapitlet om "Jødiske grupperinger" optræder således kun grupper, der refererer til bosætterbevægelsen og religiøse grupper, der afviser det moderne samfund. Når det nu skal bruges i samfundsfag og historie, var det vel også på sin plads at omtale initiativer som "fred nu bevægelsen" og andre dialogorienterede grupper blandt Israellerne og palæstinensere. I kapitlet, der introducerer konflikten tilbage fra dannelsen af den zionistiske bevægelse, kan man læse om "Den amerikanske pro-Israelske lobby". Det kan let efterlade ubefæstede sjæle med indtrykket af fæle jøder, der mere eller mindre bestemmer USA's Mellemøsten politik. Der er derimod ikke et ord om den støtte, som Hamas m.fl. modtager fra arabiske diktatorer og rige mæcener, heller ikke om de penge, som familierne til selvmordsterrorister kan få fra de samme glade givere. Det er som om, at nogle af forfatterne ligger under for den herskende tendens til at anskue den palæstinensiske side som desperate ofre, der er drevet til ekstreme handlinger. En ureflekteret synsmåde, som for øjeblikket er ret fremherskende i den danske offentlighed. I bogen nedtoner man den palæstinensiske terror mod den israelske civilbefolkning, mens de israelske ekstremister bliver et synonym for den samlede israelske befolkning. Denne tendens kommer til udtryk i valget af informationer. M. Begin sættes i relation til "Irgun", men ikke til Camp David aftalerne. Årsager til at man byggede "Muren" henstår i det uvisse. Der er ingen oplysninger om de 887 civile israelere, der blev dræbt af palæstinensiske terrorgrupper under Al-Aqsa-intifadaen, ligesom de over 8000 sårede er heller ikke nævnt. Jeg har i øvrigt personligt et problem med formu-

leringer som "Jødisk terrorisme" og "Muslimsk terrorisme". Jeg vil selv foretrække at tale om jøder og muslimer som mennesker, der følger en religiøs tro. Kombinationen af religion og terrorisme er et udtryk for sekterisme og altså at nogen udskiller sig fra majoritetsgruppen. Det er gennem generaliserede italesættelser af andre kulturer, at vi forbinder enhver mørklødet mand med skæg med terrorisme og vold mod kvinder. På de danske ungdomsuddannelser har vi som undervisere pligt til at udbrede et nøgternt og

nuanceret kendskab til enhver minoritetskultur og enhver konflikt, der er genstand for undervisning. Hvilke konklusioner vores elever drager omkring skyld og offerroller er deres egen sag, men vi skal for alt i verden sørge for ikke at optræde som ekkoer af en fremherskende diskurs.

Skal man bruge en bog om konflikten mellem israelere og palæstinensere, så vil jeg anbefale, at man ser sig om efter andre muligheder end denne bog.

Jørgen Lassen

Oversigt over øvrige anmeldelser:

Her bringes en oversigt over alle de anmeldelser der ikke blev plads til i selve bladet. Alle anmeldelserne kan ses på Noter hjemmeside: <http://www.emu.dk/modul/noter-historiel%C3%A6rforeningens-fagblad>

- Mette Holm: "Kina – fra kejserdømme til kapitalisme". Frydenlund 2014. 126 sider, 139 kr.
 Peter Nedergaard: "Tyskland – en grundbog i politik og økonomi". Systime 2014.
 Martin Zerlang: "1914". Gad 2014.
 Abdullah Simsek: "Atatürk og den tyrkiske revolution". Aarhus Universitetsforlag 2013.
 Curt Sørensen: "Stat, nation, klasse". Bind 3. Frydenlund 2014
 Sven Arvid Birkeland: "Kina kalder. En familiesaga". Historia 2014.
 Jonas Fruensgaard: "Brasiliens forvandling – den nye stormagt bag facaden". Mellemggaard 2014.
 Liv Egholm: "Videnskabsteori. Perspektiver på organisationer og samfund". Hans Reitzels Forlag 2014.
 Gerd Stolz: "Det tysk-danske skæbneår 1864. Konflikten, krigen og følgerne". Forlaget Ellekær 2014.
 Tom Buk-Swienty: "Kaptajn Dinesen. Til døden os skiller". Gyldendal 2014.
 Inge Adriansen: "Øjenvidner 1914-1918 - sønderjyske soldaters beretninger". Lindhardt og Ringhof 2014.
 Adam Smith: "Teorien om de moralske følelser". Informations Forlag 2014.
 Jens Hjorth (red.): "Magiske Grønland. Død og drama på indlandsisen". Gyldendal 2014.
 Ludvig Holberg: "Dannemarks og Norges Geistlige og Verdslige Staat". Vandkunsten 2014.
 Jørgen Green: "Kampen om Norge 1788-1814". Forlaget Grifo 2014.
 Poul Arly Pedersen: "Schweiz historie. Fra oldtid til nutid". Historia 2014.
 Jakob Andersen (red.): "Magiske Grønland – død og drama på Indlandsisen. Eventyrenes klub fortæller" Gyldendal 2014.
 Nils Aage Jensen: "Polarsvindlerne". Sohn 2012.
 Jon A. P. Gissel: "Konservatisme og kulturkamp - Det radikale stormløb i kulturkampen i Danmark i sidste trediedel af 1800-tallet og konservatismens svar". Munch og Lorenzen 2014.
 André Raymond: "Arabiske storbyer i Det Osmanniske Rige". Forlaget Vandkunsten 2014.
 John T. Lauridsen: Tysk besættelsespolitik i Danmark 1940-1945. Museum Tusulanum.
 Ole Steen Hansen: "Bombemål Berlin". Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck 2014.
 Glenn Greenwald: "Overvåget. En insiderberetning om Edward Snowden, NSA og den amerikanske overvågningsstat". Informations Forlag 2014.
 Leif Hansen Nielsen: "Tyske flygtninge i Nordslesvig 1945-1948". Udg. af Historisk samfund for Sønderjylland, 2013.
 Lulu Anne Hansen og Martin Rheinheimer (red.): "Bunkers. Atlantvoldens perspektiver i Danmark". Syddansk Universitetsforlag.
 Anonyma: "En kvinde i Berlin" – med forord af Antony Beevor. Lindhardt og Ringhof 2014.
 Anders Ellegaard: "Kold Krig". Kulturstyrelsen, 2013.
 Joachim Gauck: "Fra vinter til vår. Mit livs rejse. Fra præst i DDR til præsident i det genforenede Tyskland". Gyldendal 2014.
 Morten Møller: "Ellen og Adam. En fortælling om kærlighed og terror i Stalins Moskva". Gyldendal 2014.
 Helge Nielsen: "Roskildebispen bygger. Kirker, klostre og borge på Sjælland-Møn mellem ca. 1250 og 1550". Forlaget Bogværket 2013.
 Knud Jakobsen: "Heksen fra Fjaltring. Den sandfærdige beretning om en børnemishandling". Forlaget Mellemggaard.
 Agnete Birger Madsen: "Et barnelig i en kuffert. Om fødsler i dølgsmål, barnemord og fosterfordrivelse i Danmark 1900-1950". Kvindemuseet i Danmark.
 Hillary Rodham Clinton: "Svære valg". Politikens Forlag 2014.
 Robert Fischermann: "At forstå er ikke at tilgive. En dansk kz-overlevers livslange rejse". Gyldendal.
 Tim Panduro & Maya Schuster: "De asociale. KZ-lejrenes glemte danskere". Gad 2014.
 Barbara Beuys: "Amsterdam. At leve med fjenden 1940-45". Informations Forlag.
 Lars R. Møller: "Tak for turen!" Lindhardt og Ringhof.
 Hanne Mølby Henriksen: "De danske legionærer. Ære og troskab i fremmedlegionen". Gyldendal 2013.

Udviklingsprojekter og kurser 2014-2015

Hjemmeside: <http://www.emu.dk/modul/efteruddannelse-historie-stx-og-hf>

DATO	TITEL	STED	ARRANGØR
KURSER			
5-6/11 2015	Generalforsamlingskursus: Fortællingen i Historien	Odense Katedralskole	Bestyrelsen: Trine, Burkhard, Allan
REGIONALKURSER			
10/12 2014	Fortid eller fremtid? Om Socialdemokratiets rolle i dansk politik	Hasseris Gymnasium	Nordjylland: Jacob og Casper
25/2 2015	Danmarks besættelse	Odder Gymnasium	Østjylland: Jakob
REJSEKURSER			
Efterår 2015	Rejsekursus til Sydafrika	Sydafrika	Stine og Robert
Forår 2016	Rejsekursus til Pisa / Lübeck	Pisa / Lübeck	Burkhard og Kim Danielsen
Efterår 2016	Rejsekursus til Jordan/ Israel/Palæstina	Jordan/Israel/Palæstina	Jenny og Mikkel
EUROCLIO			
20-26/4 2015	Euroclio's 22. årlige konference. "Roads To Democracy – How Can History Teachers Pave The Way? Democratization, Citizenship And Civil Society In Past, Present And Future" Tilmelding via EMU snarest muligt	Konventum, Helsingør	Stine, Rasmus, Jenny, David m.fl

Historielærerforeningens UDVALG m.v.

Formand: David

Kasserer / kontakt til Klaus: Rasmus + Lars

Fagligt forum: David

Regnskabsfører for kurser: Allan

Internationalt udvalg: Stine, Jenny, Robert

Historiekonkurrencen: Burkhard

Pædagogisk samarbejdsudvalg: David

Særligt ansvarlig for HF enkeltfag: Robert

Særligt ansvarlig for HF / KS: Robert + Jenny

Særligt ansvarlig for stx: David, Allan, Burkhard

Euroclio 2015 styregruppe: Rasmus, Jenny, David, Trine, Lars

Foreningen på Facebook og Twitter: Trine og Lars

Kontakt til EMU / Peder Wiben: David

Anmeldelser af bøger & video: Peder Wiben

Se Foreningen på: <http://www.emu.dk/modul/historiel%C3%A6rerforeningen-gymnasiet-og-hf>

dhta
historielærerforeningen

HISTORIELÆRERFORENINGENS BESTYRELSE**Formand**

David Kyng
Tordenskjoldsgade 106, st.,
8200 Århus N Tlf. 51 94 78 40
Mail: david@kyng.dk

Kasserer

Rasmus Thestrup Østergaard,
Norgesgade 1C, 2.th, 7000 Fredericia.
Tlf. 54 82 59 19
Mail: rasmus.t.oestergaard@fredericia-gym.dk

Stine Isaksen
Højtoftevej 1
8800 Viborg
Tlf. 51 89 52 70
Mail: si@vibkat.dk

Allan Ahle
Fasanlunden 33
8382 Hinnerup Tlf. 51 63 32 17
Mail: aa@odder-gym.dk

Robert McCluskey
Havrevænget 108
2980 Kokkedal
Tlf. 71 77 06 27
Mail: rmc@vucns.dk

Trine Finne Loo
Borgmester Jensens Allé 7, 4. th.
2100 København Ø Tlf: 51 96 78 89
Mail: tf@aurehoej.dk

Jenny Cecilia Strid
Longvej 6 b, Refsvindinge
5853 Ørbæk Tlf: 60 85 51 22
Mail: Jenny.strid@skolekom.dk

Lars Henriksen
Nørretoften 14, Lind,
7400 Herning
36 93 21 46
Mail: lh@herning-gym.dk

Burkhard Sievers
Esterhøjvej 20 c
4550 Asnæs Tlf. 30 42 25 69
Mail: burkhard.sievers1@skolekom.dk

Suppleant

ingen suppleant for tiden

Deadline for Noter 204 med tema om "Putins Rusland" er 1. februar 2015.
Redaktører af Noter 204 og modtagere af bidrag er:
Allan Ahle & David Kyng

REGIONSSSEKRETÆRER**REGION NORDJYLLAND**

Casper Døssing, Eventyrbakken 24
9240 Nibe Tlf: 30 25 84 84
Mail: cd@hasseris-gym.dk

Jacob Jepsen Pedersen, Nibevej 425
9240 Nibe
Tlf.: 21 72 96 74
Mail: ja@hasseris-gym.dk

REGION VESTJYLLAND

Henrik Damgaard Andersen, Gl. Møllevvej 15,
Ærtebølle, 9640 Farsø. Tlf. 98 63 60 88
Mail: ha@vghf.dk

Gerda Hattesen Petersen, A. Andersens Vej 1.B
8600 Silkeborg
Tlf: 22 77 27 20
Mail: ge@vghf.dk

REGION ØSTJYLLAND

Jakob Bang, Skejbytoften 149
8200 Aarhus N Tlf. 51 63 32 42
Mail: jb@odder-gym.dk

REGION SYDJYLLAND

Heidi Funder, Mølholm Landevej 57
7100 Vejle, Tlf. 60 20 75 41
Mail: fu@roedkilde-gym.dk

Carsten Lykke-Kjeldsen, Agnetevej 9,
7000 Fredericia Tlf: 75 93 08 39
Mail: cl@munkensdam.dk

REGION FYN

Poul Steiner Jensen, Margrethevej 8
5000 Odense C, Tlf.: 51 33 87 58
Mail: Poul.Steiner.Jensen1@skolekom.dk

REGION SJÆLLAND

Jacob Buhl Jensen, Refshalevej 47
4930 Maribo Tlf: 54 71 08 14
Mail: jb@maribo-gym.dk

REGION HOVEDSTADEN OG BORNHOLM

Birgitte Thomassen, Vodroffsvej 37, 3.tv.
1900 Frederiksberg C. Tlf. 33 23 90 65
Mail: birgitte.thomassen1@skolekom.dk

Rolf Mortensen, Vennemindevej 46, 4.th.,
2100 København Ø Tlf. 28 30 82 95
Mail: rm@eg-gym.dk

Fagkonsulent:

Christian Vollmond
Egilsgade 41, 4. tv.
2300 København S Tlf. 26 25 01 05
Mail: christian.vollmond@uvm.dk

Fagkonsulentens hjemmeside:

<http://www.emu.dk/modul/fagkonsulenten-historie-stx-og-hf>

NOTER OM HISTORIE OG UNDERVISNING

NOTER udgives af Historielærerforeningen for
Gymnasiet og HF

Oplag: 1780

Tryk: TypoGraphic A/S

ISSN 2246-6231

Redaktører NOTER 203:

Rasmus Thestrup Østergaard & Lars Henriksen

Annoncepriser i NOTER:

1/1 side: 2.400 kr. ekskl. moms

1/2 side: 1.320 kr. ekskl. moms

1/4 side: 720 kr. ekskl. moms

Annoncer sendes til:

Ansvarshavende redaktør

Peder Wiben

Weysesgade 2

2100 København Ø

Tlf. 39 18 14 11 / 26 50 38 51

Mail: pederwiben@gmail.com

Noters hjemmeside:

<http://www.emu.dk/modul/noter-historiel%C3%A6rerforeningens-fagblad>

Returadresse:

Klaus Bjerre

Norsgade 19

8000 Århus C

(Ved vedvarende adresseændring kontakt da Klaus Bjerre på flg. mail: historielaerer@gmail.com)

HISTORIELÆRERFORENINGENS SEKRETARIAT

Indmeldelse i foreningen / abonnement på Noter

henvendelse til sekretariatet: v / Klaus Bjerre

Norsgade 19, 8000 Aarhus C. Tlf. 86 19 48 70

Mail: historielaerer@gmail.com

Danske bank, reg.nr. 1551, kto. 0006004547

Priser for medlemskab og abonnement i 2014:

Fuldt medlemskab: 375 kr.

Fuldt medlemskab for samboende: 525 kr.

Medlemskab til reduceret pris: 225 kr.

Abonnement på NOTER uden medlemskab:

Danmark: 300 kr.

Udlandet: 300 kr. + porto